

Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava

PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

**Vplyv legálnych a nelegálnych drog
na život žiakov
základných a stredných škôl**

Bratislava 2019

**Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom z Ministerstva školstva, vedy,
výskumu a športu SR**

ÚVOD

Užívanie legálnych a nelegálnych drog, násilie, záškoláctvo, kriminalita a iné sociálno-patologické javy v súčasnosti zasahujú deti a mladých ľudí všetkých spoločenských vrstiev. Realizované výskumy potvrdzujú najmä nárast drogovo závislých osôb a zníženie vekovej hranice prvého kontaktu detí s týmito zakázanými látkami. Táto situácia znepokojuje nielen učiteľov a rodičov, ale aj všetkých odborníkov, ktorí sa snažia nájsť úspešný spôsob ochrany pred týmto protispoločenským javom. Z histórie je známe, že drogy v spoločnosti existovali oddávna a nie sú len novodobým problémom. Príčinám a vznikom závislostí sa už venovalo množstvo výskumov, avšak ešte stále nie sú známe mechanizmy ich existencie. Drogová závislosť je zložitý jav, ktorý je spôsobený viacerými činiteľmi. Medzi hlavné faktory, ktoré ovplyvňujú užívanie drog u detí a dospievajúcich patria rodina, škola, rovesnícke skupiny a prostredie. Súčasná spoločnosť je k legálnym drogám pozitívne orientovaná. Cigarety a alkohol sú súčasťou spoločnosti všeobecne prijímané a sociálne akceptované. Je zrejmé, že vysoká spoločenská tolerancia týchto negatívnych javov, ich ľahká dostupnosť i pre deti a mládež, nerešpektovanie platnej legislatívy, podceňovanie negatívnych účinkov na ľudský organizmus, ako aj negatívny príklad rodičov podporujú vytvorenie kladného postoja k legálnym drogám už u žiakov základných škôl. Okrem toho vo veľkej miere ovplyvňujú postoje detí a mládeže aj ku konzumácii nelegálnych drog. Základom riešenia tohto páľčivého problému je správna výchova detí a mládeže ako výsledok spolupôsobenia celej spoločnosti. Odborníci vyčlenili skupinu protektívnych (ochranných) faktorov, ktoré úzko súvisia s pozitívnym pôsobením rodiny, školy, rovesníckej skupiny a spôsobu prežívania voľného času. Z toho aspektu je potrebné, aby boli postoje, názory a osobnostné vlastnosti detí a dospievajúcich už od začiatku formované správnym spôsobom. Musia sa naučiť úspešne čeliť všetkým situáciám, ktoré by neskôr mohli negatívne ovplyvniť ich život, pretože je lepšie drogovej závislosti predchádzať, ako ju neskôr liečiť.

Riešenie úlohy vyplýva zo schválenej Národnej protidrogovej stratégie Slovenskej republiky na obdobie rokov 2013-2020, najmä z časti V. Prierezová téma.

Výskumná úloha má kontinuálny charakter a jej cieľom je zachytiť a porovnať celkové vývojové trendy názorov a postojov žiakov základných a stredných škôl týkajúcich sa konzumácie legálnych a nelegálnych drog. Za veľký prínos je považovaná možnosť komparácie dát s výsledkami výskumov z rokov 2001, 2003, 2009, 2012 a 2018. Dotazník je tvorený tak, aby bola zachovaná kontinuita v oblasti fajčenia tabakových výrobkov, konzumácie alkoholu a užívania nelegálnych drog z minulých rokov.

Základnú metódu tvoril modifikovaný dotazník. Terénny zber údajov v rámci celého Slovenska zabezpečovala profesionálna agentúra určená na základe výsledkov výberového konania. Výberový súbor spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl v SR vo veku od 12 do 18 rokov. Bol utvorený voľným kvótovým výberom so znáhodnením osoby v ostatnom kroku a so stratifikáciou na celom území Slovenskej republiky.

1. Charakteristika výskumného súboru

Súbor respondentov – žiakov základných a stredných škôl tvorilo 2 243 žiakov. Miernu prevahu v ňom mali dievčatá (1 139-50,8 %) než chlapci (1 104-49,2 %).

Výskumu sa zúčastnili žiaci vo veku od 12 do 18 rokov. Necelá pätina opýtaných mala 15 (442-19,7 %) a 14 rokov (392-17,5 %). V nižšom počte sa do výskumu zapojili aj respondenti vo veku 17 (369-16,5 %), 18 (360-16,0 %), 16 (354-15,8 %) a 13 rokov (281-12,5 %). Najmladší žiaci (12 rokov: 44-2,0 %) predstavovali len veľmi malú časť výskumnej vzorky.

Výskum bol realizovaný v 7., 8. a v 9. ročníkoch základných škôl a v 1., 2. a v 3. ročníkoch stredných škôl. V súbore žiakov základných škôl vyplnilo dotazníky 1 112 (49,6 %) respondentov a v skupine stredoškolákov sa do výskumu zapojilo 1 131 (50,4 %) osôb. V tomto podsúbore mali výraznú prevahu žiaci stredných odborných škôl (821-72,6 %) než gymnazisti (310-27,4 %).

Do výskumu v **základných školách** sa najčastejšie zapojili deviataci (416-37,4 %). V nižšom počte vyplnili dotazníky ôsmaci (349-31,4 %) a siedmci (347-31,2 %). V **stredných školách** sa výskumu v najvyššej miere zúčastnili druháci (403-35,6 %) a tretiaci (385-34,1 %). V najnižšom počte sa do výskumu zapojili aj žiaci prvých ročníkov stredných škôl (343-30,3 %).

Najviac respondentov malo trvalé bydlisko v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 (591-26,4 %). Približne štvrtina opýtaných bývala v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (575-25,7 %) a v najmenších obciach (menej než 2 000: 561-25,0 %). Najnižší počet žiakov základných a stredných škôl pochádzal z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (261-11,6 %) a z veľkomiest (viac ako 100 000: 255-11,3 %).

Vo výskumnom súbore boli zastúpené všetky kraje SR, pričom respondenti pochádzali najčastejšie z Prešovského kraja (405-18,1 %). V nižšom počte vyplnili dotazníky opýtaní s trvalým bydliskom v Trnavskom (330-14,7 %), Nitrianskom (296-13,2 %), Bratislavskom (273-12,2 %), Žilinskom (250-11,1 %), Trenčianskom (234-10,4 %) a v Banskobystrickom kraji (236-10,5 %). V Košickom kraji (219-9,8 %) mal trvalé bydlisko najnižší počet oslovených žiakov.

2. Rodinné prostredie respondentov

Rodina má pre dieťa prioritný význam, pretože tvorí jeho emocionálne zázemie, stáva sa centrom bezpečia, istoty, miestom, kde získava prvé podnety a životné skúsenosti. Miera a spôsoby prejavov rodičovskej lásky výrazne ovplyvňujú spôsob jeho interakcie s ostatnými členmi rodiny i s ľuďmi mimo nej. Nedostatky v tejto oblasti spôsobujú nedostatok zdravého sebavedomia, neschopnosť nadviazať priateľské vzťahy, ale bývajú aj príčinou niektorých psychosomatických a neurotických porúch.¹ Výsledky výskumu ukázali, že v úplnej rodine, s obidvomi vlastnými rodičmi žilo 68,9 % opýtaných a 14,0 % respondentov vyrastalo v neúplnej rodine. Nevlastný otec alebo

¹ Hardy, M. – Muhlpačner, P. – Dudášová, T.: Sociální patologie rodiny. Brno : Institut mezioborových studií, 2011. ISBN 978-80-87182-17-8, s. 249.

matka vychovávali 16,3 % žiakov základných a stredných škôl a necelé percento (0,8 %) respondentov žilo v náhradnej rodine, u pestúnov, starých rodičov alebo u starších súrodencov.

Dievčatá žili vo vyššom počte v úplných (70,8 %, chlapci: 66,9 %) a v neúplných rodinách (dievčatá: 14,5 %, chlapci: 13,4 %). Chlapcov (19,0 %, dievčatá: 13,7 %) častejšie vychovával iba otec alebo matka, pričom v náhradných rodinách vyrastal približne rovnaký počet opýtaných (dievčatá: 1,0 %, chlapci: 0,7 %).

V úplných rodinách žili najmä 13-ročné deti, pričom u opýtaných vo veku 14 rokov bol zistený pomerne vysoký počet žiakov pochádzajúcich z doplnených rodín. Najmladší opýtaní vyrastali v najvyššej miere v neúplných rodinách, zatiaľ čo v náhradných rodinách žili najmä najstarší žiaci.

Tabuľka 1

Rodina	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
úplná	62,5	75,4	66,3	71,0	65,7	70,7	66,4
doplnená	12,5	14,2	21,4	15,6	16,7	12,2	17,5
neúplná	25,0	9,6	11,7	12,4	16,4	16,6	14,7
iné	0	0,8	0,6	1,0	1,2	0,5	1,4

Najlepšie podmienky pre svoj psychický a fyzický vývoj mali žiaci siedmich a deviatich ročníkov základných škôl, pričom najmenej opýtaných z úplných rodín a pomerne vysoký počet respondentov žijúcich v doplnených a v neúplných rodinách bol zistený u žiakov 1. ročníkov stredných škôl.

Tabuľka 2

Rodina	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
úplná	63,2	67,7	70,6	73,1	65,9	72,8
doplnená	17,1	15,7	14,8	14,4	21,4	14,7
neúplná	18,8	15,4	13,8	11,9	12,2	11,5
iné	0,9	1,2	0,8	0,6	0,5	1,0

V skupine žiakov stredných škôl žili v úplných rodinách výrazne častejšie gymnazisti (72,9 %, SOŠ: 65,0 %). Žiaci stredných odborných škôl pochádzali vo vyššom počte z doplnených (SOŠ: 16,5 %, G: 14,2 %) a z neúplných rodín (SOŠ: 17,4 %, G: 12,3 %), prípadne vyrastali u starých rodičov, súrodencov alebo u pestúnov (SOŠ: 1,1 %, G: 0,6 %).

Najvyšší počet opýtaných z úplných rodín a najmenej respondentov, ktorí vyrastali v neúplných a v doplnených rodinách, bol zaznamenaný v skupine respondentov s trvalým bydliskom v najmenších aglomeračných jednotkách. Najmenej opýtaných z úplných rodín a najvyšší žiakov z neúplných, doplnených a z náhradných rodín bol evidovaných v podsúbore respondentov z veľkomiest.

Tabuľka 3

Rodina	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
úplná	74,3	73,9	64,0	65,6	58,9
doplnená	13,8	12,4	20,9	15,8	21,7
neúplná	11,4	12,9	14,4	17,4	17,8
iné	0,5	0,8	0,7	1,2	1,6

V Prešovskom kraji žilo až 77,5 % opýtaných v úplných rodinách, pričom v Bratislavskom kraji poznala z vlastných skúseností prostredie úplnej rodiny len viac než polovica oslovených žiakov. Najviac opýtaných, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, vyrastalo v Bratislavskom a v Trenčianskom kraji. V Bratislavskom a v Košickom kraji bol evidovaný najvyšší počet žiakov z neúplných rodín. V náhradnej rodine žili najmä respondenti s trvalým bydliskom v Košickom kraji. Z uvedeného vyplynulo, že najlepšia situácia bol zistená v Prešovskom kraji. V Bratislavskom a v Košickom kraji žilo najmenej respondentov v úplných rodinách a zároveň tu bolo evidovaných pomerne veľa opýtaných z doplnených alebo z neúplných rodín.

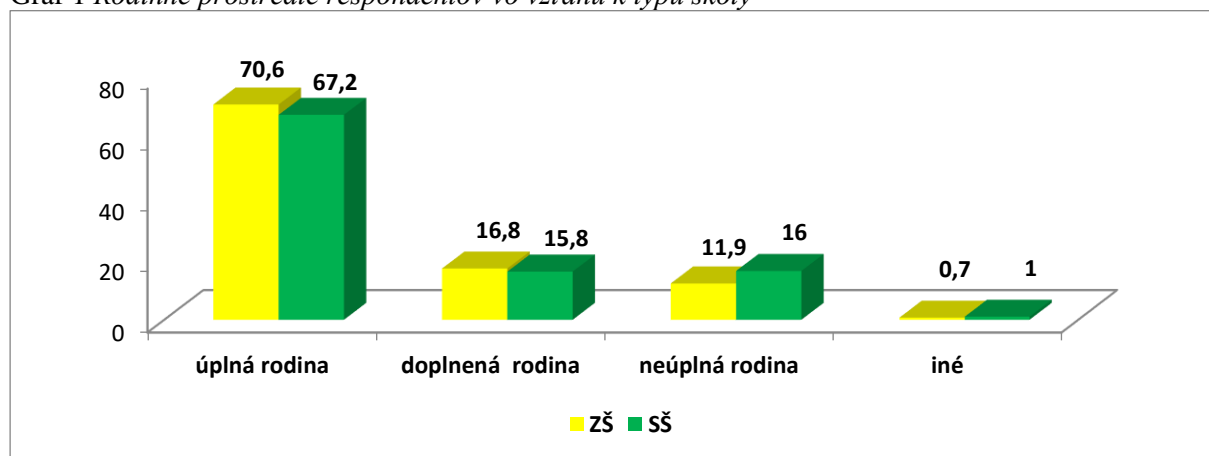
Tabuľka 4

Rodina	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
úplná	56,6	69,6	62,2	71,2	73,4	71,2	77,5	63,8
doplnená	22,8	18,5	23,2	16,8	10,9	14,8	11,0	15,1
neúplná	19,5	10,6	13,7	11,7	15,3	13,6	11,0	18,8
iné	1,1	1,3	0,9	0,3	0,4	0,4	0,5	2,3

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že žiaci základných škôl častejšie žili v úplných a v doplnených rodinách. Stredoškooláci vyrastali vo vyššom počte v neúplných rodinách, pričom približne rovnaký počet opýtaných z oboch skupín bol vychovávaný v náhradných rodinách.

Graf 1 Rodinné prostredie respondentov vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2001 sústavne klesal počet opýtaných žijúcich v úplných rodinách a zvyšoval sa počet respondentov, ktorí vyrastali v doplnených a v neúplných rodinách. Na približne rovnakej úrovni zostal počet žiakov základných a stredných škôl, ktorých vychovávali náhradní rodičia. Zvyšujúci sa počet respondentov z doplnených a z neúplných rodín odzrkadľuje súčasnú demografickú situáciu na Slovensku. Tento trend vplýva negatívne nielen na deti, ktoré sa v tomto prostredí len ťažko identifikujú s rolou otca a matky, ale týka sa aj ich rodičov. Osamelí otcovia a matky musia v tejto situácii prevziať úlohu druhého rodiča, čo spôsobuje ich zvýšenú pracovnú vyťaženosť, majú menej času venovať sa svojim deťom, sú v strese a tento stav často prenášajú aj na svoje deti.

Tabuľka 5

Rodinné prostredie	2001	2003	2009	2012	2018	2019
rodina úplná	83,9	79,4	77,4	77,1	74,4	68,9
rodina doplnená, jeden rodič nevlastný	5,1	6,0	7,8	8,3	8,8	16,3
rodina neúplná, len s jedným rodičom	10,1	13,6	14,1	13,9	15,6	14,0
iné	0,9	1,0	0,6	0,7	1,2	0,8

Vzťahy v rodine

Kladné vzťahy medzi členmi rodiny sú dôležitým predpokladom pre rozvoj emocionalitu človeka. Sú determinované kvalitou vzťahov, ktoré v rodine prevládajú a ktoré ho sprevádzajú po celý život.² Až 91,5 % žiakov hodnotilo vzťahy s rodičmi kladne, pričom 8,0 % opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky. Z uvedených zistení vyplynulo, že respondenti v tomto životnom období môžu byť voči svojim rodičom až prehnane kritickí, majú tendenciu porovnávať názory a postoje dospelých s uznávanými normami svojich rovesníkov. Aj keď je vplyv kamarátov v tomto období dôležitý, je zrejmé, že rodičia by mali byť pre každého jedinca v tomto veku oporou pri riešení problémov a situácií, s ktorými si nevedia sami poradiť.

Vzťahy s rodičmi vo vyššej miere hodnotili pozitívne dievčatá (93,8 %, chlapci: 88,9 %). Až 10,7 % chlapcov a 5,4 % dievčat označilo vzťahy v rodinách za negatívne. Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (dievčatá: 0,8 %, chlapci: 0,4 %) vychádzal dobre iba s jedným z rodičov. Prezentované zistenia ukázali, že medziľudské vzťahy v rodine pozitívnejšie hodnotili dievčatá než chlapci.

S kvalitou rodinných vzťahov boli najspokojnejší respondenti vo veku 12 a 13 rokov, pričom negatívny pohľad prezentovali najmä šestnásťroční respondenti.

Tabuľka 6

Vzťahy v rodine	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
dobré	95,0	94,3	93,1	92,8	86,7	91,3	90,3
zlé	5,0	5,7	6,6	6,8	12,5	7,9	8,6
iné	0	0	0,3	0,4	0,8	0,8	1,1

Rodinné vzťahy najpozitívnejšie hodnotili siedmci a ôsmaci, pričom najkritickejšie sa na ne pozerali žiaci 1. ročníkov stredných škôl.

Tabuľka 7

Vzťahy v rodine	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
dobré	86,2	90,1	90,9	94,2	93,8	93,3
zlé	12,4	9,9	7,8	5,8	6,0	6,3
iné	1,4	0	1,3	0	0,2	0,4

Vzťahy s rodičmi pozitívnejšie hodnotili gymnazisti (92,6 %) než žiaci stredných odborných škôl (87,9 %), ktorí si vo vyššej miere s otcom a matkou nerozumeli (SOŠ: 11,3 %, G: 6,1 %). Inú možnosť uviedlo 1,3 % gymnazistov a 0,8 % žiakov stredných odborných škôl. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti hodnotili rodinné vzťahy lepšie než žiaci stredných odborných škôl.

² Procházka, M.: Sociální pedagogika. Praha : Grada Publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5, s. 109.

Rodinné vzťahy najpozitívnejšie hodnotili respondenti žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, pričom najkritickejšie sa vyjadrovali opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 8

Vzťahy v rodine	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
dobré	90,7	94,4	90,6	89,2	90,1
zlé	8,9	5,4	8,5	10,0	8,7
iné	0,4	0,2	0,9	0,8	1,2

S otcom a matkou si najlepšie rozumeli žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Nitrianskeho a zo Žilinského kraja, pričom najnegatívnejší pohľad na rodinné vzťahy mali respondenti s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji.

Tabuľka 9

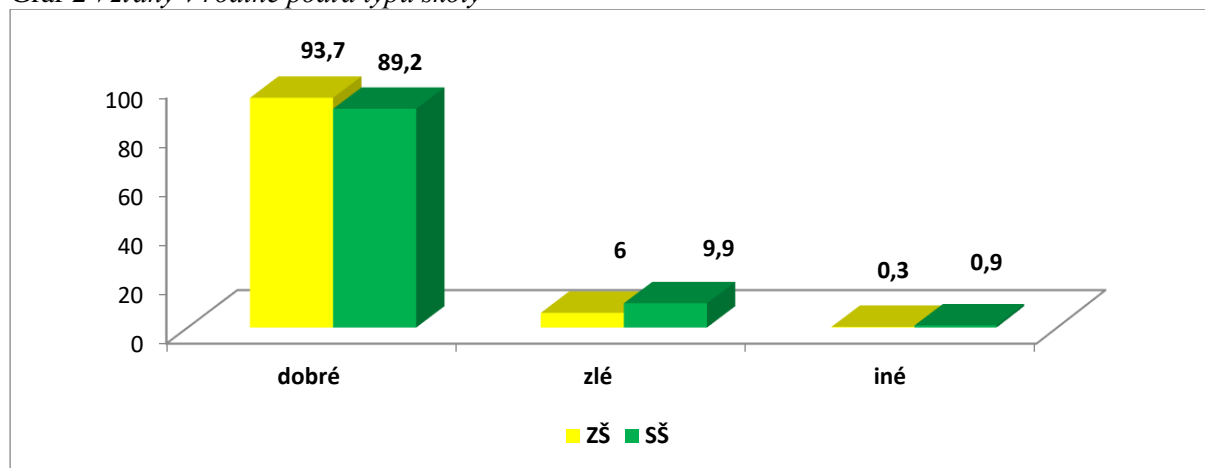
Vzťahy v rodine	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
dobré	90,1	89,7	86,7	94,2	94,8	91,9	93,2	90,8
zlé	9,2	9,4	12,9	5,1	4,8	7,2	6,6	8,7
iné	0,7	0,9	0,4	0,7	0,4	0,8	0,2	0,5

Najlepšie hodnotili vzťahy s rodičmi respondenti žijúci v úplných rodinách (95,5 %, neúplné rodiny: 83,7 %, doplnené rodiny: 83,6 %). Najvyšší počet opýtaných, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, pochádzal z doplnených rodín (15,6 %, neúplné rodiny: 14,0 %, úplné rodiny: 4,3 %). Dobré vzťahy len s jedným rodičom prezentovali najmä žiaci vyrastajúci v neúplných rodinách (2,3 %, doplnené rodiny: 0,8 %, úplné rodiny: 0,2 %). Z uvedeného je zrejmé, že deti v pubertálnom veku bývajú veľmi zraniteľné a odchod alebo úmrtie jedného z rodičov ich môže veľmi zraniť.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že vzťahy v rodine kladne hodnotili najmä žiaci základných škôl, pričom stredoškooláci si vo vyššom počte s rodičmi nerozumeli. Kritickejší pohľad stredoškoolákov na rodinné vzťahy môže byť zapríčinený aj ich vekom, pretože je známe, že adolescenti starší než 15 rokov majú tendenciu viac sa priblížiť k rovesníkom a odmietat názory a pomoc zo strany dospelých.

Graf 2 Vzťahy v rodine podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018 a 2019

Od roku 2001 klesol počet žiakov, ktorí si s rodičmi rozumeli a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí nemali doma vytvorenú potrebnú citovú podporu. I keď za celé sledované obdobie považovala väčšina žiakov základných a stredných škôl rodinné vzťahy za dobré, aj ich mierne zníženie je hodnotené negatívne. Najlepšia situácia bola evidovaná v rokoch 2003 a 2012, pričom v týchto rokoch bol zaznamenaný najvyšší počet opýtaných, ktorí si s rodičmi nerozumeli.

Tabuľka 10

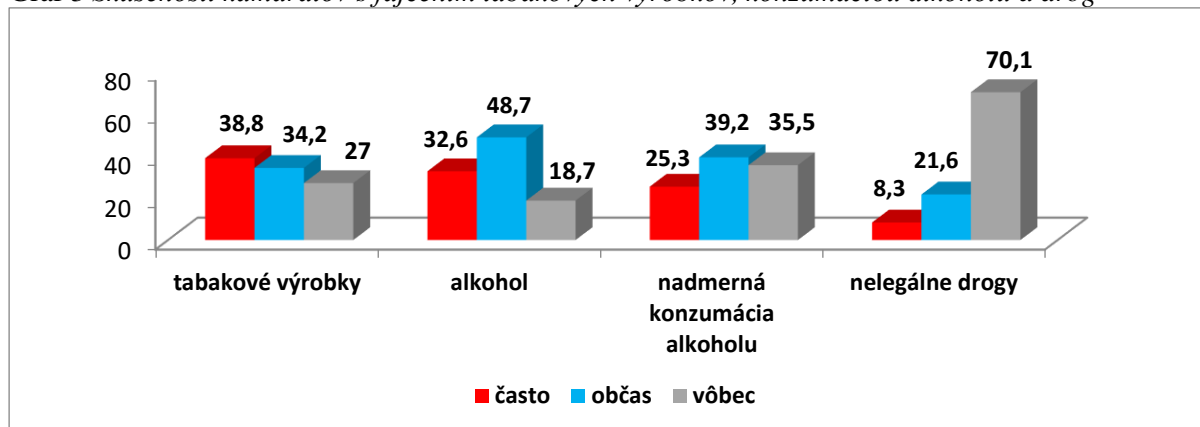
Vzťahy v rodine	2001	2003	2009	2012	2018	2019
dobré	93,2	95,5	93,8	95,1	92,9	91,5
zlé	6,8	5,0	6,2	4,9	6,1	8,0
iné	0	0	0	0	1,0	0,5

3. Postoje kamarátov k fajčeniu tabakových výrobkov, konzumácii alkoholu a k užívaniu nelegálnych drog

Medzi základné potreby človeka v období dospievania patrí kontakt s rovesníkmi, pretože majú dôležitú úlohu v psychickom a sociálnom vývoji adolescentov. Rovesníci poskytujú dospievajúcemu príležitosť získať skúsenosti v interakcii a v komunikácii s osobami, ktoré sú rovnocenné a nie nadradené ako je to u rodičov a pedagógov. Dospievajúci je tak konfrontovaný s rôznymi názormi, osobnostnými odlišnosťami, učí sa plniť rôzne sociálne roly, presadzovať, obhajovať svoje názory a regulovať svoje správanie. Niektoré výskumy (napr. Gecková a kol. 2000, Šafářová 2002, Brengden, Vitaro, Bukowski, 2000 a pod.) však dokázali, že vplyv rovesníkov nie je vždy pozitívny. Veľmi často sú práve kamaráti iniciátormi fajčenia, konzumácie alkoholu a nelegálnych drog. Pre obdobie dospievania je typické experimentovanie s týmito návykovými látkami a strach z odmietnutia kamarátov môže viesť k napodobňovaniu ich správania. Možno teda konštatovať, že rizikové a antisociálne správanie adolescentov sa často prejavuje práve v kontexte rovesníckych vzťahov.³ Zistené výsledky výskumu ukázali, že respondenti sa najčastejšie dostali do kontaktu s rovesníkmi, ktorí patrili k **častým fajčiarom**. Viac než tretina žiakov mala kamarátov, ktorí vo zvýšenej miere konzumovali alkoholické nápoje a štvrtina opýtaných priznala, že ich priatelia sa často opíjajú. Asi 8,3 % opýtaných malo kamarátov, ktorí užívali aj drogy. Až necelá polovica žiakov udržiavala kamarátske vzťahy s rovesníkmi, ktorí **občas pili alkohol** a viac než tretina opýtaných sa vyjadrila, že ich priatelia si niekedy zapálili cigaretu alebo sa opili. Asi pätina respondentov pripustila, že ich kamaráti občas užívali nelegálne drogy. Až 70,1 % opýtaných malo priateľov, ktorí **návykové látky nikdy nevyskúšali** a viac než tretina kamarátov nepoznala pocit navodený nadmernou konzumáciou alkoholických nápojov. Asi 27,0 % kamarátov nefajčilo a len 18,7 % oslovených žiakov malo priateľov, ktorí nepili žiadne alkoholické nápoje. Zistené údaje potvrdili, že respondenti sa najčastejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí fajčili tabakové výrobky, pili alkoholické nápoje, prípadne sa po ich konzumácii opili, pričom v najnižšej miere udržiavali priateľské vzťahy s osobami, ktoré užívali nelegálne drogy.

³ Nielsen Sobotková, V. a kol.: Rizikové a antisociální chování v adolescenci. Praha : Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3, s. 107.

Graf 3 Skúsenosti kamarátov s fajčením tabakových výrobkov, konzumáciou alkoholu a drog

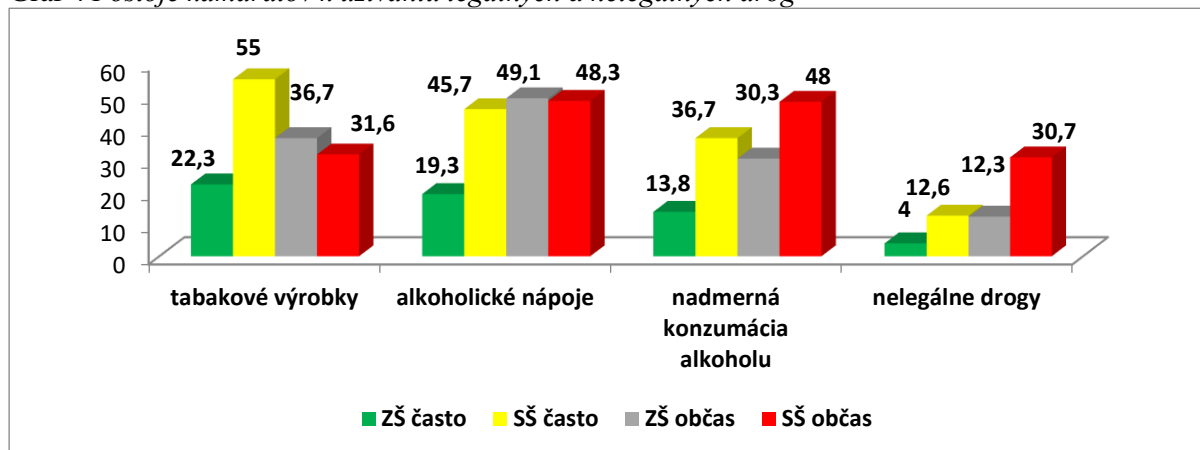
Z prezentovaných zistení vyplynulo, že s rovesníkmi, ktorí fajčili tabakové výrobky, konzumovali alkoholické nápoje, opíjali sa a užívali návykové látky, sa výrazne častejšie kamarátili chlapci, respondenti vo veku 17 a 18 rokov, žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl a mladí obyvatelia Bratislavského a Trenčianskeho kraja. S osobami, ktoré neužívali žiadne legálne a nelegálne drogy sa v omnoho nižšej miere priatelili dievčatá, respondenti vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti a respondenti žijúci v Trnavskom, Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškólači vo výrazne vyššom počte udržiavali priateľské kontakty s osobami, ktoré **často** fajčili tabakové výrobky, pili alkohol, po konzumácii alkoholických nápojov sa opili a vo zvýšenej miere užívali návykové látky. Žiaci základných škôl sa častejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí si **občas** zapálili cigaretu a niekedy pili alkohol. Stredoškólači sa vo vyššej miere priatelili s osobami, ktoré sa po požití alkoholických nápojov občas opili, prípadne niekedy užívali nelegálne drogy.

Prezentované zistenia ukázali, že priateľské vzťahy s rovesníkmi, ktorí užívali legálne a nelegálne drogy častejšie udržiavali stredoškólači než žiaci základných škôl. Z uvedených zistení je zrejmé, že miera konzumácie legálnych a nelegálnych drog sa zvyšuje úmerne so stúpajúcim vekom žiakov základných a stredných škôl.

Graf 4 Postoje kamarátov k užívaniu legálnych a nelegálnych drog

4. Fajčenie tabakových výrobkov

Užívanie tabaku patrí k najrozšírenejším závislostiam na celom svete. Zároveň ho možno považovať na veľmi nebezpečnú látku, pretože spôsobuje fyzickú závislosť a je príčinou mnohých závažných ochorení. Na Slovensku platí zákon č. 377/2004 Z. z. o ochrane nefajčiarov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Jeho úlohou je ochrániť pred následkami fajčenia nielen osoby, ktoré nefajčia, ale i deti, mládež a tehotné ženy. I napriek všetkým opatreniam je zrejmé, že mnoho detí a mladých ľudí patrí k fajčiarom a k cigaretám sa dostanú bez väčších problémov. Veľké rezervy v danej oblasti majú najmä rodičia, ktorí patria k fajčiarom a ich negatívny príklad a zvedavosť detí patria k silným motivačným faktorom pre experimentovanie s tabakovými výrobkami. Výsledky výskumu ukázali, že v súbore žiakov základných a stredných škôl denne fajčilo 13,5 % respondentov a občas si zapálilo cigaretu 10,8 % opýtaných. K nefajčiarom patrili asi tri štvrtiny (75,7 %) oslovených žiakov.

Každý deň fajčilo 15,0 % chlapcov a 12,9 % dievčat. Občas si zapálil cigaretu približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (chlapci: 10,6 %, dievčatá: 10,1 %). K nefajčiarom patrilo 77,0 % dievčat a 74,4 % chlapcov. Zo zistených údajov je zrejmé, že chlapci fajčili častejšie než dievčatá.

Na základe prezentovaných zistení možno konštatovať, že počet fajčiarov stúpal zároveň so zvyšujúcim sa vekom respondentov. Najlepšia situácia bola zaznamenaná vo veku 12 a 13-ročných respondentov. Pomerne vysoký nárast žiakov základných a stredných škôl, ktorí fajčili tabakové výrobky, bol zistený v skupine 16 až 18-ročných opýtaných. Preto by bolo dobré venovať pozornosť preventívnym aktivitám zameraným proti fajčeniu najmä v tejto vekovej skupine.

Tabuľka 11

Fajčenie tabakových výrobkov	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
denne	2,5	3,9	3,8	8,8	20,9	19,0	24,4
občas	5,0	4,6	8,9	9,5	15,0	11,9	15,0
nefajčí	92,5	91,5	87,3	81,7	64,1	69,1	60,6

K pravidelným fajčiarom patrili najmä žiaci prvých a tretích ročníkov stredných škôl. Občas si zapálilo cigaretu viac než 15,0 % prvákov a tretiakov, pričom v skupine žiakov 7. ročníkov základných škôl fajčilo niekedy omnoho menej opýtaných. Prezentované zistenia ukázali, že tabakové výrobky fajčili najmä prváci a tretiaci, zatiaľ čo najmenej fajčiarov a najviac nefajčiarov bolo zaznamenaných v skupine žiakov 7. ročníkov základných škôl.

Tabuľka 12

Fajčenie tabakových výrobkov	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
denne	21,8	19,6	21,6	4,3	4,9	7,5
občas	15,3	12,2	15,6	3,7	10,3	7,7
nefajčí	62,9	68,2	62,8	92,0	84,8	84,8

Žiaci stredných odborných škôl (24,1, G: 12,9 %) patrili vo výrazne vyššej miere k pravidelným fajčiarom, pričom občas si zapálil cigaretu približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (SOŠ: 14,4 %, G: 13,9 %). Nefajčilo až

73,2 % gymnazistov a len 61,5 % žiakov stredných odborných škôl. Uvedené zistenia potvrdili, že žiaci stredných odborných škôl fajčili tabakové výrobky výrazne častejšie než gymnazisti. Zistené údaje potvrdili, že preventívne aktivity a programy zamerané na elimináciu fajčenia by bolo potrebné realizovať najmä v stredných odborných školách.

Najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine respondentov pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, pričom k fajčiarom v najnižšom počte patrili žiaci žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 13

Fajčenie tabakových výrobkov	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
denne	14,1	12,9	13,9	10,4	14,6
občas	9,6	10,1	13,7	11,2	8,3
nefajčí	76,3	77,0	72,4	78,4	77,1

Najviac pravidelných fajčiarov a najnižší počet nefajčiarov pochádzal z Bratislavského kraja, pričom najlepšia situácia v oblasti fajčenia tabakových výrobkov bola zaznamenaná u opýtaných s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 14

Fajčenie tabakových výrobkov	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
denne	19,1	12,1	14,2	5,5	14,1	14,8	13,9	13,8
občas	12,1	12,4	12,4	9,1	12,9	9,7	9,4	8,7
nefajčí	68,8	75,5	73,4	85,4	73,0	75,5	76,7	77,5

Respondenti žijúci v neúplných rodinách (20,8 %, doplnené rodiny: 17,2 %, úplné rodiny: 10,8 %) patrili častejšie než ostatní k pravidelným fajčiarom, pričom občas si zapálili cigaretu najmä respondenti pochádzajúci z doplnených rodín (15,6 %, úplné rodiny: 9,5 %, neúplné rodiny: 11,8 %). Tabakové výrobky nefajčili v najvyššom počte žiaci základných a stredných škôl vyrastajúci v úplných rodinách (79,7 %, neúplné rodiny: 67,4 %, doplnené rodiny: 67,2 %). K fajčiarom patrili najmä opýtaní žijúci v neúplných rodinách, pričom najmenej fajčiarov a najviac nefajčiarov bolo zistených u respondentov z úplných rodín.

Výrazne vyšší počet nielen pravidelných (zlé vzťahy: 29,6 %, dobré vzťahy: 11,9 %), ale aj príležitostných fajčiarov (zlé vzťahy: 20,1 %, dobré vzťahy: 10,1 %) a omnoho nižší počet nefajčiarov (zlé vzťahy: 50,3 %, dobré vzťahy: 78,0 %) bol zaznamenaný v skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí nemali v rodinách vytvorené dobré vzájomné vzťahy. Na základe uvedených údajov bolo možné konštatovanie, že čím boli v rodine vytvorené lepšie medziľudské vzťahy, tým menej deti experimentovali s fajčením tabakových výrobkov.

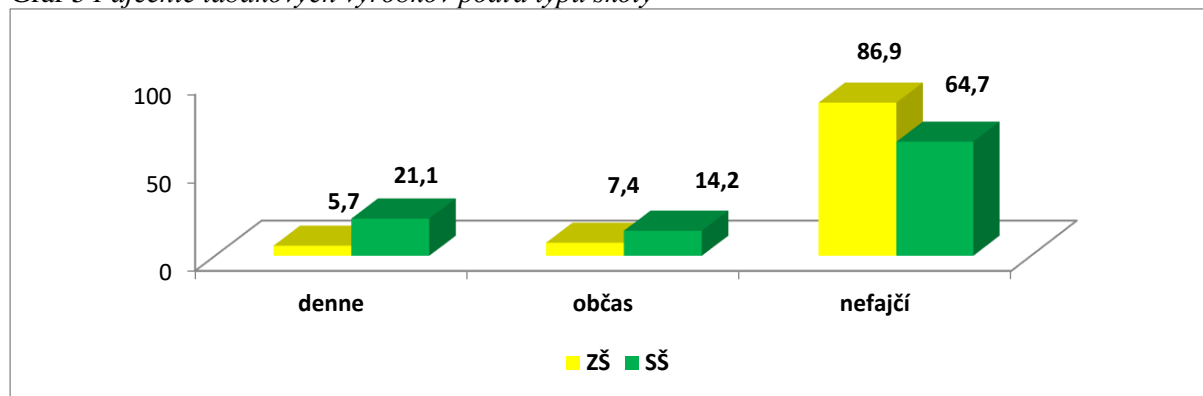
Opýtaní, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom (85,7 %, fajčí občas: 51,2 %, nefajčí: 28,2 %) sa výrazne častejšie než ostatní priatelili s osobami, ktoré tiež fajčili často. Kamarátov, ktorí si zapálili cigaretu občas, mali najčastejšie žiaci, ktorí rovnako patrili k príležitostným fajčiarom (39,2 %, fajčí často: 10,6 %, nefajčí: 35,1 %). S nefajčiarimi udržiavali priateľské kontakty najmä respondenti, ktorí taktiež nefajčili (36,7 %, fajčí často: 3,7 %, fajčí občas: 9,1 %). Tieto zistenia ukázali, že oslovení žiaci, ktorí fajčili,

sa najčastejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí tiež patrili k fajčiarom, či už pravidelným alebo príležitostným. Opýtaní, ktorí nefajčili, udržiavali najčastejšie kamarátske vzťahy s rovesníkmi, ktorí si tiež cigaretu nezapálili vôbec. Zistené údaje tak dokumentovali vplyv rovesníckej skupiny na jedinca a jeho snahu prispôsobiť sa kolektívu.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškólači patrili vo vyššej miere nielen k pravidelným, ale i k príležitostným fajčiarom. Nefajčilo až 86,9 % žiakov základných škôl a iba 64,7 % stredoškólačov.

Graf 5 Fajčenie tabakových výrobkov podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát zameraných na zmapovanie situácie v oblasti fajčenia tabakových výrobkov u žiakov základných a stredných škôl ukázala, že od roku 2001 mierne stúpol počet opýtaných, ktorí fajčili každý deň. Zároveň bolo zistené zníženie počtu respondentov, ktorí si cigaretu zapálili len príležitostne. V sledovanom období sa len veľmi mierne zvýšil počet nefajčiarov. Komparácia tohoročných výsledkov so zisteniami z predchádzajúcich rokov ukázala, že najviac pravidelných fajčiarov bolo zaznamenaných v roku 2012, pričom počet opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili len občas, kulminoval v rokoch 2001 a 2003.

Na základe zistených údajov je zrejmé, že od roku 2001 sa znížil počet opýtaných, ktorí patrili k fajčiarom, či už pravidelným alebo k príležitostným a stúpol počet nefajčiarov. Oproti zisteniam z roku 2001 je teda súčasná situácia len o málo lepšia. Zarážajúce je zistenie, že oproti údajom z roku 2018 bol evidovaný výrazne vyšší počet pravidelných aj príležitostných fajčiarov a omnoho nižší počet nefajčiarov.

Tabuľka 15

Fajčenie tabakových výrobkov	2001	2003	2009	2012	2018	2019
denne	12,7	13,9	15,4	17,0	8,5	13,5
občas	13,2	13,3	9,7	9,5	6,4	10,8
nefajčí	74,1	72,8	74,9	73,5	85,1	75,7

Počet cigariet

Žiaci základných a stredných škôl, ktorí fajčili denne, uvádzali najfrekvencovanejšiu spotrebu 5 (16,8 %) a 10 (23,3 %) cigariet. Opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len občas, vyfajčili najčastejšie 2 (16,6 %), 5 (13,5 %), 6 (13,1 %) alebo 10 (14,8 %) cigariet

týždenne. Až 44 (14,9 %) respondentov vo veku od 12 do 18 rokov vyfajčilo denne 15 až 20 cigariet, čo je, vzhľadom na ich vek, považované za alarmujúce zistenie.

Z prezentovaných zistení vyplynulo, že v skupine príležitostných fajčiarov bol zistený vyšší počet opýtaných, ktorí vyfajčili 1, 2, 5, 6 a 10 cigariet týždenne, pričom v podsúbore respondentov, ktorí si cigaretu zapálili každý deň, bol evidovaný vyšší počet žiakov, ktorí mali spotrebu 5, 7, 8, 9, 10, 15 a 20 cigariet denne. Počet 16, 18 alebo 20 cigariet vyfajčili iba opýtani, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom. Mnohí respondenti uvádzali vo vzťahu k ich veku veľmi vysokú dennú spotrebu cigariet, preto sa zrejme už u nich vytvorila závislosť od nikotínu. Toto zistenie je zarážajúce i z právneho hľadiska, pretože podľa platnej legislatívy by sa deti do 18 rokov nemali k cigaretám dostať.

V skupine **pravidelných fajčiarov** vyfajčili dievčatá vo vyššom počte menej než 5 cigariet denne. Dennú spotrebu od 5 do 10 cigariet mal približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách, pričom 11 a viac cigariet denne vyfajčili najmä chlapci. V podsúbore **príležitostných fajčiarov** mali dievčatá prevahu v skupine opýtaných, ktorí vyfajčili menej než 5 cigariet týždenne. Týždennú spotrebu od 5 do 10 alebo 11 cigariet a viac uvádzali častejšie chlapci. Uvedené údaje potvrdili, že v skupine pravidelných fajčiarov vyfajčil najvyšší počet opýtaných v oboch skupinách od 5 do 10 cigariet denne. V podsúbore respondentov, ktorí si cigaretu zapálili len občas, vyfajčili chlapci najčastejšie od 5 do 10 cigariet týždenne, pričom u dievčat mali prioritu ziačky, ktoré uvádzali týždennú spotrebu nižšiu než 5 cigariet.

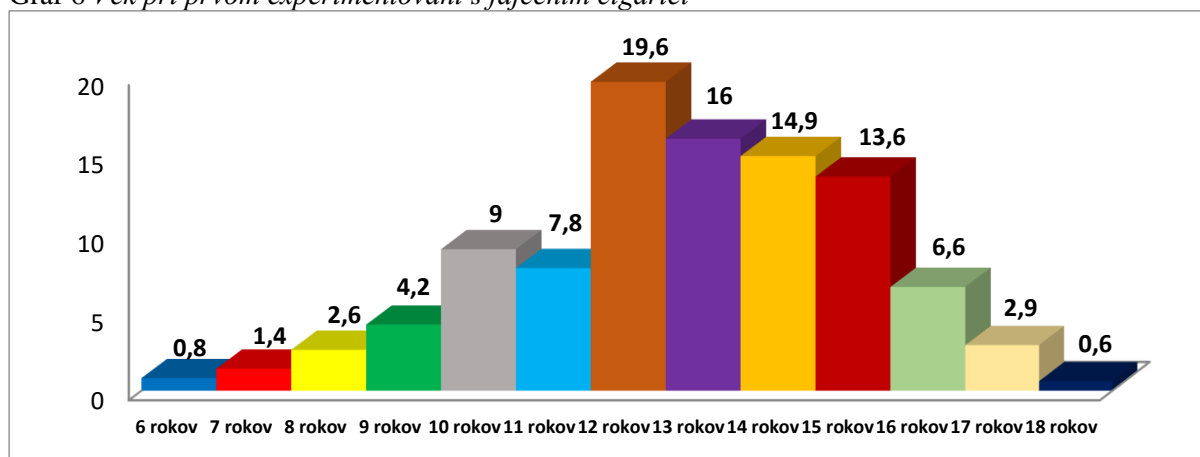
Tabuľka 16

Počet cigariet	Fajčí denne				Fajčí občas			
	chlapci		dievčatá		chlapci		dievčatá	
menej než 5 cigariet	21	14,1 %	34	23,9 %	50	41,7 %	54	49,5 %
od 5 do 10 cigariet	92	61,7 %	88	62,0 %	57	47,5 %	51	46,8 %
11 cigariet a viac	36	24,2 %	20	14,1 %	13	10,8 %	4	3,7 %
spolu (počet)	149		142		120		109	

Vek pri získavaní prvých skúseností s fajčením cigariet

Na otázku, v akom veku respondenti po prvýkrát experimentovali s tabakovými výrobkami, odpovedali len opýtani, ktorí už fajčenie cigariet vyskúšali. Najnižší zistený vek bol 6 rokov, pričom respondenti najčastejšie skúšali fajčenie vo veku 12, 13, 14 a 16 rokov. Z hlbšej analýzy dát je zrejmé, že vo veku nižšom ako 10 rokov vyskúšalo tabakové výrobky 4,2 % opýtaných, 9,0 % žiakov si po prvýkrát zapálilo cigaretu vo veku 10 rokov, 7,7 % respondentov experimentovalo s fajčením vo veku 11 rokov a 13,8 % respondentov skúsilo cigarety vo veku 12 rokov. Len 6,6 % oslovených žiakov experimentovalo s fajčením vo veku 16 rokov, pričom v skupine 17 a 18-ročných respondentov bol zistený ešte nižší počet opýtaných. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že najčastejším obdobím, v ktorom deti začínali experimentovať s fajčením tabakových výrobkov, bol vek od 12 do 15 rokov. Preto odporúčame zamerať preventívne aktivity predovšetkým na tento rizikový vek. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že s preventívnymi aktivitami, pravdaže prispôbenými veku a schopnostiam detí, treba začať už v predškolskom veku. Avšak je potrebné, aby boli aplikované programy overené a realizoval ich vyškolený personál.

Graf 6 Vek pri prvom experimentovaní s fajčením cigariet

Chlapci najčastejšie skúšali fajčiť vo veku 12 rokov (chlapci: 22,6 %, dievčatá: 16,5 %), dievčatá uvádzali najmä vek 13 rokov (dievčatá: 19,4 %, chlapci: 12,6 %). Chlapci mali viac skúseností s fajčením vo veku 7 (chlapci: 2,1 %, dievčatá: 0,6 %), 8 (chlapci: 3,8 %, dievčatá: 1,4 %), 9 (chlapci: 4,8 %, dievčatá: 3,5 %), 10 (chlapci: 12,4 %, dievčatá: 5,5 %) a 11 rokov (chlapci: 9,9 %, dievčatá: 5,5 %). V tejto oblasti boli dievčatá aktívnejšie vo veku 14 (dievčatá: 18,1 %, chlapci: 11,9 %), 15 (dievčatá: 16,7 %, chlapci: 10,5 %), 16 (dievčatá: 7,9 %, chlapci: 5,4 %) a 17 rokov (dievčatá: 3,5 %, chlapci: 2,3 %). S fajčením experimentovali približne v rovnakej miere chlapci aj dievčatá vo veku 6 (dievčatá: 0,8 %, chlapci: 1,0 %) a 18 rokov (dievčatá: 0,6 %, chlapci: 0,8 %). Z prezentovaných údajov vyplynulo, že chlapci skúšali fajčenie tabakových výrobkov v nižšom veku než dievčatá.

Žiaci základných škôl najčastejšie experimentovali s fajčením vo veku 12 rokov (ZŠ: 30,7 %, SŠ: 13,2 %), zatiaľ čo stredoškólači to skúšali najmä ako 15-roční (SŠ: 19,6 %, ZŠ: 2,6 %). Vo veku 7 (SŠ: 2,0 %, ZŠ: 0,9 %) a 14 rokov (SŠ: 16,8 %, ZŠ: 11,8 %) mali viac skúseností s fajčením stredoškólači, pričom vo veku 16 (10,2 %), 17 (4,6 %) a 18 rokov (1,1 %) experimentovali s cigaretami len stredoškólači. Žiaci základných škôl častejšie skúšali fajčenie vo veku 8 (ZŠ: 3,2 %, SŠ: 2,3 %), 10 (ZŠ: 13,1 %, SŠ: 6,7 %), 11 (ZŠ: 13,1 %, SŠ: 4,7 %) a 13 rokov (ZŠ: 19,8 %, SŠ: 13,8 %). Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl experimentoval s tabakovými výrobkami vo veku 6 (ZŠ: 0,8 %, SŠ: 0,9 %) a 9 rokov (ZŠ: 4,0 %, SŠ: 4,2 %). Z uvedených zistení vyplynulo, že žiaci základných škôl skúšali fajčenie v nižšom veku než stredoškólači.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012 a 2019

Porovnané údaje ukázali, že vek 12 rokov bol najčastejší, v ktorom respondenti začínali experimentovať s fajčením. Oproti zisteniam z roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí si po prvýkrát zapálili cigaretu vo veku 5, 7, 8, 10, 12 a 13 rokov. Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí vyskúšali fajčenie vo veku 14 až 17 rokov. Na približne rovnakej úrovni zostal počet respondentov, ktorí začali experimentovať s tabakovými výrobkami vo veku 4, 6, 9, 11 a 18 rokov. Zistené údaje potvrdili, že za 10 rokov sa znížil počet opýtaných, ktorí experimentovali s fajčením tabakových výrobkov a klesajúcu tendenciu malo aj získanie prvých skúseností vo veku nižšom ako 10 rokov. Na druhej strane sa ukázalo, že od roku 2009 stúpol počet opýtaných, ktorí experimentovali s cigaretami vo veku vyššom ako 14 rokov.

Tabuľka 17

Vek pri prvom experimentovaní s cigaretami	2009	2012	2019
4 roky	0	0,2	0
5 rokov	1,1	0,1	0
6 rokov	1,4	1,7	0,9
7 rokov	2,4	2,2	1,4
8 rokov	3,1	5,2	2,6
9 rokov	3,9	3,7	4,2
10 rokov	11,5	10,5	9,0
11 rokov	8,6	9,1	7,8
12 rokov	21,1	17,8	19,6
13 rokov	18,3	16,3	16,0
14 rokov	13,8	13,6	14,9
15 rokov	9,6	12,5	13,6
16 rokov	2,7	4,7	6,6
17 rokov	2,0	1,8	2,9
18 rokov	0,5	0,6	0,5
spolu	1 420-71,6 %	1 067-69,2 %	1 033-46,1 %

Skúsenosti respondentov s fajčením cigár, elektronických cigariet a vodných fajok

Fajčenie cigár, elektronických cigariet a vodných fajok patrí medzi alternatívne spôsoby užívania tabaku. Treba si uvedomiť, že i keď sa z rôznych dôvodov považujú za zdravšie než cigarety, zostáva tu pomerne veľké riziko ochorenia.

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že viac než tretina opýtaných mala skúsenosti s fajčením cigár (38,5 %) a vodných fajok (35,2 %), pričom až necelá polovica (44,5 %) respondentov experimentovala s fajčením elektronických cigariet.

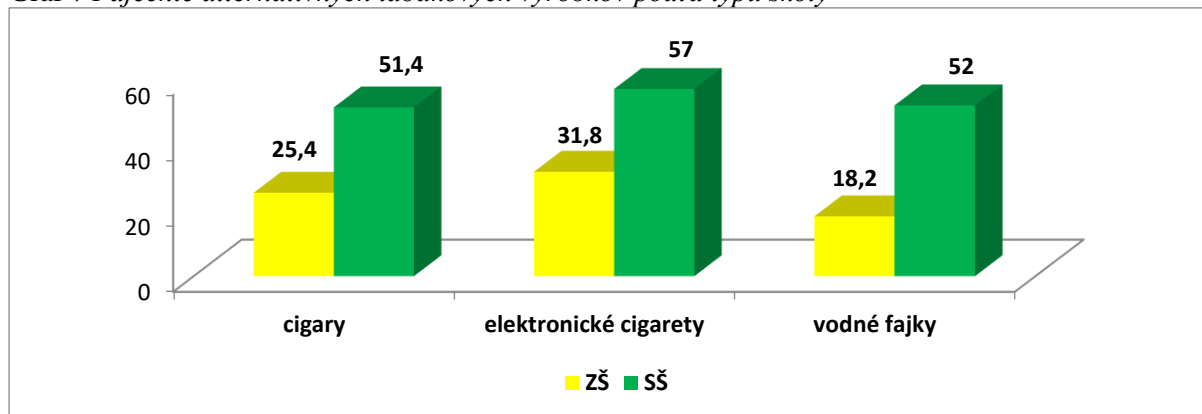
Zo zistených údajov vyplynulo, že alternatívne spôsoby fajčenia tabaku lákali výrazne častejšie chlapcov než dievčatá. 17 a 18-roční opýtaní mali omnoho viac týchto skúseností než žiaci vo veku 12 a 13 rokov. Po daných produktoch siahli vo vyššej miere aj žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci vo veľkých mestách a vo veľkomestách, respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji a žiaci stredných škôl. Zistené údaje ukázali, že tieto negatívne skúsenosti častejšie uvádzali aj respondenti vyrastajúci v doplnených a v neúplných rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy. Okrem toho bol výraznejší nárast žiakov, ktorí mali skúsenosti s fajčením cigár, elektronických cigariet a vodných fajok, zistený aj u opýtaných, ktorí fajčili bežné tabakové výrobky.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškóľáci vo výrazne vyššej miere experimentovali s fajčením cigár (SŠ: 51,4 %, ZŠ: 25,4 %), elektronických cigariet (SŠ: 57,0 %, ZŠ: 31,8 %) aj vodných fajok (SŠ: 52,0 %, ZŠ: 18,2 %) než žiaci základných škôl.

Zaujímavé je zistenie, že u stredoškóľákov mala viac než polovica opýtaných skúsenosti so všetkými uvedenými alternatívnymi tabakovými výrobkami, pričom v oboch sledovaných skupinách malo prioritu fajčenie elektronických cigariet.

Graf 7 Fajčenie alternatívnych tabakových výrobkov podľa typu školy

Poznámka: Graf je vytvorený z kladných odpovedí respondentov.

Porovnanie údajov za roky 2012, 2018 a 2019

Zistené údaje ukázali, že od roku 2012 výrazne stúpol počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí vyskúšali elektronické cigarety (2012: 16,5 %, 2018: 37,0 %, 2019: 44,5 %). Zároveň sa znížil počet opýtaných, ktorí už niekedy fajčili cigary (2012: 43,8 %, 2018: 31,1 %, 2019: 38,5 %) a vodné fajky (2012: 40,7 %, 2018: 26,9 %, 2019: 35,2 %). Porovnanie údajov za roky 2018 a 2019 však poukázalo na stúpajúci trend vo fajčení všetkých alternatívnych tabakových výrobkov. Prezentované zistenia zároveň potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl si najviac obľúbili fajčenie elektronických cigariet.

Tabuľka 18

Produkty	2012	2018	2019
cigary	43,8	31,1	38,5
elektronické cigarety	16,5	37,0	44,5
vodné fajky	40,7	26,9	35,2

Poznámka: Tabuľka je vytvorená z kladných odpovedí respondentov.

Dôvody pre experimentovanie s tabakovými výrobkami

Dôvodov, pre ktoré dospievajúce deti siahajú po cigaretách môže byť niekoľko. Výskumné zistenia upozorňujú, že obvykle neexistuje len jedna príčina, ale ide o súhrn viacerých rizikových činiteľov. Patrí sem napríklad osobnosť človeka (ľahká ovplyvniteľnosť...), vplyv prostredia (negatívny príklad fajčiacich rodičov, súrodencov a kamarátov...) a pocity, ktoré pri fajčení tabakových výrobkov vznikajú (úľava od stresu, príjemné omámenie...).⁴ Na túto otázku odpovedali iba respondenti, ktorí mali skúsenosti s fajčením tabakových výrobkov (1 126-50,2 %).

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl najčastejšie siahli po cigarete zo zvedavosti (66,3 %). Už v nižšom počte sa snažili takto prispôbiť svojim kamarátom (29,6 %), vo fajčení videli únik z problémov (22,2 %), prípadne si cigaretu zapálili z nudy (17,4 %), alebo chceli upútať pozornosť (15,0 %). Iba veľmi malý počet opýtaných uviedol inú možnosť (3,9 %), pričom najčastejšie sa týmto konaním snažili eliminovať stres, alebo zbaviť sa nadváhy.

⁴ Pešek, R. – Nečesaná, K.: Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících. Vydalo Ministerstvo zdravotnictví České republiky v Praze v rámci projektu Podpory zdraví 2009. ISBN 978-80-254-5971-3, s. 20.

Dievčatá (69,4 %) aj chlapci (63,7 %) označili za najdôležitejší motív pre experimentovanie s tabakovými výrobkami zvedavosť. Pre dievčatá bol silnejším dôvodom únik z problémov (dievčatá: 27,1 %, chlapci: 17,6 %), zatiaľ čo chlapci si vo vyššej miere zapálili cigaretu, pretože sa nudili (chlapci: 22,2 %, dievčatá: 12,3 %), chceli získať pozornosť okolia (chlapci: 17,6 %, dievčatá: 12,3 %), snažili sa prispôsobiť kamarátom (chlapci: 33,7 %, dievčatá: 25,5 %), alebo mali iné dôvody (chlapci: 4,5 %, dievčatá: 3,3 %).

Všetci respondenti, avšak najmä opýtaní vo veku 15 rokov skúšali fajčenie zo zvedavosti. 14-roční žiaci základných škôl chceli vo vyššom počte než ostatní touto činnosťou eliminovať nudu, zatiaľ čo najmladší opýtaní sa snažili takto vzbudiť záujem okolia. Respondenti vo veku 16 rokov sa nechceli odlišovať od rovesníkov. 17-roční mladí ľudia siahli po cigarete, aby vyriešili svoje problémy, prípadne uvádzali iné dôvody.

Tabuľka 19

Dôvody pre experimentovanie s cigaretami	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
nuda	0,8	19,4	23,6	18,5	14,8	14,2	17,8
zvedavosť	71,4	69,4	68,2	78,2	63,5	60,6	62,2
upútanie pozornosti	28,6	12,5	14,9	16,1	15,2	14,7	14,8
prispôsobenie sa rovesníkom	14,3	29,2	29,1	31,8	32,6	27,5	27,8
únik z problémov	0	9,7	18,9	14,2	26,5	29,4	25,2
iné	0	0	1,4	0,5	6,1	6,4	5,7

Všetci oslovení žiaci, avšak najmä deviataci skúšali fajčenie zo zvedavosti. Žiaci 2. ročníkov stredných škôl preferovali snahu upútať pozornosť, zatiaľ čo prváci sa prispôbili svojim rovesníkom. Z nudy siahli po prvých cigaretách najčastejšie žiaci 8. ročníkov základných škôl. Žiaci 2. ročníkov stredných škôl sa týmto spôsobom snažili eliminovať svoje problémy alebo riešiť iné záležitosti.

Tabuľka 20

Dôvody pre experimentovanie s cigaretami	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
nuda	18,8	14,1	16,8	17,5	22,2	16,2
zvedavosť	66,4	59,4	63,1	67,5	70,3	76,9
upútanie pozornosti	11,8	17,9	15,2	15,0	14,6	15,6
prispôsobenie sa rovesníkom	37,6	26,1	27,5	26,3	30,4	27,7
únik z problémov	26,1	27,8	25,0	10,0	17,7	14,5
iné	4,4	6,8	4,9	1,3	0,6	2,3

Gymnazisti (70,1 %) aj žiaci stredných odborných škôl (60,7 %) najčastejšie označili za najdôležitejší motív pre experimentovanie s tabakovými výrobkami zvedavosť. Žiaci stredných odborných škôl považovali za silnejší dôvod nudu (SOŠ: 17,5 %, G: 13,8 %), únik z problémov (SOŠ: 26,9 %, G: 25,1 %) a snahu prispôsobiť sa kamarátom (SOŠ: 33,0 %, G: 21,6 %). Gymnazisti (6,6 %, SOŠ: 5,0 %) viac preferovali iné príčiny a približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (SOŠ: 15,1 %, G: 14,8 %) chcel fajčením vzbudiť pozornosť svojho okolia.

Všetci oslovení žiaci, avšak najmä opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, najčastejšie skúšali fajčenie zo zvedavosti. Respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 100 000 preferovali vo vyššej miere nudu, pričom respondenti pochádzajúci z najmenších obcí si zapálili cigaretu, pretože chceli získať pozornosť svojho okolia. Ochotu prispôbiť sa rovesníkom preferovali opýtaní s trvalým bydliskom v najväčších mestách, zatiaľ čo oslovení žiaci základných a stredných škôl žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 chceli týmto spôsobom eliminovať svoje problémy. Opýtaní z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 mali pre experimentovanie s fajčením skôr iné príčiny.

Tabuľka 21

Dôvody pre experimentovanie s cigaretami	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
nuda	17,2	13,7	20,2	20,8	16,5
zvedavosť	65,9	67,7	68,0	64,2	61,5
upútanie pozornosti	16,6	13,7	15,2	16,0	12,8
prispôbenie sa rovesníkom	26,9	28,2	30,7	31,1	36,7
únik z problémov	23,4	24,1	21,7	17,0	20,2
iné	3,4	3,4	5,0	4,7	2,8

Zvedavosť ako najsilnejší motív uviedli najmä opýtaní žijúci v Nitrianskom kraji. Respondenti pochádzajúci z Banskobystrického kraja označili vo vyššom počte než ostatní ako motív pre experimentovanie s cigaretami nudu. Žiaci s trvalým bydliskom v Košickom kraji viac preferovali ako dôvod únik z problémov. Opýtaní žijúci v Trenčianskom (17,1 %) a v Prešovskom kraji sa priznali, že chceli týmto konaním na seba upozorniť. Od svojich rovesníkov sa nechceli odlišovať najmä mladí obyvatelia Trnavského kraja, zatiaľ čo opýtaní pochádzajúci z Banskobystrického kraja častejšie uvádzali iné dôvody.

Tabuľka 22

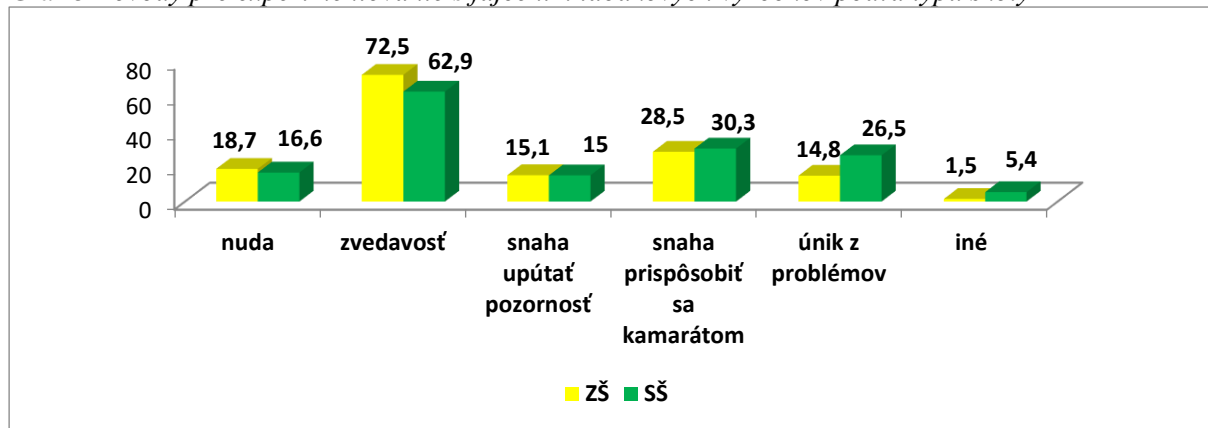
Dôvody pre experimentovanie s cigaretami	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
nuda	18,0	14,9	19,4	14,0	19,1	21,7	17,3	14,0
zvedavosť	59,3	68,3	69,0	73,8	58,9	65,1	69,7	69,3
upútanie pozornosti	14,7	16,1	17,1	11,2	16,3	15,1	17,8	7,9
prispôbenie sa rovesníkom	30,7	35,4	34,1	28,0	30,5	19,8	28,4	28,1
únik z problémov	22,7	23,6	17,1	22,4	23,4	22,6	19,7	28,9
iné	4,7	4,3	2,3	4,7	2,8	5,7	3,8	2,6

Fajčiari, najmä tí príležitostní (fajčí občas: 63,9 %, fajčí denne: 51,7 %) považovali za najsilnejší motív pre experimentovanie s tabakovými výrobkami zvedavosť. Opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili každý deň, považovali za silnejší motív nudu (fajčí denne: 24,0 %, fajčí občas: 15,8 %) a únik z problémov (fajčí denne: 32,0 %, fajčí občas: 27,4 %). Respondenti, ktorí fajčili len niekedy (30,7 %, fajčí denne: 26,7 %), pripisovali význam najmä snahe neodlišovať sa od kamarátov. Obidve skupiny žiakov v približne rovnakej miere považovali za dôvod pre experimentovanie s cigaretami snahu zapôsobiť na svoje okolie (fajčí občas: 14,7 %, fajčí denne: 14,5 %) a iné príčiny (fajčí občas: 6,0 %, fajčí denne: 5,8 %).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že obidve skupiny respondentov označili ako motív pre experimentovanie s tabakovými výrobkami najmä zvedavosť. Žiaci základných škôl chceli touto činnosťou eliminovať nudu. Stredoškooláci sa nechceli odlišovať od kamarátov, riešili takto svoje problémy a vo vyššej miere uviedli aj iné príčiny. Približne rovnaký počet opýtaných v obidvoch skupinách chcel fajčením upútať pozornosť svojho okolia.

Graf 8 Dôvody pre experimentovanie s fajčením tabakových výrobkov podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Oproti zisteniam z roku 2009 výrazne stúpol počet respondentov, ktorí považovali za dôvod pre experimentovanie s cigaretami únik z problémov a snahu prispôbiť sa kamarátom. Zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorí chceli fajčením eliminovať nudu, upútať pozornosť svojho okolia, alebo si zapálili prvé cigarety zo zvedavosti. V sledovanom období stúpol aj počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí uviedli inú možnosť, pričom najčastejšie sa snažili eliminovať nervozitu a stres.

Tabuľka 23

Dôvody pre experimentovanie s cigaretami	2009	2012	2018	2019
zvedavosť	63,5	59,3	60,7	66,3
upútanie pozornosti	13,7	6,4	15,3	15,0
nuda	11,6	14,2	15,1	17,4
prispôsobenie sa rovesníkom	11,3	9,3	12,4	29,6
únik z problémov	13,4	14,1	19,8	22,2
iné (zníženie nervozity a stresu...)	2,9	3,3	2,8	3,9
spolu	116,4	106,6	126,1	154,4

Informovanosť rodičov o fajčení detí

Na otázku, či vedeli rodičia o tom, že ich deti fajčia, odpovedali opäť len opýtaní, ktorí mali skúsenosti s fajčením tabakových výrobkov. Výsledky výskumu ukázali, že o fajčení svojich synov a dcér bolo informovaných len 30,7 % rodičov a až 69,3 % otcov a matiek tento fakt nezistilo. Podľa vyjadrenia respondentov boli reakcie rodičov na skutočnosť, že ich deti fajčia, rôzne. Najčastejšie svojim deťom dohovorili a snažili sa ich presvedčiť, aby s tým prestali. Viacerí otcovia a matky na svoje deti kričali a nadávali im, v niektorých rodinách deti dokonca fyzicky potrestali, zobrali im mobilný

telefón, nerozprávali sa s nimi, prípadne im zakázali vychádzky, znížili vreckové a nedovolili prístup na počítač a na internet. Opýtaní často priznali aj to, že svojich rodičov týmto konaním sklamali. Len malý počet otcov a matiek nechal rozhodnutie o ďalšom fajčení na dieťati s poznámkou, že si ničí vlastné zdravie, prípadne situáciu vôbec nekomentovali, s danou skutočnosťou sa zmierili a fajčenie im tolerovali. Najnižší počet respondentov uviedol, že otcovia a matky skonštatovali, že ani oni vo veku svojho syna alebo dcéry neboli lepší a na celej situácii sa zasmiali. Odpovede respondentov poukázali na rozdielnu úroveň výchovy v rodine a je zrejmé, že niektorí rodičia riešili tento problém príliš prísne a iní veľmi ľahostajne.

O fajčení svojich detí boli častejšie informovaní rodičia dievčat (32,2 %, chlapci: 29,3 %), pričom tieto poznatky chýbali najmä otcov a matkám chlapcov (70,7 %, chlapci: 67,8 %).

Informácie o fajčení syna alebo dcéry mali najmä otcovia a matky opýtaných vo veku 16 až 18 rokov (16 rokov: 30,9 %, 17 rokov: 35,8 %, 18 rokov: 38,8 %, 12 rokov: 4,3 %, 13 rokov: 23,6 %, 14 rokov: 24,3 %, 15 rokov: 23,8 %). Z prezentovaných údajov je zrejmé, že o tom, že ich syn alebo dcéra fajčí nevedela väčšina otcov a matiek.

Podobné zistenia sa ukázali aj vo vzťahu k ročníku štúdia. O tom, že dieťa fajčí tabakové výrobky boli informovaní najmä rodičia najstarších žiakov (3. ročník SŠ: 38,0 %, 2. ročník SŠ: 33,2 %, 1. ročník SŠ: 32,2 %, 7. ročník ZŠ: 22,5 %, 8. ročník ZŠ: 29,1 %, 9. ročník ZŠ: 19,9 %), pričom najmenej poznatkov mali otcovia a matky deviatakov.

Skutočnosť, že majú doma fajčiara, poznal približne rovnaký počet rodičov žiakov stredných odborných škôl (34,6 %) a gymnazistov (34,9 %).

Najviac informácií o tom, že syn alebo dcéra fajčí mali otcovia (základné vzdelanie: 39,6 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 33,0 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 27,6 %, vysokoškolské vzdelanie: 35,0 %) a matky so základným vzdelaním (37,5 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 32,4 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 28,7 %, vysokoškolské vzdelanie: 34,8 %), pričom najmenej poučení boli rodičia, ktorí mali úplné stredoškolské vzdelanie.

Informácie o tom, že dieťa experimentuje s cigaretami, mali najmä otcovia a matky opýtaných pochádzajúcich z veľkých miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (35,2 %, viac ako 100 000: 32,4 %, menej než 2 000: 28,5 %, od 2 001 do 10 000: 31,0 %, od 10 001 do 50 000: 30,6 %), zatiaľ čo len veľmi málo o tejto situácii vedeli rodičia žiakov žijúcich v najmenších obciach.

Prezentované údaje potvrdili, že najviac poznatkov o fajčení svojich detí mali rodičia opýtaných žijúcich v Bratislavskom kraji (41,2 %, Trnavský kraj: 31,3 %, Trenčiansky a Prešovský kraj: zhodne po 30,5 %, Žilinský kraj: 33,1 %, Banskobystrický kraj: 31,1 %, Košický kraj: 23,7 %), pričom najhoršia situácia bola zistená u žiakov základných škôl s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji (18,7 %).

Najviac poznatkov o fajčení detí mali rodičia respondentov žijúcich v doplnených rodinách (38,4 %, neúplné rodiny: 34,9 %, úplné rodiny: 27,3 %), zatiaľ čo najvyšší počet otcov a matiek, ktorí potrebné informácie nemali, bol zistený v skupine opýtaných vyrastajúcich v úplných rodinách.

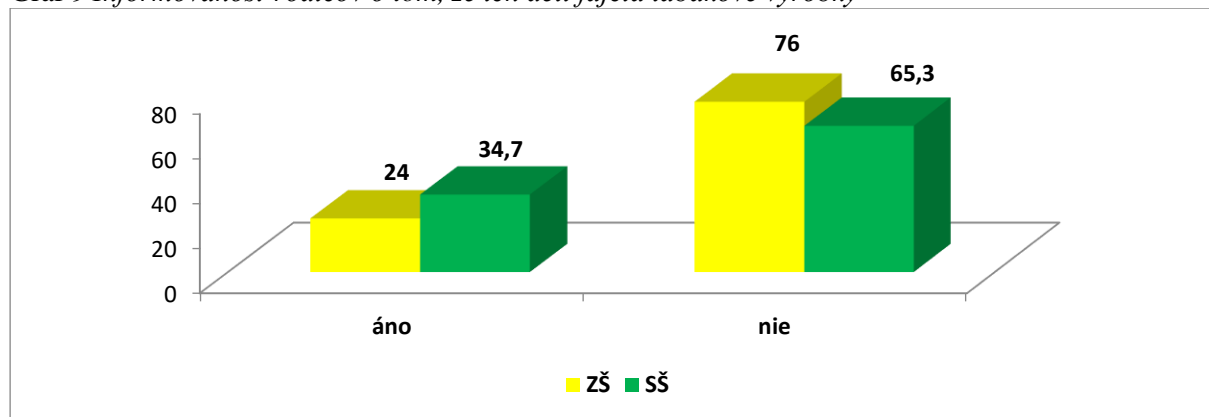
O tom, že dieťa fajčí tabakové výrobky vedeli najmä otcovia a matky respondentov, ktorí považovali vzťahy v rodine za zlé (39,6 %), pričom v skupine opýtaných, ktorí si s rodičmi rozumeli, malo tieto poznatky len 29,4 % rodičov.

Skutočnosť, že syn alebo dcéra fajčia, zistila viac než polovica (58,1 %) otcov a matiek každodenných fajčiarov a asi štvrtina (23,9 %) rodičov opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili len príležitostne. Aj tieto zistenia poukazujú na skutočnosť, že otcovia a matky žiakov základných škôl vo veľkej miere podcenili škodlivosť fajčenia a k problému, že práve ich syn alebo dcéra v pomerne nízkom veku začali fajčiť, sa mnohí postavili veľmi nezodpovedne.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že o skutočnosti, že syn alebo dcéra fajčí vedeli najmä otcovia a matky stredoškolákov než rodičia žiakov základných škôl. Negatívne je hodnotené zistenie, že v oboch typoch škôl bola informovaná len malá časť dospelých. Je dôležité, aby rodičia boli informovaní o fajčení detí a mohli im celú situáciu vysvetliť, kým deti nemajú zafixovanú závislosť na nikotíne.

Graf 9 Informovanosť rodičov o tom, že ich deti fajčia tabakové výrobky

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012 a 2019

Komparácia dát zameraných na informovanosť otcov a matiek o tom, že ich syn alebo dcéra fajčili ukázala, že oproti zisteniam z roku 2009 (29,1 %, 2012: 35,1 %, 2019: 30,7 %) sa situácia nezmenila. Najvyšší počet rodičov, ktorí vedeli o tom, že dieťa fajčí bol evidovaný v roku 2012. Zistené údaje potvrdili, že za celé sledované obdobie mala približne tretina otcov a matiek poznatky o tom, že ich dieťa experimentuje s fajčením tabakových výrobkov, pričom až dve tretiny rodičov túto skutočnosť nezistili. Toto zistenie je hodnotené negatívne, pretože ich úlohou bolo upozorniť svoje dieťa na škodlivosť fajčenia. V prípade, že zistili, že syn alebo dcéra už majú tieto skúsenosti, bolo ich úlohou dohliadnuť na to, aby tieto experimenty zanechalo skôr ako sa u neho prejaví závislosť.

Fajčiar v rodine

Osobný príklad rodičov ovplyvňuje správanie ich detí v mnohých oblastiach. Ak im záleží na tom, aby ich dieťa nefajčilo a ani nepilo alkoholické nápoje, bolo by potrebné a aj správne, aby aj oni preferovali životný štýl, v ktorom legálne a spoločnosťou veľmi tolerované drogy nemajú miesto. Rodičia by nikdy nemali zabudnúť, že

prostredníctvom svojho správania poskytujú svojim deťom prvé a veľmi dôležité vzory, ktoré si osvoja a neskôr prenesú do svojich budúcich rodín. Je dôležité, aby si uvedomili, že sú pre svoje deti skôr odstrašujúcim príkladom než vzorom vtedy, keď fajčia alebo pijú alkoholické nápoje, čiže sa venujú takým činnostiam, u ktorých by nechceli, aby ich deti po nich opakovali.

Z výsledkov výskumu je zrejmé, že len viac než pätina (21,1 %) opýtaných žila v rodinách, kde nikto nefajčil. Žiaci základných a stredných škôl mali najčastejšie fajčiara otca (23,0 %) a 17,8 % respondentov priznalo, že u nich doma fajčí matka. Respondenti mali v nižšom počte fajčiarov starých rodičov (starý otec, stará matka: zhodne po 11,1 %), súrodencov (9,5 %) alebo iných vzdialenejších príbuzných (ujovia, tety... – 6,3 %).

V nefajčiarskom prostredí vyrastala necelá štvrtina chlapcov (22,6 %) a 19,9 % dievčat. Obidve skupiny opýtaných (chlapci: 23,0 %, dievčatá: 23,1 %) najčastejšie uvádzali, že u nich v rodine fajčí otec. Chlapci (18,3 %, dievčatá: 17,3 %) mali vo vyššom počte fajčiarku matku. U dievčat patrili k fajčiarom častejšie súrodenci (dievčatá: 10,3 %, chlapci: 8,6 %) a vzdialenejší príbuzní (dievčatá: 7,4 %, chlapci: 5,1 %). Obidve skupiny respondentov mali v približne rovnakej miere fajčiarov starých otcov (chlapci: 11,4 %, dievčatá: 10,9 %) a staré matky (chlapci: 11,0 %, dievčatá: 11,0 %).

V rodinách, kde nikto nefajčil, žila necelá polovica najmladších žiakov, pričom najhoršia situácia bola evidovaná v skupine opýtaných vo veku 14 rokov. V skupine opýtaných vo veku od 13 až 18 rokov fajčili najčastejšie otcovia, zatiaľ čo v podsúbore najmladších žiakov mali prioritu starí otcovia. Matku fajčiarku mali najmä oslovení žiaci vo veku 14 a 15 rokov, pričom súrodenci fajčili najmä v rodinách 17-ročných respondentov. U opýtaných vo veku 14 rokov fajčili vo vyššej miere staré matky, zatiaľ čo v skupine 13-ročných respondentov bol zistený najvyšší počet opýtaných, ktorí mali fajčiara vzdialenejších príbuzných.

Z prezentovaných údajov je zrejmé, že najmenej fajčiarov v rodine mali najmladší opýtaní, pričom najhoršia situácia bola zistená v skupine žiakov vo veku 14 rokov.

Tabuľka 24

Fajčiar v rodine	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
mama	11,3	13,1	19,2	19,4	18,4	17,5	17,7
otec	15,1	22,0	22,7	23,3	24,6	22,8	23,1
súrodenci	3,8	6,8	9,3	7,5	10,0	12,3	11,3
starý otec	17,0	10,0	12,5	10,6	10,9	10,6	10,8
stará matka	7,5	11,8	12,8	10,9	9,9	10,0	11,5
iní príbuzní	1,9	7,4	6,1	6,0	6,5	6,4	6,5
nikto	43,4	28,9	17,4	22,3	19,7	20,4	19,1

V nefajčiarskom prostredí žili najmä najmladší respondenti. Všetci opýtaní mali najčastejšie fajčiara otca, pričom fajčiarku matku mali najmä ôsmaci. U žiakov 2. ročníkov stredných škôl patrili k fajčiarom skôr súrodenci, zatiaľ čo u ôsmakov bol zistený najvyšší počet opýtaných, u ktorých fajčili starí otcovia a staré matky. Zaujímavé je zistenie, že iní príbuzní si zapálili cigaretu najmä v rodinách žiakov 3. ročníkov stredných škôl a 7. ročníkov základných škôl. Z uvedeného je zrejmé, že najhoršia situácia bola zistená u ôsmakov, pričom najmenej fajčiarov mali v rodine siedmci a deviataci.

Tabuľka 25

Fajčiari v rodine	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
mama	18,5	16,8	17,6	14,6	20,3	18,4
otec	25,4	22,3	22,6	20,5	23,1	24,2
súrodenci	8,5	12,8	11,1	6,5	9,0	8,6
starý otec	12,1	11,1	10,3	10,7	13,2	9,4
stará matka	11,6	9,2	11,5	10,9	14,1	9,5
iní príbuzní	6,6	5,8	6,9	6,9	6,4	5,4
nikto	17,3	22,0	20,0	29,9	13,9	24,5

V nefajčiarskom prostredí vyrastalo 23,9 % gymnazistov a iba necelá pätina (18,7 %) žiakov stredných odborných škôl. Žiaci stredných odborných škôl vo vyššom počte priznali, že v ich rodinách fajčia tabakové výrobky otcovia (SOŠ: 24,1 %, G: 20,9 %), súrodenci (SOŠ: 11,8 %, G: 8,0 %) a starí otcovia (SOŠ: 11,3 %, G: 10,6 %). Gymnazisti mali častejšie fajčiarov vzdialenejších príbuzných (G: 7,5 %, SOŠ: 6,2 %) a staré matky (G: 11,7 %, SOŠ: 10,3 %). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách uviedol, že v ich rodinách boli fajčiarky matky (G: 17,4 %, SOŠ: 17,6 %). Z výsledkov výskumu vyplynulo, že žiaci stredných odborných škôl vo vyššom počte žili v rodinách, kde dospelí fajčili, z čoho vyplynulo, že boli ich negatívnym príkladom viac ohrozovaní než gymnazisti.

V rodinách, kde nefajčil nikto, žili najmä respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Všetci oslovení žiaci mali najčastejšie fajčiara otca. V skupine opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 fajčili častejšie mamy a starí otcovia. U opýtaných s trvalým bydliskom v najväčších mestách bol zistený najvyšší počet respondentov, ktorí mali fajčiarku starú matku, zatiaľ čo žiaci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 mali fajčiarov súrodencov. Iní príbuzní si zapálili cigaretu najmä v rodinách respondentov s trvalým bydliskom v najmenších obciach. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že najmenej fajčiarov v rodine mali opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, pričom najhoršia situácia bola zistená v skupine žiakov žijúcich v malých mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000.

Tabuľka 26

Fajčiari v rodine	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
mama	15,7	16,8	20,8	16,8	18,2
otec	22,7	23,3	24,4	22,0	20,7
súrodenci	8,5	13,6	9,6	7,3	8,7
starý otec	9,9	10,0	12,1	9,4	10,3
stará matka	11,0	9,2	11,1	12,3	14,4
iní príbuzní	9,1	7,2	5,0	4,4	3,8
nikto	23,1	19,8	17,0	27,8	23,9

V nefajčiarskych rodinách bývala asi štvrtina opýtaných pochádzajúcich z Nitrianskeho a z Prešovského kraja, zatiaľ čo v skupine respondentov z Bratislavského kraja vyrastalo v čistom prostredí najmenej žiakov. Fajčiara otca mali najmä žiaci v Nitrianskom kraji. V skupine respondentov pochádzajúcich z Bratislavského kraja fajčila tabakové výrobky najčastejšie matka a stará matka. Súrodencov závislých na nikotíne mali najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v Prešovskom kraji.

V podsúbore respondentov s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji bol zistený najvyšší počet opýtaných, ktorí mali fajčiara starého otca. Ujovia, tety a iní príbuzní patrili k fajčiarom najmä v rodinách žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich zo Žilinského kraja.

Prezentované výsledky výskumu ukázali, že respondenti, ktorí žili v nefajčiarskom prostredí, pochádzali najmä z Nitrianskeho a z Prešovského kraja, pričom najhoršia situácia bola zaznamenaná u žiakov základných a stredných škôl žijúcich v Bratislavskom kraji.

Tabuľka 27

Fajčiar v rodine	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
mama	20,9	19,8	16,5	13,7	17,3	19,9	15,7	18,3
otec	21,3	23,5	25,1	26,2	22,1	21,5	22,8	22,2
súrodenci	9,2	8,0	9,3	5,0	9,6	9,7	12,9	11,4
starý otec	11,9	9,5	10,2	15,0	13,0	10,5	9,0	10,5
stará matka	14,0	12,0	12,6	10,2	9,8	13,3	7,8	10,2
iní príbuzní	5,8	7,1	7,7	5,0	9,1	4,4	6,3	4,6
nikto	16,9	19,8	18,6	24,9	19,1	20,7	25,5	22,8

V nefajčiarskom prostredí žila viac než tretina (35,5 %) opýtaných pochádzajúcich z úplných rodín, zatiaľ čo v neúplných (24,0 %) a v doplnených rodinách (22,0 %) rovnako odpovedal omnoho nižší počet respondentov. Opýtaní žijúci v doplnených rodinách mali častejšie než ostatní fajčiarov otcov (doplnené rodiny: 45,9 %, úplné rodiny: 31,3 %, neúplné rodiny: 37,1 %), matky (doplnené rodiny: 36,3 %, neúplné rodiny: 35,1 %, úplné rodiny: 22,4 %), starých otcov (doplnené rodiny: 22,4 %, úplné rodiny: 14,1 %, neúplné rodiny: 21,1 %) a staré matky (doplnené rodiny: 25,4 %, neúplné rodiny: 21,4 %, úplné rodiny: 13,4 %). V neúplných rodinách (17,3 %, doplnené rodiny: 15,0 %, úplné rodiny: 13,4 %) bol zistený najvyšší počet fajčiacich súrodencov, zatiaľ čo u opýtaných z úplných rodín (10,7 %, neúplné rodiny: 5,8 %, doplnené rodiny: 7,4 %) si cigaretu zapálili najmä vzdialenejší príbuzní. Z výsledkov výskumu je zrejmé, že respondenti pochádzajúci z doplnených rodín mali medzi najbližšími príbuznými najviac fajčiarov, zatiaľ čo najlepšia situácia bola zaznamenaná u opýtaných vyrastajúcich v úplných rodinách. Negatívny príklad rodinných príslušníkov sa prejavil aj u respondentov, pretože v rodinách, kde nikto nefajčil, žila necelá tretina (26,0 %) nefajčiarov, 10,5 % príležitostných a 8,5 %, pravidelných fajčiarov. V rodine žiakov základných a stredných škôl, ktorí fajčili každý deň, fajčila tabakové výrobky vo vyššej miere matka (fajčí denne: 24,1 %, fajčí občas: 22,1 %, nefajčí: 15,5 %), stará matka (fajčí denne: 12,7 %, fajčí občas: 11,3 %, nefajčí: 10,7 %) a súrodenci (fajčí denne: 14,6 %, fajčí občas: 10,8 %, nefajčí: 8,1 %). U príležitostných fajčiarov bol zistený najvyšší počet fajčiacich otcov (fajčí občas: 27,4 %, fajčí denne: 24,9 %, nefajčí: 21,9 %) a starých otcov (fajčí občas: 12,9 %, fajčí denne: 11,0 %, nefajčí: 10,8 %). U nefajčiarov fajčili vo vyššom počte iní príbuzní (nefajčí: 7,0 %, fajčí občas: 5,0 %, fajčí denne: 4,2 %). Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že rodičia, súrodenci a starí rodičia, ktorí fajčili, dávali zlý príklad svojim deťom, čo sa neskôr prejavilo v tom, že tiež začali fajčiť. V skupine nefajčiarov bol zistený najnižší počet fajčiacich blízkych príbuzných.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát ukázala, že v nefajčiarskom prostredí žilo 22,4 % žiakov základných škôl a pätina stredoškolákov. U žiakov základných škôl fajčili najmä staré matky, u stredoškolákov matky a súrodenci. V obidvoch skupinách bol zistený približne rovnaký počet fajčiacich otcov, starých otcov a iných príbuzných.

Z týchto výsledkov výskumu vyplynulo, že viac negatívnych príkladov v rodine mali žiaci stredných škôl.

Tabuľka 28

V rodine fajčí	ZŠ	SŠ
otec	22,7	23,3
matka	16,0	17,6
súrodenci	8,1	10,9
starý otec	11,1	11,1
stará matka	13,5	10,7
iní príbuzní	6,2	6,4
nikto	22,4	20,0

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012 a 2019

V porovnaní so zisteniami z roku 2009 sa mierne zvýšil počet opýtaných žijúcich v nefajčiarskom prostredí. Klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí vyrastali v rodinách, kde patril k fajčiarom otec a súrodenci. Na približne rovnakej úrovni zostal počet opýtaných, ktorí uviedli, že v ich rodinách si zapálili cigaretu skôr matky, starí otcovia a vzdialenejší príbuzní. Výraznejšie sa zvýšil iba počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí uviedli, že v ich rodinách fajčí tabakové výrobky stará matka.

Zo zistených údajov je zrejmé, že situácia v rodinách, kde patrili k fajčiarom dospelí sa od roku 2009 mierne zlepšila.

Tabuľka 29

Fajčiar v rodine	2009	2012	2019
otec	27,8	25,4	23,0
matka	17,6	17,7	17,8
súrodenci	11,6	10,8	9,5
starý otec	11,5	10,5	11,1
stará matka	5,8	8,3	11,1
iní príbuzní v rodine (ujjo, teta)	5,9	5,2	6,3
nikto	19,8	22,1	21,2

Pasívne fajčenie v rodine

Pasívne fajčenie je charakterizované vdychovaním tabakového dymu osobami, ktoré nefajčia. U detí pasívne fajčenie spôsobuje vyšší výskyt pneumónií a bronchitíd. Medializovanie tohto problému a zvyšovanie informovanosti a nebezpečenstve, ktoré pasívne fajčenie predstavuje má za cieľ pôsobiť najmä na rodičov – fajčiarov, aby brali väčší ohľad na svoje deti.⁵

⁵ Pasívne fajčenie a jeho nástrahy. In: www.ludsketelo.sk/101-pasivne-fajcenie

Na otázku zameranú na zistenie pasívneho fajčenia odpovedali iba respondenti, ktorí v predchádzajúcej otázke priznali, že ich blízki príbuzní (rodičia, súrodenci, starí rodičia) sú fajčiari. V tejto skupine respondentov bolo pasívnemu fajčeniu vystavovaných 38,1 % žiakov základných škôl, pričom 61,9 % opýtaných žilo v prostredí, kde príbuzní brali na nich ohľad a v ich prítomnosti si cigaretu nezapálili.

Rodičia, starí rodičia alebo súrodenci častejšie fajčili v prítomnosti dievčat (41,4 %) než chlapcov (34,3 %). Zistené dáta ukázali, že zároveň so zvyšujúcim sa vekom respondentov (12 rokov: 29,9 %, 13 rokov: 32,7 %, 14 rokov: 33,3 %, 15 rokov: 39,4 %, 16 rokov: 38,5 %, 17 rokov: 38,9 %, 18 rokov: 43,9 %) sa zvyšoval aj počet opýtaných, ktorí vo svojich rodinách patrili k pasívnym fajčiarom.

Vzduch znečistený tabakovým dymom dýchali doma najmä žiaci 3. ročníkov stredných škôl (43,4 %, 2. ročník SŠ: 36,4 %, 1. ročník SŠ: 40,0 %) a 9. ročníkov základných škôl (40,4 %), zatiaľ čo toto ohrozenie sa v najnižšej miere týkalo siedmakov (32,4 %) a ôsmakov (32,9 %). Až 40,6 % žiakov stredných odborných škôl a 37,9 % gymnazistov uviedlo, že rodičia, starí rodičia alebo súrodenci si doma zapália cigaretu aj vtedy, ak sú spolu v jednej miestnosti. V prítomnosti svojich detí najčastejšie fajčili otcovia (základné vzdelanie: 54,4 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 43,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 37,0 %, vysokoškolské vzdelanie: 31,4 %) a matky so základným vzdelaním (58,8 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 44,2 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 37,9 %, vysokoškolské vzdelanie: 32,8 %).

Na základe týchto zistení možno konštatovať, že čím vyššie vzdelanie rodičia dosiahli, tým menej fajčili v prítomnosti svojich synov a dcér. Zrejme títo rodičia majú viac poznatkov o nebezpečenstve pasívneho fajčenia a sú ochotnejší svoje deti pred ním ochrániť. Zaujímavé je zistenie, že i keď otcovia patrili k silnejším fajčiarom, v prítomnosti detí si vo vyššej miere zapálili cigaretu matky.

V miestnostiach, kde si najbližší príbuzní zapálili cigaretu, sa častejšie zdržiavali žiaci žijúci v najväčších mestách (viac ako 100 000: 46,6 %, od 50 001 do 100 000: 41,9 %, od 10 001 do 50 000: 34,5 %, od 2 001 do 10 000: 33,7 %, menej než 2 000: 42,2 %), zatiaľ čo nebezpečenstvu pasívneho fajčenia boli v najnižšej miere vystavovaní opýtaní pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000. Najhoršia situácia bola zistená u žiakov základných a stredných škôl žijúcich v Bratislavskom (53,2 %) a v Košickom kraji (49,3 %, Trnavský kraj: 32,7 %, Trenčiansky kraj: 37,0 %, Žilinský kraj: 33,1 %, Banskobystrický kraj: 33,6 %, Prešovský kraj: 38,4 %), pričom v najnižšej miere boli nútení dýchať vzduch znečistený nikotínom a inými škodlivými splodinami v domácom prostredí respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji (29,6 %).

Pasívnemu fajčeniu bolo vystavovaných viac ako 40,0 % respondentov žijúcich v doplnených (42,1 %) a v neúplných rodinách (43,2 %), zatiaľ čo v úplných rodinách rovnako odpovedalo 35,4 % opýtaných. Rodičia a iní príbuzní vo výrazne vyššom počte fajčili v prítomnosti svojich detí v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medzilidské vzťahy (zlé vzťahy: 49,6 %, dobré vzťahy: 35,8 %). Tam, kde si rodičia a deti rozumeli, brali dospelí vo vyššej miere ohľad na zdravie svojich detí. Pasívnemu fajčeniu bolo v domácom prostredí vystavených 53,8 % pravidelných fajčiarov, 38,6 % opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili iba niekedy a 34,0 % nefajčiarov.

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že pomerne vysoký počet najbližších príbuzných patrili nielen k fajčiarom, ktorí si ničili vlastné zdravie, ale tieto osoby zároveň nemali dostatok ohľaduplnosti k svojim maloletým deťom, vnúčatám alebo súrodencom a fajčili aj v ich prítomnosti.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát ukázala, že v domácom prostredí patrili k pasívnym fajčiarom vo vyššom percente stredoškólači než žiaci základných škôl. Prezentované dáta potvrdili, že pomerne veľká časť rodičov fajčí aj v prítomnosti svojich detí, a práve tieto osoby by mali byť napríklad aj prostredníctvom masmédií upozornené na to, ako veľmi tým škodia svojim deťom.

Tabuľka 30

Pasívne fajčenie v rodinnom prostredí	ZŠ	SŠ
áno	36,3	39,8
nie	63,7	60,2

Porovnanie údajov za roky 2012 a 2019

V porovnaní so zisteniami z roku 2012 (39,2 %, 2019: 38,1 %) sa len veľmi mierne znížil počet opýtaných, ktorí doma dýchali vzduch znečistený tabakovým dymom. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že osoby patriace k tzv. pasívnym fajčiarom sú nikotínom a inými škodlivými sploďinami ohrozené v rovnakej miere ako fajčiari. Na túto skutočnosť by nemali zabúdať rodičia, starí rodičia súrodenci fajčiari aj v prítomnosti svojich detí, ktoré sú potom nútené tento znečistený vzduch dýchať.

Pobyt respondentov v miestnosti, kde sa fajčí

Kontakt respondentov s osobami, ktoré fajčia, či už doma alebo v rovesníckej skupine úzko súvisí s mierou ich pobytu v zafajčenej miestnosti. Už v predchádzajúcej otázke bolo poukázané na škodlivosť pasívneho fajčenia a toto nebezpečenstvo sa zvyšuje najmä vtedy, ak ide o deti a mladistvých. V prípade žiakov základných a stredných škôl je pobyt v miestnosti, kde sa fajčí založený na dobrovoľnosti, pričom predpokladáme, že na týchto miestach prežívajú opýtaní určitú časť svojho voľného času.

Z výsledkov výskumu vyplynulo, že len v minimálnej miere sa v miestnosti, kde sa fajčí, zdržiavalo 38,9 % opýtaných, pričom výnimočne sa v tomto prostredí pohybovalo 37,4 % respondentov. Viackrát týždenne patrilo k pasívnym fajčiarom 15,3 % žiakov základných a stredných škôl a 8,4 % opýtaných sa priznalo, že v miestnosti, kde bol cigaretový dym, sa zdržiavali denne.

Každý deň sa v zafajčenom prostredí pohybovalo 9,6 % chlapcov a 7,5 % dievčat, pričom dievčatá sa tu častejšie zdržiavali nielen výnimočne (dievčatá: 39,9 %, chlapci: 34,8 %), ale aj viackrát týždenne (dievčatá: 16,1 %, chlapci: 14,0 %). K pasívnym fajčiarom len vo veľmi malej miere (skoro nikdy) patrilo 41,4 % chlapcov a 36,5 % dievčat.

V priestoroch znečistených dymom z cigariet sa skoro nikdy nezdržiavali najmä 13-roční respondenti. Výnimočne boli v miestnostiach, v ktorých je nafajčené, najstarší respondenti, pričom viackrát týždenne ich navštívili opýtaní vo veku 17 rokov. Každý deň sa v zadymených miestnostiach zdržiavali najmä žiaci základných a stredných škôl

vo veku 16 rokov. Z uvedeného je zrejmé, že najlepšia situácia bola zistená u žiakov základných škôl vo veku 13 rokov, pričom k pasívnym fajčiarom patrili najčastejšie najstarší opýtaní. Vyšší počet respondentov, ktorí sa zdržiavali v miestnostiach, kde sa fajčí, bol zistený v skupine žiakov základných a stredných škôl vo veku od 15 do 18 rokov.

Tabuľka 31

Pobyt v miestnosti, kde sa fajčí	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
skoro nikdy	57,5	64,2	46,9	39,8	27,8	30,1	28,1
výnimočne	27,5	22,2	36,7	39,6	40,5	39,6	43,1
často	7,5	6,5	9,7	12,2	20,4	22,0	20,0
každý deň	7,5	7,1	6,7	8,2	11,3	8,3	8,8

Až 64,9 % žiakov 7. ročníkov základných škôl uviedlo, že priestory zamorené cigaretovým dymom nenavštevovali skoro nikdy, pričom v skupine žiakov stredných škôl rovnako odpovedala len necelá tretina opýtaných. Len výnimočne sa tam zdržiavali najstarší respondenti, pričom viackrát týždenne boli v miestnostiach, kde sa fajčí najmä žiaci 2. ročníkov stredných škôl. Každý deň patrili k pasívnym fajčiarom v najvyššom počte prváci.

Prezentované výsledky výskumu ukázali, že pasívnymi fajčiarmi vo voľnom čase boli najmä žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl a v najnižšom počte navštevovali priestory, v ktorých sa fajčilo, siedmáci.

Tabuľka 32

Pobyt v miestnosti, kde sa fajčí	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
skoro nikdy	26,8	30,3	28,3	64,9	44,4	42,1
výnimočne	39,4	40,3	44,9	20,3	39,0	37,7
často	20,9	22,1	18,2	7,4	9,5	12,3
každý deň	12,9	7,3	8,6	7,4	7,1	7,9

Gymnazisti navštevovali miestnosti zamorené cigaretovým dymom len v minimálnej miere (G: 31,4 %, SOŠ: 27,5 %), alebo výnimočne (G: 47,6 %, SOŠ: 39,3 %). Žiaci stredných odborných škôl trávili v zafajčených priestoroch svoj voľný čas nielen viackrát týždenne (SOŠ: 22,7 %, G: 14,6 %), ale aj každý deň (SOŠ: 10,5 %, G: 6,5 %). Z uvedených zistení vyplynulo, že pasívnym fajčením si poškodzovali zdravie výrazne častejšie žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti. Zrejme v týchto priestoroch prežívali svoj voľný čas a stávali sa pasívnymi fajčiarmi z vlastnej vôle, nie z donútenia.

Skoro nikdy sa nezdržiavali v miestnostiach, kde bol vzduch znečistený nikotínom a inými škodlivými splodinami opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 ich častejšie než ostatní navštevovali len výnimočne a viackrát týždenne. Denne v zafajčených priestoroch prežívali svoj voľný čas žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v najmenších obciach a v najväčších mestách. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že k pasívnym fajčiarom patrili najmä respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, pričom najmenej času v zariadeniach, kde sa fajčilo, trávili opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 33

Pobyt v miestnosti, kde sa fajčí	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
skoro nikdy	38,0	39,2	34,3	46,5	43,1
výnimočne	36,4	37,6	40,6	36,5	32,8
často	15,7	15,8	17,2	8,5	15,0
každý deň	9,9	7,4	7,9	8,5	9,1

Len vo veľmi malej miere sa v miestnostiach, kde bol vzduch znečistený cigaretovým dymom zdržiavala necelá polovica mladých obyvateľov Trnavského a Banskobystrického kraja, pričom na túto otázku rovnako odpovedalo 32,5 % respondentov pochádzajúcich zo Žilinského kraja. Len výnimočne patrili k pasívnym fajčiarom opýtaní s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji. Viackrát týždenne navštívili zafajčené priestory najmä žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Bratislavského a z Trenčianskeho kraja, pričom každodenné navštevovanie týchto priestorov potvrdili najmä opýtaní žijúci v Bratislavskom a v Košickom kraji. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že najlepšia situácia bola zistená u respondentov pochádzajúcich z Nitrianskeho kraja, pričom najčastejšie sa v zadymených priestoroch zdržiavali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Košickom kraji.

Tabuľka 34

Pobyt v miestnosti, kde sa fajčí	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
skoro nikdy	34,2	43,3	35,2	41,2	32,5	45,3	41,6	35,8
výnimočne	34,6	36,0	37,8	41,6	48,2	34,7	33,2	36,2
často	18,0	14,9	17,6	11,7	13,7	11,0	16,9	17,0
každý deň	13,2	5,8	9,4	5,5	5,6	9,0	8,3	11,0

Skoro nikdy nenavštevovali miestnosti, kde bol vzduch znečistený tabakovým dymom opýtaní žijúci v úplných rodinách (42,5 %, doplnené rodiny: 30,9 %, neúplné rodiny: 32,6 %) a len výnimočne sa tu zdržiavali opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku (doplnené rodiny: 39,6 %, neúplné rodiny: 34,2 %, úplné rodiny: 37,4 %). Žiaci základných a stredných škôl vyrastajúci v neúplných rodinách patrili k pasívnym fajčiarom častejšie než ostatní a to nielen viackrát týždenne (neúplné rodiny: 19,5 %, doplnené rodiny: 18,0 %, úplné rodiny: 13,6 %), ale aj každý deň (neúplné rodiny: 13,4 %, doplnené rodiny: 11,2 %, úplné rodiny: 6,4 %). Z uvedeného je zrejme, že v miestnostiach, kde bol vzduch znečistený cigaretovým dymom sa najčastejšie zdržiavali opýtaní z neúplných rodín, zatiaľ čo v najnižšom počte patrili k pasívnym fajčiarom respondenti, ktorí žili v úplných rodinách.

Len veľmi zriedkavo (dobré vzťahy: 40,0 %, zlé vzťahy: 28,5 %) a výnimočne (dobré vzťahy: 38,1 %, zlé vzťahy: 27,9 %) navštívili zafajčené priestory žiaci základných a stredných škôl, ktorí si s rodičmi dobre rozumeli. Viackrát týždenne (zlé vzťahy: 22,9 %, dobré vzťahy: 14,5 %) a denne (zlé vzťahy: 20,7 %, dobré vzťahy: 7,4 %) sa v takýchto miestnostiach zdržiavali respondenti, ktorí nemali v rodinách vybudované dobré medzilidské vzťahy. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že opýtaní, ktorí nemali doma vytvorené vhodné citové zázemie, sa vo výrazne vyššom počte vo voľnom čase stretávali s rovesníkmi v priestoroch, kde sa fajčilo. Je zrejme, že títo žiaci mali omnoho viac možností na začlenenie sa do rovesníckej skupiny, ktorá nedokázala

vhodným spôsobom prežiť svoj voľný čas a boli viac ohrození sociálno-patologickými javmi ako ich rovesníci, ktorí si s rodičmi dobre rozumeli, takže nemuseli z tohto prostredia uniknúť a hľadať si partiu, ktorá by ich akceptovala a kde by sa cítili dobre.

Priestory, kde sa fajčilo, nenavštívili skoro nikdy opýtaní, ktorí nefajčili (46,5 %, fajčí denne: 14,6 %, fajčí občas: 16,5 %), pričom výnimočne sa stali pasívnymi fajčiarimi najmä žiaci základných a stredných škôl, ktorí si cigaretu zapálili len občas (45,3 %, fajčí denne: 27,6 %, nefajčí: 38,0 %). Viackrát týždenne (fajčí denne: 31,2 %, fajčí občas: 28,4 %, nefajčí: 10,5 %) a každý deň (fajčí denne: 26,6 %, fajčí občas: 9,9 %, nefajčí: 4,8 %) sa v miestnostiach, kde bol vzduch znečistený cigaretovým dymom a splodinami, zdržiavali najmä pravidelní fajčiari. Z uvedeného je zrejmé, že fajčiari najčastejšie prežívali svoj voľný čas v priestoroch, kde mohli aj oni fajčiť, pričom žiaci základných a stredných škôl, ktorí nefajčili, sa takýmto miestam vo veľkej miere vyhýbali.

Skoro nikdy (deti nie sú doma pasívni fajčiari: 38,2 %, deti sú doma pasívni fajčiari: 14,5 %), alebo len výnimočne (deti nie sú doma pasívni fajčiari: 43,2 %, deti sú doma pasívni fajčiari: 34,4 %) nepatrili k pasívnym fajčiarom respondenti, ktorí nemuseli ani doma dýchať vzduch presiaknutý cigaretovým dymom. Respondenti, ktorých najbližší príbuzní fajčili aj v ich prítomnosti, sa v omnoho vyššom počte zdržiavali v miestnostiach, v ktorých sa fajčilo a to nielen viackrát týždenne (doma sú doma pasívni fajčiari: 26,4 %, deti nie sú doma pasívni fajčiari: 13,9 %), ale i denne (deti sú doma pasívni fajčiari: 24,7 %, deti nie sú doma pasívni fajčiari: 4,6 %). Prezentované údaje poukázali na skutočnosť, že respondenti, ktorých rodičia fajčili aj v ich prítomnosti, sa vo výrazne vyššom počte stávali pasívnymi fajčiarimi aj vo svojom voľnom čase, pretože boli na tento znečistený vzduch zvyknutí a nevadilo im to. Žiaci základných a stredných škôl, ktorých rodičia brali na nich ohľad alebo patrili k nefajčiarom, sa vo voľnom čase týmto miestnostiam vyhýbali, pretože im zápach cigaretového dymu prekážal.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát ukázala, že stredoškólači sa vo vyššom počte vo voľnom čase zdržiavali v zafajčených miestnostiach denne, viackrát týždenne aj výnimočne, pričom u žiakov základných škôl bol zistený výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí tieto priestory nenavštevovali skoro nikdy. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že stredoškólači vo zvýšenej miere patrili vo voľnom čase k pasívnym fajčiarom, a teda si ničili zdravie dobrovoľne. Bolo by potrebné, aby títo respondenti zmenili doterajší spôsob prežívania svojho voľného času, prípadne boli rodičmi a učiteľmi informovaní o iných, hodnotnejších a zmysluplných voľnočasových aktivitách než je návšteva reštauračných zariadení a ich fajčiarskych oddelení.

Tabuľka 35

Pobyt v miestnosti, kde sa fajčí	ZŠ	SŠ
skoro nikdy	49,5	28,6
výnimočne	33,1	41,6
často	9,9	20,4
každý deň	7,5	9,4

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2001 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí sa takmer nikdy nezdržovali v miestnostiach, v ktorých sa fajčilo. Zároveň klesol počet respondentov, ktorí tieto priestory navštívili výnimočne, viackrát týždenne alebo aj denne. Z uvedeného vyplynulo, že v súčasnosti prežívali žiaci základných a stredných škôl omnoho menej času v miestnostiach znečistených cigaretovým dymom než v roku 2001, čo je považované za pozitívne zistenie.

Tabuľka 36

Pobyt v miestnosti, kde sa fajčí	2001	2003	2009	2012	2019
takmer nikdy	30,3	27,3	24,6	29,1	38,9
výnimočne	38,3	42,0	37,3	40,3	37,4
viackrát týždenne	17,2	15,3	26,5	18,4	15,3
denne	14,2	15,4	11,6	12,2	8,4

5. Konzumácia alkoholu

Alkohol patrí medzi najrozšírenejšiu a v našom sociokultúrnom prostredí aj výrazne akceptovanú psychoaktívnu látku. Hlavnú zložku alkoholických nápojov tvorí chemický etanol (etylalkohol, lieh), ktorý vzniká kvasením rastlinných produktov s obsahom sacharidov. Ide o veľmi starú drogu, ktorá sa získava aj pálením, varením a kombináciou týchto spôsobov. Patrí medzi legálne drogy, avšak jeho predaj je zakázaný osobám mladším ako 18 rokov.⁶

Výsledky výskumu ukázali, že alkoholické nápoje často pilo 10,5 % oslovených žiakov základných a stredných škôl a až 63,4 % respondentov ich konzumovalo príležitostne. Alkohol vôbec nepila len necelá tretina (26,1 %) opýtaných. Problematika právnych aspektov kontroly alkoholu je na Slovensku obsiahnutá vo viacerých zákonoch. Najdôležitejší zákon č. 163/2018 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholu, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NRSR č. 219/1996 v znení neskorších predpisov nariaďuje okrem zákazu požívania alkoholu a iných návykových látok maloletými a mladistvými, pričom sú tieto osoby povinné podrobiť sa orientačnej dychovej skúške alebo orientačnému vyšetreniu testovacím prístrojom na zistenie omamných alebo psychotropných látok. Prezentované údaje však jednoznačne dokumentujú časté porušenie tohto zákona.

Zistené údaje ukázali, že chlapci patrili vo vyššej miere k častým konzumentom alkoholu (chlapci: 12,4 %, dievčatá: 8,5 %), pričom u dievčat bol zaznamenaný vyšší počet opýtaných, ktoré alkoholické nápoje požívali len príležitostne (dievčatá: 64,6 %, chlapci: 62,3 %), alebo ich nepili vôbec (dievčatá: 26,9 %, chlapci: 25,3 %).

Najvyšší počet konzumentov alkoholu bol zaznamenaný v skupine najstarších opýtaných, ktorí mali 18 rokov a v podstate boli dospelí a alkohol mohli piť. Avšak zvýšená konzumácia týchto nápojov bola zistená v skupine žiakov, ktorí mali 15 rokov a viac. Tieto zistenia je možné vzhľadom na vek respondentov považovať za negatívne.

⁶ Hupková, I. – Liberčanová, K.: Drogové závislosti a ich prevencia. Trnava : PF TU, 2012. ISBN 978-80-8082-563-8, s. 45 – 46.

Tabuľka 37

Konzumácia alkoholu	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
pije často	2,5	3,6	3,8	5,9	15,3	15,7	19,2
pije príležitostne	12,5	34,5	58,4	70,4	70,9	72,9	71,4
alkohol nepije	85,0	61,9	37,8	23,8	13,8	11,4	9,4

K častým i k príležitostným konzumentom alkoholických nápojov patrili najmä druháci a tretiaci, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine žiakov 7. ročníkov základných škôl.

Tabuľka 38

Konzumácia alkoholu u respondentov	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
pije často	14,4	17,1	17,1	3,7	3,0	6,5
pije príležitostne	74,7	71,0	72,2	31,8	60,7	65,9
alkohol nepije	10,9	11,9	10,6	64,5	36,3	27,6

Žiaci stredných odborných škôl (16,9 %) pili často alkoholické nápoje vo vyššom počte než gymnazisti (14,8 %). K príležitostným konzumentom alkoholu patrilo 73,5 % gymnazistov a 72,0 % žiakov stredných odborných škôl. Tento druh nápojov vôbec nepil približne rovnaký počet opýtaných v oboch typoch stredných škôl (SOŠ: 11,1 %, G: 11,7 %). Prezentované dáta ukázali, že žiaci stredných odborných škôl vo vyššej miere požívali alkohol často, pričom u gymnazistov bol zistený vyšší počet respondentov, ktorí ho pili len občas alebo vôbec.

Alkoholické nápoje často požívali najmä respondenti žijúci vo veľkomestách. Ich príležitostnú konzumáciu priznali najmä opýtaní pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000. K abstinentom patrili najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Z uvedených zistení je zrejmé, že najvyšší počet konzumentov alkoholu bol zaznamenaný v skupine opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 a vo veľkomestách, pričom najlepšia situácia bola evidovaná v podsúbore žiakov základných a stredných škôl pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 39

Konzumácia alkoholu u respondentov	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
pije často	11,6	8,1	12,0	7,3	13,4
pije príležitostne	65,1	67,7	64,7	55,4	54,5
alkohol nepije	23,4	24,2	23,3	37,3	32,0

Časté popíjanie alkoholu priznali najmä respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Trenčianskom kraji. K príležitostným konzumentom týchto nápojov patrili najčastejšie opýtaní pochádzajúci zo Žilinského kraja. Alkohol vôbec nepila viac než tretina oslovených žiakov základných a stredných škôl v Banskobystrickom kraji, pričom v Žilinskom kraji patrila k abstinentom len necelá pätina opýtaných.

Zistené údaje potvrdili, že zvýšená konzumácia alkoholických nápojov bola zistená u respondentov žijúcich v Bratislavskom, Trenčianskom a v Žilinskom kraji, pričom v najnižšom počte ich požívali opýtaní pochádzajúci z Nitrianskeho a z Banskobystrického kraja.

Tabuľka 40

Konzumácia alkoholu u respondentov	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
pije často	17,6	8,8	14,2	5,5	10,8	7,6	9,6	9,6
pije príležitostne	61,0	62,1	64,4	65,3	69,5	58,1	64,8	61,0
alkohol nepije	21,3	29,1	21,5	29,2	19,7	34,3	25,6	29,4

Opýtaní žijúci v neúplných rodinách pili alkoholické nápoje vo vyššej miere často (neúplné rodiny: 16,3 %, doplnené rodiny: 15,0 %, úplné rodiny: 8,1 %), aj príležitostne (neúplné rodiny: 64,5 %, doplnené rodiny: 62,8 %, úplné rodiny: 62,9 %). Alkohol vôbec nekonzumovali najmä respondenti vyrastajúci v úplných rodinách (29,0 %, neúplné rodiny: 19,2 %, doplnené rodiny: 22,2 %). Z prezentovaných údajov vyplynulo, že alkoholické nápoje v najvyššej miere požívali respondenti z neúplných rodín, zatiaľ čo najmenej ich konzumovali opýtaní pochádzajúci z úplných rodín.

K častým konzumentom alkoholu patrili vo výrazne vyššom počte respondenti, ktorí si s rodičmi nerozumeli (zlé vzťahy: 30,2 %, dobré vzťahy: 8,7 %). V rodinách, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy, bol zistený vyšší počet opýtaných, ktorí patrili k príležitostným konzumentom alkoholu (dobré vzťahy: 64,4 %, zlé vzťahy: 50,8 %), alebo k abstinentom (dobré vzťahy: 26,9 %, zlé vzťahy: 19,0 %).

Alkoholické nápoje často pilo 31,9 % denných fajčiarov, 22,6 % opýtaných, ktorí si cigaretu zapálili občas a iba 4,9 % nefajčiarov. Občas ich konzumovali najmä opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len niekedy (68,3 %, fajčí denne: 60,8 %, nefajčí: 63,1 %). Alkohol vôbec nepila viac než tretina nefajčiarov (31,9 %), pričom v skupine fajčiarov, či už pravidelných (7,3 %), alebo príležitostných (9,1 %) bol zistený omnoho nižší počet abstinentov. Z prezentovaných výskumných zistení vyplynulo, že respondenti, ktorí fajčili každý deň, pili alkohol omnoho častejšie než príležitostní fajčiari alebo nefajčiari. Týmto žiakom základných a stredných škôl by mali rodičia a učitelia vysvetliť, ako veľmi si ničia zdravie a naučiť ich prežívať voľný čas iným, hodnotným a zmysluplným spôsobom.

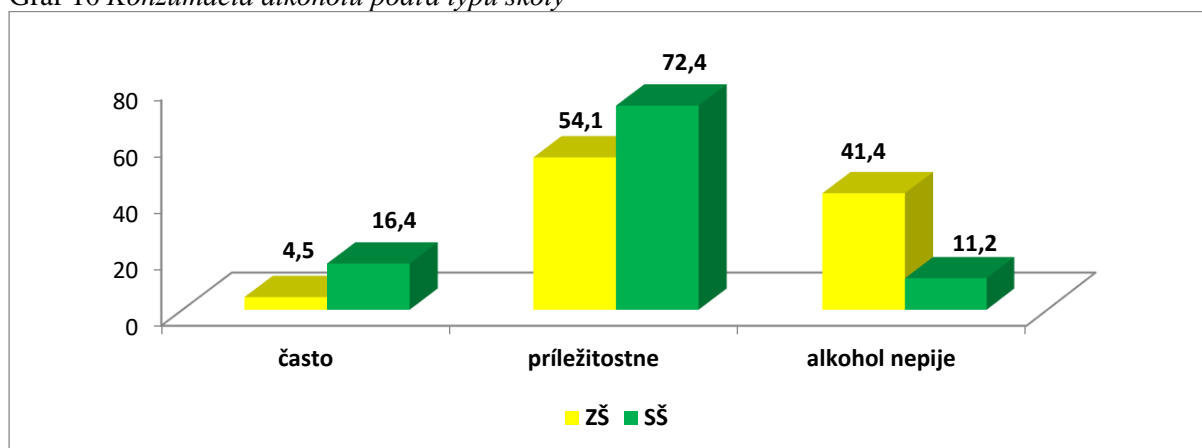
Respondenti, ktorí patrili k častým konzumentom alkoholu (67,1 %, pije občas: 35,4 %, nepije vôbec: 12,1 %) sa výrazne častejšie kamarátili s osobami, ktoré tiež často pili alkoholické nápoje. Priateľov, ktorí si dali občas pohárik alkoholu, mali najčastejšie žiaci, ktorí patrili k ich príležitostným konzumentom (54,7 %, pije často: 32,5 %, nepije vôbec: 40,7 %). S abstinentmi udržiavali priateľské kontakty najmä opýtaní, ktorí alkohol taktiež vôbec nepili (47,2 %, pije často: 0,4 %, pije občas: 9,9 %). Zistené údaje opäť dokumentovali vplyv rovesníckej skupiny na jedinca a jeho snahu prispôsobiť sa kolektívu.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškólači pili alkoholické nápoje vo výrazne vyššej miere nielen často, ale aj príležitostne. K abstinentom patrila necelá polovica žiakov základných škôl a iba 11,2 % stredoškólačov. Zo zistených údajov vyplynulo, že žiaci

stredných škôl pili alkoholické nápoje výrazne častejšie než žiaci základných škôl, pričom výrazná väčšina respondentov by podľa platnej legislatívy nemala mať žiadne skúsenosti s pitím týchto nápojov.

Graf 10 Konzumácia alkoholu podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát za roky 2009, 2012, 2018 a 2019 ukázala výrazný vzostup počtu respondentov, ktorí pili alkohol často. Zároveň sa znížil počet opýtaných, ktorí tento druh nápojov konzumovali občas a zvýšil sa aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí alkoholické nápoje nepili vôbec. Z podrobnejšej analýzy údajov vyplynulo, že v rokoch 2009, 2012 a 2019 patril najvyšší počet opýtaných k príležitostným konzumentom alkoholu, zatiaľ čo v roku 2018 najviac respondentov nepilo tento druh nápojov vôbec. Aj keď najhoršia situácia bola zaznamenaná v roku 2012, je zarážajúce výrazné zvýšenie počtu častých aj občasných konzumentov alkoholických nápojov a od roku 2018 znížený počet opýtaných, ktorí tieto nápoje nepijú. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že súčasná situácia je omnoho horšia než bola v roku 2009.

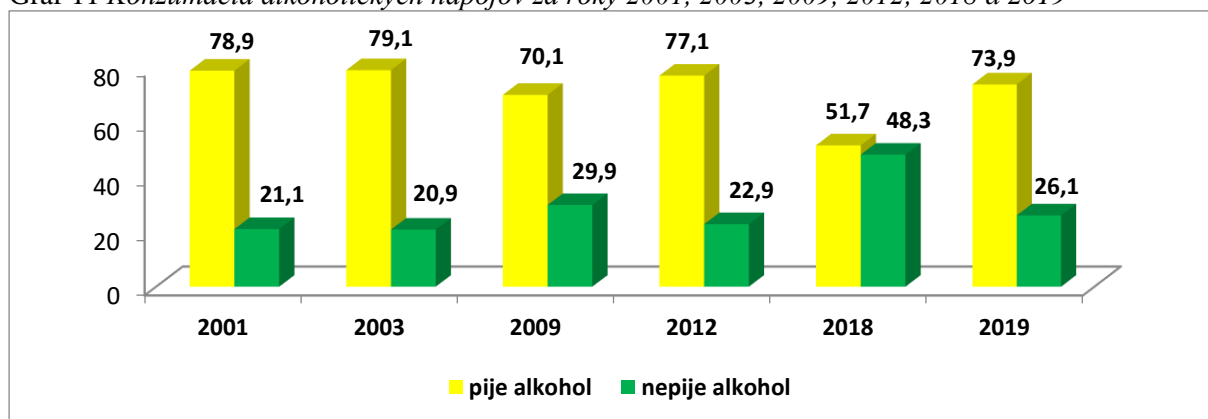
Považujeme za dôležité, aby bola tomuto problému venovaná väčšia pozornosť nielen pri realizácii preventívnych programov v školách, ale i v médiách, aby boli na následky požívania alkoholu u detí a mládeže upozornení najmä rodičia, ktorí často tento problém bagatelizujú.

Tabuľka 41

Konzumácia alkoholu u respondentov	2009	2012	2018	2019
pije často	1,4	14,5	5,1	10,5
pije príležitostne	78,9	62,6	46,6	63,4
alkohol nepije vôbec	19,7	22,9	48,3	26,1

Hlbšia analýza údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018 a 2019 poukázala na skutočnosť, že v tomto roku pilo alkoholické nápoje menej žiakov základných a stredných škôl než v rokoch 2001, 2003 a 2012. Zároveň bol zaznamenaný zvyšujúci sa počet opýtaných, ktorí alkohol nekonzumovali vôbec. V roku 2018, ktorý je svojim spôsobom výnimočný, patrila ku konzumentom alkoholu asi polovica opýtaných, pričom pomer konzumentov alkoholických nápojov a abstinentov bol skoro vyrovnaný.

Graf 11 Konzumácia alkoholických nápojov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018 a 2019

Druh alkoholu

Existuje veľa druhov alkoholických nápojov, pričom každý z nich obsahuje určité percento etylalkoholu alebo etanolu. Na otázku, aký druh alkoholických nápojov najčastejšie pili žiaci základných a stredných škôl, odpovedali len respondenti (1 656-73,9 %), ktorí v predošlej otázke priznali skúsenosti s ich konzumáciou. Výsledky výskumu ukázali, že opýtaní pili najčastejšie víno (34,9 %) a pivo (30,1 %). Necelá tretina respondentov si obľúbila destiláty (26,0 %). Likéry pilo len 8,5 % opýtaných a len veľmi málo oslovených žiakov (0,5 %) dávalo prednosť inému druhu, napr. rôznym miešaným alkoholickým nápojom.

Chlapci (30,2 %, dievčatá: 21,9 %) pili najradšej destiláty, zatiaľ čo dievčatá (47,5 %, chlapci: 22,1 %) si viac obľúbili víno. Chlapcom (39,7 %, dievčatá: 20,6 %) chutilo pivo, pričom dievčatá (9,3 %, chlapci: 7,6 %) pili radšej likéry. Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách si obľúbil rôzne miešané alkoholické nápoje (chlapci: 0,4 %, dievčatá: 0,7 %).

Pivo bolo najfrekvencovanejším alkoholickým nápojom u respondentov vo veku 12, 13 a 14 rokov, zatiaľ čo opýtaní vo veku 15, 16, 17 a 18 rokov pili najmä víno. Destiláty mali najradšej žiaci základných a stredných škôl vo veku 17 a 18 rokov. 13-roční a 15-roční respondenti pili výrazne častejšie než ostatní likéry. Rôzne miešané alkoholické nápoje si obľúbili najmä respondenti vo veku 16 rokov, pričom je zaujímavé, že v skupine opýtaných vo veku 12 až 15 rokov neuviedol túto možnosť nikto.

Tabuľka 42

Alkoholický nápoj	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
pivo	66,0	33,0	36,5	30,2	30,8	27,8	25,4
víno	16,7	30,2	32,8	34,3	32,8	37,9	37,9
destiláty	16,7	23,6	19,7	23,1	27,9	29,1	30,0
likéry	0,6	13,2	11,1	12,4	7,2	4,6	6,1
iné	0	0	0	0	1,3	0,6	0,6

Prváci, druháci, tretiaci a deviatiaci pili najčastejšie víno, zatiaľ čo siedmakom a ôsmakom chutilo najmä pivo. Destiláty pili žiaci 2. ročníkov stredných škôl, pričom žiaci 9. ročníkov základných škôl viac preferovali likéry. Iný druh alkoholických nápojov si obľúbili najmä prváci, avšak v skupine žiakov 8. a 9. ročníkov základných škôl nepil tento druh alkoholu nikto.

Tabuľka 43

Alkoholický nápoj	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
pivo	31,0	27,3	26,4	34,8	37,4	29,2
víno	35,3	33,8	39,7	27,3	32,0	35,5
destiláty	26,7	31,3	28,4	25,8	19,6	21,3
likéry	5,6	6,8	5,2	11,4	11,0	14,0
iné	1,4	0,8	0,3	0,7	0	0

Gymnazisti (32,8 %) aj žiaci stredných odborných škôl (37,6 %) pili najčastejšie víno. Gymnazisti si obľúbili pivo (G: 31,8 %, SOŠ: 26,7 %) a likéry (G: 7,7 %, SOŠ: 5,2 %), pričom žiakom stredných odborných škôl (29,8 %, G: 26,6 %) viac chutili destiláty. Rôzne miešané alkoholické nápoje konzumoval približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (G: 1,1 %, SOŠ: 0,7 %).

Pivo bolo najobľúbenejším alkoholickým nápojom respondentov pochádzajúcich z veľkých a z najväčších miest. Víno najviac chutilo opýtaným žijúcim v menších aglomeračných jednotkách s počtom obyvateľov do 50 000. Destiláty pili najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Likéry si obľúbili opýtaní pochádzajúci z veľkomiest, zatiaľ čo rôzne miešané alkoholické nápoje chutili najmä respondentom z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 100 000.

Tabuľka 44

Alkoholický nápoj	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
pivo	29,0	29,5	28,8	34,8	31,8
víno	36,0	35,9	36,3	30,9	29,9
destiláty	26,7	26,1	27,7	22,5	24,2
likéry	7,9	8,3	6,3	10,7	14,0
iné	0,4	0,2	0,9	1,1	0,1

Pivo označili za najobľúbenejší alkoholický nápoj opýtaní s trvalým bydliskom v Žilinskom a v Banskobystrickom kraji. Respondenti pochádzajúci z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho, Nitrianskeho, Prešovského a z Košického kraja uprednostnili najmä víno. Žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Banskobystrickom kraji dali častejšie než ostatní prednosť destilátom. Mladým obyvateľom Nitrianskeho a Košického kraja chutili likéry, pričom respondenti žijúci v Nitrianskom a v Prešovskom kraji si obľúbili rôzne miešané alkoholické nápoje.

Tabuľka 45

Alkoholický nápoj	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
pivo	31,3	28,6	30,6	27,2	32,0	35,5	30,7	24,5
víno	32,7	37,6	35,5	34,7	30,5	25,8	39,5	39,4
destiláty	28,5	23,5	25,1	25,7	28,0	31,0	23,9	23,9
likéry	7,4	9,4	8,7	11,4	9,0	7,5	4,9	11,6
iné	0,1	0,9	0,1	1,0	0,5	0,2	1,0	0,6

Všetci respondenti, avšak najmä opýtaní žijúci v úplných rodinách (35,5 %, doplnené rodiny: 34,6 %, neúplné rodiny: 32,4 %) mali najradšej víno. Oslovení žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z neúplných rodín si vo vyššej miere než ostatní obľúbili destiláty (neúplné rodiny: 29,6 %, doplnené rodiny: 27,7 %, úplné rodiny: 24,9 %)

a likéry (neúplné rodiny: 11,1 %, doplnené rodiny: 8,2 %, úplné rodiny: 8,0 %). Respondentom žijúcim v úplných rodinách viac chutilo pivo (úplné rodiny: 31,0 %, doplnené rodiny: 29,1 %, neúplné rodiny: 26,5 %) a rôzne miešané alkoholické nápoje (úplné rodiny: 0,6 %, doplnené rodiny: 0,3 %, neúplné rodiny: 0,4 %).

Opýtaní pochádzajúci z rodín, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy (35,2 %, zlé vzťahy: 31,0 %), si najviac obľúbili víno, pričom respondenti, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, pili najčastejšie destiláty (zlé vzťahy: 33,8 %, dobré vzťahy: 25,4 %). Žiakom základných a stredných škôl vyrastajúcich v rodinách, kde existovali kladné vzájomné vzťahy viac chutilo pivo (dobré vzťahy: 30,4 %, zlé vzťahy: 26,9 %) a likéry (dobré vzťahy: 8,6 %, zlé vzťahy: 6,9 %), zatiaľ čo opýtaní, ktorí nemali v rodine vybudované potrebné citové zázemie, skôr preferovali rôzne miešané alkoholické nápoje (zlé vzťahy: 1,4 %, dobré vzťahy: 0,5 %).

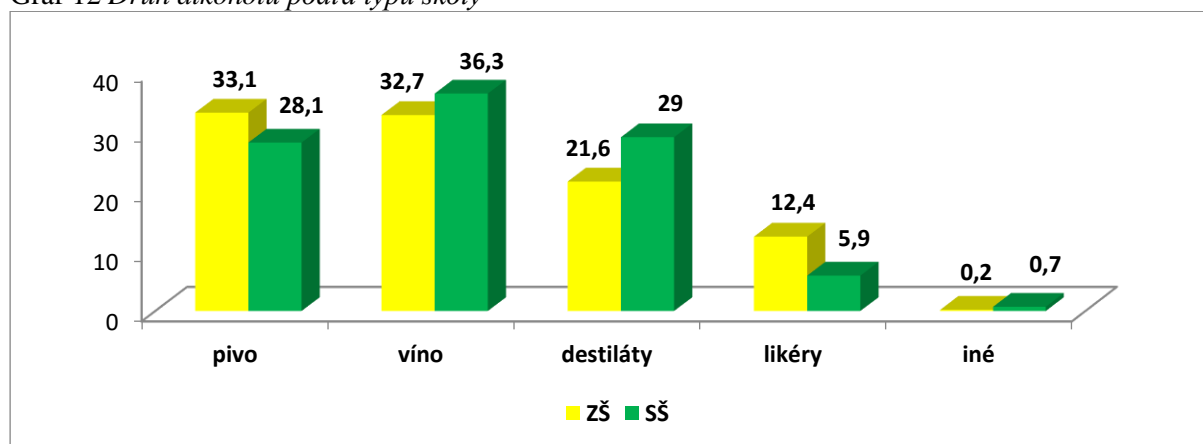
Destiláty si obľúbili najmä opýtaní, ktorí pili alkoholické nápoje často (42,6 %, pije príležitostne: 23,4 %), zatiaľ čo príležitostní konzumenti (37,5 %, pije často: 19,1 %) dávali prednosť vínu. Opýtaní, ktorí alkoholické nápoje požívali len výnimočne, mali omnoho radšej likéry (pije príležitostne: 9,5 %, pije často: 2,0 %) a rôzne miešané alkoholické nápoje (pije príležitostne: 0,6 %, pije často: 0,1 %). Pivo pili vo vyššej miere žiaci základných a stredných škôl, ktorí konzumovali alkoholické nápoje často (36,2 %, pije príležitostne: 29,0 %).

Destiláty si obľúbili najmä pravidelní (36,9 %) a príležitostní fajčiari (34,8 %, nefajčí: 21,8 %), pričom nefajčiarom (37,1 %, fajčí denne: 27,2 %, fajčí občas: 33,0 %) najviac chutilo víno. Približne tretina opýtaných zo všetkých sledovaných skupín pila pivo (fajčí denne: 30,8 %, fajčí občas: 29,0 %, nefajčí: 30,1 %). Nefajčiari (10,6 %, fajčí denne: 4,3 %, fajčí občas: 2,3 %) konzumovali vo vyššom počte likéry, pričom fajčiari (fajčí občas: 0,9 %, fajčí denne: 0,8 %, nefajčí: 0,4 %) si obľúbili rôzne miešané alkoholické nápoje.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškoláci pili najčastejšie víno, zatiaľ čo žiakom základných škôl najviac chutilo pivo. Stredoškoláci si obľúbili destiláty a rôzne miešané alkoholické nápoje, pričom žiaci základných škôl mali radšej likéry.

Graf 12 Druh alkoholu podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012, 2018 a 2019

Z komparácie údajov bolo zrejmé, že oproti zisteniam z roku 2001 vo veľkej miere stúpol počet opýtaných, ktorí pili destiláty a zvýšil sa aj počet respondentov, ktorí si obľúbili pivo. Klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí pili najmä víno, likéry a rôzne miešané alkoholické nápoje. Hlbšia analýza zistených dát potvrdila, že v rokoch 2001 a 2019 bolo najobľúbenejším nápojom respondentov víno, avšak rokoch 2003, 2009, 2012 a 2018 dávali opýtaní prednosť najmä pivu. Zistené údaje ukázali, že za sledované obdobie najvýraznejšie stúpol počet oslovených žiakov, ktorí pili rôzne druhy destilátov.

Tabuľka 46

Obľúbený druh alkoholu	2001	2003	2009	2012	2018	2019
pivo	27,2	33,2	31,5	35,7	33,5	30,1
víno	37,7	31,9	25,7	23,2	26,6	34,9
destiláty	18,8	17,4	24,3	27,7	31,6	26,0
likéry	14,5	16,6	16,9	12,3	7,6	8,5
iné	1,8	0,9	1,6	1,1	0,7	0,5

Nadmerná konzumácia alkoholických nápojov

Alkohol sa po požití dostáva krvným obehom do celého tela a prejavuje sa určitou mierou opitosti. Hladina alkoholu v krvi sa zisťuje dychovou skúškou alebo rozborom krvi v laboratóriu. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že viac než polovica (51,3 %) opýtaných sa ešte nikdy sa neopila. Jednorazové skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholu malo 22,4 % žiakov základných a stredných škôl. Občas sa po požití alkoholu opilo 18,1 % respondentov a 8,2 % opýtaných sa priznalo, že sú pod vplyvom alkoholu často. Tieto zistenia sú považované za negatívne, pretože z praxe je známe, že deti a mladí ľudia sa pod vplyvom alkoholu veľmi často stávajú nielen páchatel'ami, ale aj obeťami trestnej činnosti.

Ešte nikdy sa neopila zhodne viac ako polovica opýtaných z obidvoch skupín (chlapci: 51,6 %, dievčatá: 51,1 %). Jednorazové skúsenosti s nadmerným požívaním alkoholu priznala asi štvrtina (24,9 %) dievčat a pätina (19,9 %) chlapcov. Chlapci sa vo vyššom počte než dievčatá opili občas (chlapci: 19,2 %, dievčatá: 17,1 %), aj často (chlapci: 9,3 %, dievčatá: 6,9 %). Z uvedeného je zrejmé, že chlapci zažívali túto nepríjemnú situáciu vo vyššej miere než dievčatá.

Najviac skúseností s nadmerným požívaním alkoholických nápojov mali respondenti vo veku 17 a 18 rokov, pričom najlepšia situácia bola zaznamenaná v skupine opýtaných vo veku 12 a 13 rokov. Zvýšená nadmerná konzumácia alkoholu však bola zaznamenaná už u žiakov, ktorí mali 15 rokov a viac.

Tabuľka 47

Nadmerná konzumácia alkoholu	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
raz-dvakrát v živote	2,5	6,0	18,4	22,2	28,0	27,6	30,8
občas	0,5	1,8	6,1	15,6	25,7	28,7	31,1
často	2,5	2,8	1,5	3,6	11,6	13,6	16,4
nikdy	94,5	89,4	74,0	58,6	34,7	30,1	21,7

Ešte nikdy sa neopilo 88,4 % žiakov 7. ročníkov základných škôl, pričom v skupine žiakov 3. ročníkov stredných škôl rovnako odpovedalo len 21,7 % opýtaných. Najstarší respondenti najčastejšie priznávali nielen jednorazové skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholických nápojov, ale táto nepríjemná situácia sa im vo vyššom počte než ostatným stávala aj občas a často. Z uvedeného je zrejmé, že tretiaci najčastejšie zažili nadmerné požívanie alkoholických nápojov, pričom sa táto nepríjemná situácia v najnižšej miere stávala siedmakom.

Tabuľka 48

Nadmerná konzumácia alkoholu	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
raz-dvakrát v živote	25,6	29,3	30,6	6,4	18,7	21,4
občas	23,8	27,8	33,2	2,4	6,5	13,0
často	13,2	11,9	14,5	2,8	1,4	4,3
nikdy	37,4	31,0	21,7	88,4	73,4	61,3

Gymnazisti (30,0 %, SOŠ: 28,0 %) sa vo vyššom počte než žiaci stredných odborných škôl opili jednorazovo. Občas sa táto situácia stala v približne rovnakej miere opýtaným z oboch typov stredných škôl (SOŠ: 28,3 %, G: 28,7 %). Po požití alkoholu sa často opili najmä žiaci stredných odborných škôl (14,1 %, G: 11,0 %), pričom ešte nikdy tento pocit nezažila rovnako asi tretina opýtaných (SOŠ: 29,6 %, G: 30,3 %). Prezentované zistenia ukázali, že žiaci stredných odborných škôl sa po požití alkoholických nápojov opili častejšie než gymnazisti.

Po konzumácii alkoholu sa ešte nikdy neopili opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Jednorazové nadmerné požitie alkoholických nápojov priznali najmä žiaci základných a stredných škôl žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000. Občas sa táto nepríjemná situácia stala opýtaným s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Časté nadmerné požívanie alkoholu priznali najmä oslovení žiaci pochádzajúci z najväčších miest. Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že nadmerné požívanie alkoholických nápojov bolo v najvyššej miere zistené v skupine opýtaných žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Najmenej týchto negatívnych skúseností uvádzali respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 49

Nadmerná konzumácia alkoholu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
raz-dvakrát v živote	23,9	24,2	21,6	18,5	20,6
občas	20,3	19,1	22,3	10,0	10,3
často	8,2	6,6	7,8	8,1	12,3
nikdy	47,6	50,1	48,3	63,4	56,8

Ešte nikdy sa po požití alkoholu neopili najmä mladí obyvatelia Trnavského kraja, zatiaľ čo v Bratislavskom a v Žilinskom kraji nepoznala tento nepríjemný pocit iba necelá polovica opýtaných. Jednorazové skúsenosti priznali žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Košického kraja. Občas sa táto situácia stala najmä opýtaným žijúcim v Žilinskom kraji. Časté nadmerné popíjanie alkoholu priznalo až 15,1 % respondentov s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji, pričom najnižší počet opýtaných s týmito

negatívnymi skúsenosťami bol zaznamenaný v Nitrianskom kraji. Prezentované údaje ukázali, že najhoršia situácia bola zistená v Bratislavskom a v Žilinskom kraji, zatiaľ čo najmenej skúseností s nadmernou konzumáciou alkoholických nápojov mali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trnavskom a v Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 50

Nadmerná konzumácia alkoholu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
raz-dvakrát v živote	24,6	16,4	18,9	21,2	25,7	17,8	26,1	28,4
občas	16,9	14,2	22,9	15,3	24,1	19,9	17,1	17,9
často	15,1	7,0	11,6	4,7	7,2	5,9	6,3	7,3
nikdy	43,4	62,4	46,8	58,8	43,0	56,4	50,5	46,3

Pocit nadmerného požitia alkoholických nápojov nepoznala viac ako polovica respondentov žijúcich v úplných rodinách (54,8 %, neúplné a doplnené rodiny: zhodne po 43,8 %). Raz alebo dvakrát v živote (doplnené rodiny: 24,0 %, úplné rodiny: 22,1 %, neúplné rodiny: 22,0 %) a občas (doplnené rodiny: 21,0 %, úplné rodiny: 16,8 %, neúplné rodiny: 18,8 %) zažili tieto nepríjemné situácie najmä žiaci základných a stredných škôl z doplnených rodín. Respondenti vyrastajúci v neúplných rodinách (15,4 %, doplnené rodiny: 11,2 %, úplné rodiny: 6,3 %) sa požití alkoholu vo vyššej miere než ostatní opili často. Z uvedených údajov vyplynulo, že najmenej skúseností s nadmernou konzumáciou alkoholu mali žiaci základných a stredných škôl žijúci v úplných rodinách, zatiaľ čo po požití alkoholu sa najčastejšie opili respondenti, ktorí mali nevlastného otca alebo matku.

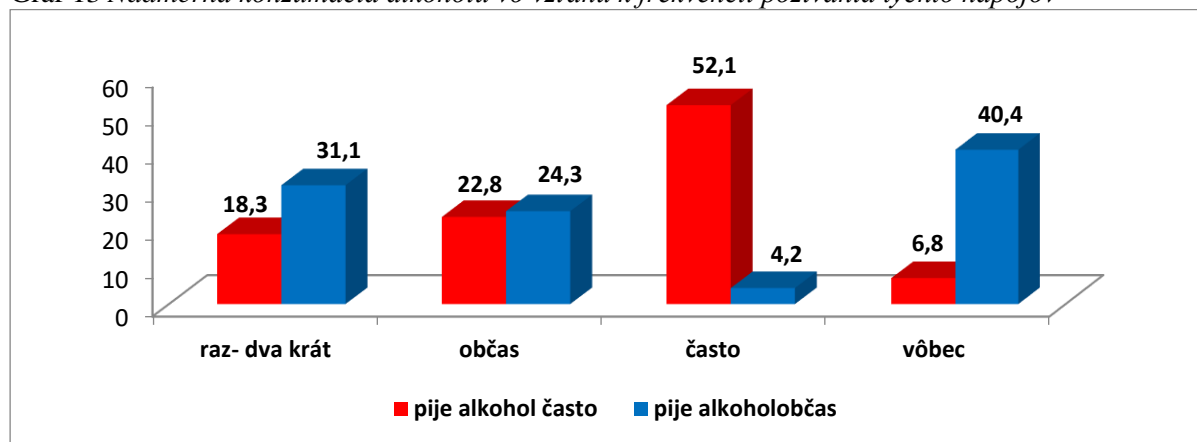
Po konzumácii alkoholických nápojov sa ešte nikdy neopilo 53,1 % opýtaných žijúcich v rodinách, kde boli vytvorené dobré medzilidské vzťahy, zatiaľ čo v skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, rovnako odpovedalo iba 32,4 % respondentov. Jednorazové skúsenosti s nadmerným požitím alkoholu mal približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (dobré vzťahy: 22,4 %, zlé vzťahy: 21,8 %), pričom občas (zlé vzťahy: 24,6 %, dobré vzťahy: 17,6 %), aj často (zlé vzťahy: 21,2 %, dobré vzťahy: 6,9 %) sa opili najmä opýtaní, ktorí si s rodičmi nerozumeli. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že pocit nadmernej konzumácie alkoholických nápojov zažili výrazne častejšie respondenti z rodín, kde neexistovali dobré rodinné vzťahy. Zistené údaje tak potvrdili, že nedostatok citovej podpory zo strany rodičov môže byť významným faktorom ovplyvňujúcim postoj detí k nadmernému požívaniu alkoholu.

Ešte nikdy sa neopilo 62,3 % nefajčiarov, štvrtina (23,5 %) príležitostných fajčiarov a iba 12,2 % žiakov základných a stredných škôl, ktorí si cigaretu zapálili každý deň. Opýtaní, ktorí fajčili denne, sa omnoho častejšie než ostatní opili občas (fajčí denne: 41,2 %, fajčí príležitostne: 33,3 %, nefajčí: 11,9 %) a často (fajčí denne: 24,3 %, fajčí príležitostne: 16,0 %, nefajčí: 4,1 %). Jednorazovo sa táto nepríjemná situácia stala najmä príležitostným fajčiarom (27,2 %, fajčí denne: 22,3 %, nefajčí: 21,7 %). Z uvedených údajov je zrejmé, že nadmerná konzumácia alkoholu priamo súvisí s fajčením tabakových výrobkov. Ukázalo sa, že žiaci základných a stredných škôl, ktorí fajčili denne, sa po požití alkoholu opili omnoho častejšie než ich rovesníci, ktorí si cigaretu zapálili iba občas alebo nefajčili vôbec. Rodičia aj učitelia by sa mali vo

zvýšenej miere venovať týmto deťom a snažiť sa eliminovať tento zlovyk, ktorý sa môže neskôr stať závislosťou. Bolo by potrebné upriamiť pozornosť týchto detí a mladých ľudí na zdravý životný štýl a vhodný spôsob prežívania voľného času.

Nadmerná konzumácia alkoholu bola vo veľkej miere ovplyvnená frekvenciou požívania týchto nápojov. Pociť opitosti nepoznalo len 6,8 % opýtaných, ktorí pili alkohol často a 40,4 % respondentov, ktorí ho konzumovali príležitostne. Oslovení žiaci, ktorí požívali alkoholické nápoje len príležitostne, sa vo vyššej miere opili raz-dvakrát v živote. Opýtaní, ktorí pili alkohol často, sa po konzumácii týchto nápojov vo vyššom počte aj často opili. Výsledky výskumu jednoznačne poukázali na skutočnosť, že so zvyšujúcou sa frekvenciou požívania alkoholických nápojov sa zvýšil aj výskyt nadmernej konzumácie u žiakov základných a stredných škôl.

Graf 13 Nadmerná konzumácia alkoholu vo vzťahu k frekvencii požívania týchto nápojov

Pocit nadmerného požitia alkoholu nepoznali najmä respondenti, ktorí pili najčastejšie likéry (54,3 %, pivo: 40,4 %, víno: 38,2 %, destiláty: 20,8 %, iné: 33,4 %). Jednorazové skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholu mali respondenti, ktorí si obľúbili víno (31,0 %, destiláty: 29,6 %, pivo: 27,5 %, likéry: 28,6 %, iné: 22,2 %). Osloveným žiakom, ktorí mali najradšej rôzne miešané alkoholické nápoje (44,4 %, destiláty: 31,5 %, pivo: 20,5 %, víno: 23,7 %, likéry: 15,7 %) sa táto nepríjemná situácia stávala v najvyššom počte občas. Opýtaní, ktoré pili najmä destiláty (18,1 %, pivo: 11,6 %, víno: 7,1 %, likéry: 1,4 %, miešané nápoje: 0) sa po konzumácii tohto druhu alkoholu opili vo vyššom počte často než ostatní. Prezentované údaje ukázali, že nadmerné požívanie alkoholických nápojov bolo zistené najmä v skupine respondentov, ktorí pili destiláty, pričom v najnižšej miere zažili túto nepríjemnú situáciu žiaci základných a stredných škôl, ktorým chutili likéry.

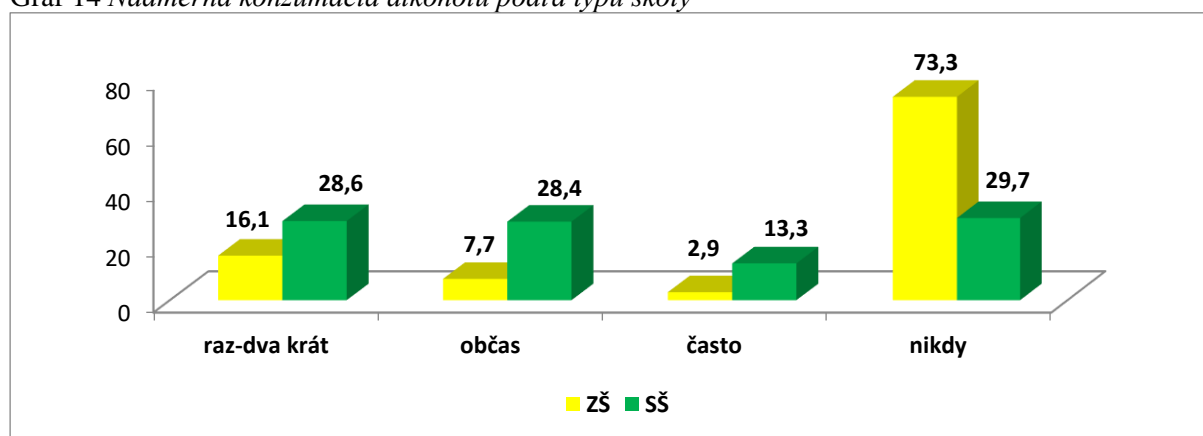
Respondenti, ktorí z vlastných skúseností poznali často pocit navodený nadmerným požitím alkoholu, sa vo výrazne vyššej miere než ostatní kamarátili s osobami, ktoré sa tiež často opíjali (69,1 %, opil sa raz-dvakrát: 29,5 %, opil sa občas: 37,1 %, nikdy sa neopil: 12,4 %). Priateľov, ktorí sa opili len občas, mali najčastejšie žiaci, ktorým sa táto nepríjemná situácia stávala tiež iba niekedy (56,0 %, opil sa raz-dvakrát: 53,3 %, opil sa často: 26,5 %, nikdy sa neopil: 29,2 %). s rovesníkmi, ktorí ešte nikdy neboli opití, udržiavali priateľské kontakty najmä opýtaní, ktorí tiež túto situáciu nikdy nezažili (58,4 %, opil sa raz: 17,2 %, opil sa občas: 6,9 %, opil sa často: 4,4 %). Prezentované zistenia potvrdili, že oslovení žiaci, ktorí sa po požití alkoholu opili často, sa najčastejšie

kamarátami s rovesníkmi, ktorí tiež vo zvýšenej miere zažili tento nepríjemný pocit. Opýtaní, ktorí sa ešte nikdy neopili, udržiavali najčastejšie kamarátske vzťahy s osobami, ktoré rovnako nikdy nepožili alkohol v nadmernom množstve.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že žiaci stredných škôl sa po požití alkoholu vo vyššom počte opili jednorazovo, občas aj často. Ešte nikdy sa neopilo 73,3 % žiakov základných škôl a iba tretina stredoškolákov. Zo zistených údajov vyplynulo, že stredoškoláci poznali pocit nadmernej konzumácie alkoholu vo výrazne vyššej miere než žiaci základných škôl.

Graf 14 Nadmerná konzumácia alkoholu podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Z komparácie údajov je zrejmé, že oproti zisteniam z roku 2009 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí neboli ešte nikdy opití. Výrazne klesol počet respondentov, ktorí sa po požití alkoholických nápojov opili občas. Zvýšil sa počet oslovených žiakov, ktorým sa táto nepríjemná situácia stala raz alebo dvakrát v živote a často. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že situácia sa oproti zisteniam z roku 2009 zlepšila a žiaci základných a stredných škôl sa po konzumácii alkoholu opili v nižšom počte než predtým. Avšak z uvedených dát je zrejmé, že platná legislatíva, ktorá zakazuje predaj a požívanie alkoholických nápojov osobám mladších ako 18 rokov sa veľmi často porušuje a bolo by treba, aby sa táto situácia riešila i naďalej.

Tabuľka 51

Nadmerná konzumácia alkoholu	2009	2012	2018	2019
raz-dvakrát v živote	19,0	16,5	17,6	22,4
občas	31,0	36,3	17,2	18,1
často	5,8	5,1	4,9	8,2
nikdy	44,2	42,1	60,3	51,3

Informovanosť rodičov o nadmernej konzumácii alkoholu

Na otázku, čo treba urobiť, keď príde dieťa domov pod vplyvom alkoholu alebo iných drog, odporúčajú K. Nešpor a L. Csémy (2003, s. 48) správať sa pokojne a zistiť, aký druh alkoholického nápoja alebo nelegálnej drogy dieťa užilo. Pokiaľ existuje nebezpečenstvo, že by mohlo ublížiť sebe alebo druhým, je nutné okamžite volať lekára, opakovane ho kontrolovať v akom je stave a rozmyšľať nad tým, ako predísť tomu, aby

sa táto situácia v budúcnosti neopakovala. Základom je naučiť sa s ním otvorene o alkohole a drogách rozprávať.⁷ Na otázku, či sa rodičia dozvedeli o tom, že ich syn alebo dcéra sa opili, odpovedali len respondenti, ktorí priznali osobné skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholu. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že o tejto nepríjemnej situácii bola informovaná viac než polovica (51,7 %) rodičov a 48,3 % otcov a matiek tento závažný fakt nezistilo. Zistený údaj je vzhľadom na vek respondentov považovaný za negatívny. Podľa vyjadrenia respondentov boli reakcie rodičov na skutočnosť, že sa ich deti opili rôzne, pričom najčastejšie sa im snažili dohovoriť, prípadne im nadávali a hnevali sa. Niektorí otcovia a matky použili rôzne druhy trestov, najmä zákaz vychádzok, zníženie alebo úplné odobratie vreckového, zákaz používania mobilného telefónu a pomerne zriedkavo sa vyskytol aj telesný trest. Len malý počet respondentov sa priznal, že rodičia sa neskôr na ich správaní zabávali a vysmievali sa im. Zopár oslovených žiakov uviedlo, že sa opili na nejakej rodinnej oslave a vtedy neboli triezvi ani ich rodičia.

O tom, že sa syn alebo dcéra opili, boli vo vyššej miere informovaní rodičia chlapcov (56,6 %) než dievčat (46,9 %).

Zároveň so stúpajúcim vekom respondentov sa zvýšil aj počet rodičov, ktorí boli informovaní o tom, že sa ich dieťa opilo. V najnižšom počte mali tieto poznatky otcovia a matky opýtaných vo veku 13 (37,9 %) a 15 rokov (37,0 %, 12 rokov: 50,0 %, 14 rokov: 36,8 %, 16 rokov: 49,8 %, 17 rokov: 60,9 %, 18 rokov: 61,0 %), pričom v skupine najstarších respondentov bolo o tejto nepríjemnej situácii oboznámených viac než 60,0 % rodičov.

O tom, že sa syn alebo dcéra opili, vedeli najmä otcovia a matky najstarších opýtaných (3. ročník SŠ: 61,3 %, 2. ročník SŠ: 56,5 %, 1. ročník SŠ: 54,5 %, 8. ročník ZŠ: 44,7 %), pričom najmenej poznatkov o týchto závažných skutočnostiach mali rodičia žiakov siedmych (30,4 %) a deviatych ročníkov základných škôl (31,7 %).

Informovanosť rodičov súvisela aj s ich vzdelaním. Zistená štatisticky významná závislosť potvrdila, že o tom, že sa ich syn alebo dcéra po požití alkoholu opili, vedeli najmä otcovia (základné vzdelanie: 64,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 48,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 50,6 %, vysokoškolské vzdelanie: 51,3 %) a matky so základných vzdelaní (56,3 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 47,3 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 50,1 %, vysokoškolské vzdelanie: 54,3 %). O tejto nepríjemnej situácii mali najmenej poznatkov rodičia so stredoškolským vzdelaním bez maturity. Je zaujímavé, že o tejto nepríjemnej situácii boli častejšie informovaní otcovia než matky.

O tom, že sa syn alebo dcéra opili, vedelo 61,6 % rodičov gymnazistov, pričom v skupine žiakov stredných odborných škôl bolo o tejto závažnej skutočnosti informovaných len 56,4 % otcov a matiek.

Informácie o tom, že dieťa nezvládlo konzumáciu alkoholu mali najmä rodičia opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (55,5 %, viac ako 100 000: 51,0 %, menej než 2 000: 50,6 %, od 2 001 do 10 000: 51,4 %).

⁷ Nešpor, K. – Csémy, L.: Alkohol, drogy a vaše deti. Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat. Praha : Sportprag, 2003. ISBN 80-260-3873-8, s. 62.

Najmenej poznatkov o tejto situácii mali otcovia a matky žiakov základných a stredných škôl žijúcich vo veľkých mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (44,1 %).

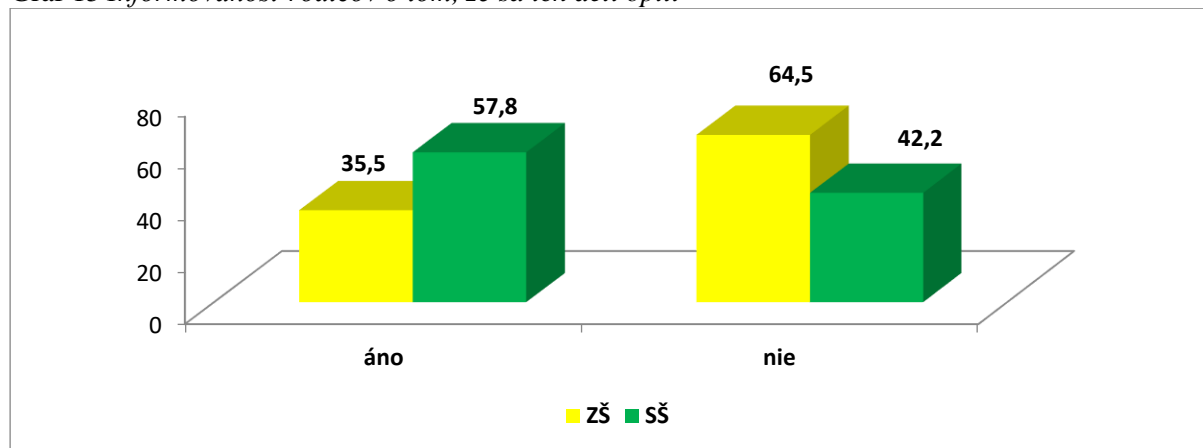
O tom, že sa syn alebo dcéra po požití alkoholických nápojov opili, vedeli najmä rodičia opýtaných s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji (63,0 %). Tieto poznatky mala asi polovica otcov a matiek žiakov základných a stredných škôl žijúcich v Trnavskom (54,8 %), Trenčianskom (49,2 %), Žilinskom (53,1 %), Banskobystrickom a v Prešovskom kraji (zhodne po 52,4 %). V najnižšom počte boli informovaní rodičia respondentov pochádzajúcich z Nitrianskeho (39,7 %) a z Košického kraja (43,2 %).

O nadmernom požití alkoholu u syna alebo dcéry vedela asi polovica rodičov respondentov žijúcich v neúplných rodinách (56,5 %, úplné rodiny: 52,6 %), zatiaľ čo v skupine opýtaných vyrastajúcich v doplnených rodinách mala potrebné poznatky len necelá polovica (48,5 %) otcov a matiek. Najviac poznatkov o nadmernom požití alkoholu u detí mali najmä rodičia respondentov, ktorí pili tieto nápoje často (59,8 %, pije občas: 50,1 %). V skupine respondentov, ktorí sa už niekedy opili, bola o tejto skutočnosti informovaná necelá polovica (43,4 %) otcov a matiek respondentov, ktorí sa opili raz – dvakrát v živote, pričom najviac poznatkov mali rodičia opýtaných, ktorí sa opili často (62,6 %, opije sa občas: 57,2 %). Z uvedeného je zrejmé, že ak sa dieťa opilo raz alebo len párkrát, dalo sa to ešte pred rodičmi utuľtať, avšak ak sa táto situácia opakovala častejšie, už sa nedala pred rodičmi skryť. Aj tieto zistenia poukázali na určitý nezaujem rodičov o to, ako a kedy ich deti – žiaci základných a stredných škôl prichádzali večer domov a dá sa povedať, že mnohí otcovia a matky svojim nezaujmom danú situáciu ešte viac zhoršili.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že ich syn alebo dcéra sa opili, mali viac poznatkov rodičia stredoškolákov než žiakov základných škôl. Negatívne je hodnotené zistenie, že u žiakov základných škôl, chýbali tieto informácie väčšine otcov a matiek, zatiaľ čo u stredoškolákov nemala potrebné poznatky väčšina necelá polovica rodičov. Je dôležité, aby boli rodičia o nadmernej konzumácii alkoholických nápojov u detí a mládeže informovaní, pretože býva spojená s veľkým rizikom, napríklad konzumáciou nelegálnych drog, nechráneným sexom, prejavmi agresivity, úrazmi, násilím a dopravnými nehodami často s fatálnymi následkami.

Graf 15 Informovanosť rodičov o tom, že sa ich deti opili

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012 a 2019

Prezentované údaje ukázali, že oproti zisteniam z roku 2009 sa výrazne zvýšil počet rodičov, ktorí vedeli, že sa ich syn alebo dcéra opili. Toto zistenie je hodnotené pozitívne, avšak ešte stále existuje pomerne veľký počet otcov a matiek, ktorí o tejto závažnej situácii neboli informovaní. Tieto údaje dokumentujú, že mnohí rodičia danú situáciu podcenili a bolo by dobré, aby svojim deťom študujúcim v základných alebo stredných školách škôl venovali viac pozornosti.

Tabuľka 52

Informovanosť rodičov o tom, že sa ich dieťa opilo	2009	2012	2019
áno	32,3	39,4	51,7
nie	67,7	60,6	48,3

Spolužitie v rodine s osobou, ktorá vo zvýšenej miere pije alkohol

Závislosť od alkoholu u niektorého rodinných príslušníkov pôsobí a negatívne ovplyvňuje všetkých členov rodiny. Mení ich správanie, postoje a vyrovnanie sa s danou skutočnosťou. Závislosť od alkoholu teda nie je len problém jednotlivca, ale celej rodiny. Patologická závislosť od alkoholu zasahuje do rodinných vzťahov, spôsobuje zlyhávanie funkcií rodiny, mení jej ekonomické podmienky, oslabuje komunikáciu a najmä emocionálne väzby. Najväčším problémom je spolužitie s rodičom závislým od alkoholu, pretože ohrozuje vývoj dieťaťa v základoch jeho osobnosti.⁸ Vo výskume bola okrem iného zameraná pozornosť na zistenie situácie o spolužití s osobou, ktorá nadmerne požíva alkoholické nápoje. Prioritný bol subjektívny pocit respondenta, ktorému táto miera konzumácie alkoholu vadí. Výskumné zistenia ukázali, že 14,9 % žiakov základných a stredných škôl priznalo spolužitie s osobou, ktorá vo zvýšenej miere pije alkohol. Alkoholika v rodine nemalo 85,1 % respondentov. V skupine oslovených žiakov, ktorí odpovedali na danú otázku kladne, túto osobu bližšie neurčilo až 104 oslovených žiakov. V skupine respondentov (230), ktorí boli otvorenejší, patril k problémovým konzumentom alkoholu najčastejšie otec (107). Opýtaní vo výrazne nižšom počte označili za alkoholika aj starého otca (31), strýka a iných vzdialenejších príbuzných (25), mamu (17), súrodencov (13), nevlastného otca (10) a starú matku (6). Až 21 respondentov priznalo, že v ich rodine požívajú alkoholické nápoje vo zvýšenej miere obaja rodičia. Problematike spolužitia s alkoholikom v rodine by bolo potrebné venovať väčšiu pozornosť, pretože je známe, že poškodzuje fyzické aj psychické zdravie ostatných členov rodiny. Je zrejmé, že tieto deti si dôsledky tohto spolužitia nesú v sebe po celý život.

Človeka, konzumujúceho alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine častejšie dievčatá (15,9 %) než chlapci (13,8 %).

S takouto osobou v rodine žili najmä opýtaní vo veku 16 (16,7 %) a 18 rokov (16,1 %, 17 rokov: 15,7 %, 15 rokov: 15,2 %, 14 rokov: 13,8 %, 13 rokov: 12,5 %), pričom na túto otázku v najnižšej miere kladne odpovedali najmladší respondenti vo veku 12 rokov (7,5 %).

⁸ Šavrnochová, M.: Deti alkoholikov si vyžadujú individuálny prístup. In: Sociálna patológia rodiny. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie. Bratislava : VŠZSP Svätej Alžbety, 2011. ISBN 978-80-8132-0002, s. 312 – 313.

Spolužitie a osobou nadmerne požívajúcou alkohol priznali najmä žiaci 1. (16,5 %) a 2. ročníkov stredných škôl (17,4 %, 3. ročník SŠ: 13,8 %, 8. ročník ZŠ: 15,5 %, 9. ročník ZŠ: 14,7 %), zatiaľ čo túto nepríjemnú situáciu v najnižšom počte zažívali siedmci (11,3 %).

Podľa vyjadrenia stredoškolákov, malo alkoholika v rodine 16,6 % žiakov stredných odborných škôl a 13,9 % gymnazistov.

Človeka, ktorý konzumuje alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine najmä respondenti, ktorých matky (základné vzdelanie: 34,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 17,8 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 14,0 %, vysokoškolské vzdelanie: 12,9 %) a otcovia (základné vzdelanie: 25,3 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 19,2 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 14,2 %, vysokoškolské vzdelanie: 11,6 %) dosiahli len základné vzdelanie. Toto negatívne spolužitie poznali v najnižšej miere opýtaní, ktorých rodičia absolvovali vysokú školu.

Spolužitie s alkoholikom zažili vo svojich rodinách najmä oslovení žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom vo veľkomestách (viac ako 100 000: 19,4 %, od 10 001 do 50 000: 15,0 %, od 2 001 do 10 000: 12,5 %, menej než 2 000: 17,0 %). Najlepšia situácia bola zaznamenaná v skupine respondentov pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (11,2 %).

Osobu, ktorá vo zvýšenej miere požívala alkoholické nápoje, mali v blízkom príbuzenstve respondenti z Trenčianskeho (18,8 %) a z Bratislavského kraja (18,8 %). V nižšom počte žili s alkoholikom aj žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trnavskom (13,0 %), Žilinskom (14,5 %), Banskobystrickom (12,7 %), Prešovskom (15,0 %) a v Košickom kraji (15,2 %), zatiaľ čo v Nitrianskom kraji (10,6 %) kladne odpovedalo na túto otázku najmenej opýtaných.

Spolužitie s alkoholikom poznali z vlastných skúseností najmä respondenti pochádzajúci z neúplných rodín (18,6 %, doplnené rodiny: 17,5 %), pričom v najnižšom počte mali takúto osobu v rodine žiaci vyrastajúci v úplných rodinách (13,4 %).

S človekom, ktorý požíval alkoholické nápoje vo zvýšenej miere, žila až tretina (30,7 %) respondentov, ktorí nemali doma vytvorené dobré vzájomné vzťahy. V skupine opýtaných, ktorí si s rodičmi rozumeli, rovnako odpovedalo 13,4 % oslovených žiakov základných a stredných škôl. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že spolužitie s osobou, ktorá nadmerne konzumovala alkohol mohlo výrazne narušiť dobré rodinné vzťahy a negatívne ovplyvniť osobnosť dieťaťa, ktoré v takejto rodine žilo.

Konzumácia alkoholu u dospelých osôb v rodine veľmi ovplyvňuje postoje detí k týmto legálnym drogám. Výsledky výskumu ukázali, že alkoholika mali v rodine najmä opýtaní, ktorí fajčili každý deň (23,9 %, fajčí občas: 13,2 %, nefajčí: 13,6 %). Títo vo vyššom počte patrili aj k častým konzumentom alkoholických nápojov (22,1 %, pije občas: 15,0 %), pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine oslovených žiakov, ktorí alkohol nepili vôbec (11,6 %).

Osobu, ktorá požívala alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine najmä respondenti, ktorí sa po požití týchto nápojov opili často (20,3 %, opije sa občas: 18,5 %, opil sa 1-2-krát v živote: 17,7 %), zatiaľ čo v podsúbore opýtaných, ktorí patrili k abstinentom, poznalo spolužitie s alkoholikom 9,6 % žiakov. Viacerí odborníci

(M. Šavrnochová (2011, Kolibáš, 2007, Shahpesandy, 2005) poukazujú, že deti alkoholikov sa v dospelosti štyrikrát častejšie stávajú alkoholikmi než deti bez tejto rodinnej anamnézy, 50,0 % z nich si zoberie budúceho alkoholika a až 70,0 % má v dospelosti problém s nutkavým správaním, pričom žiadna štatistika nezmeria psychické utrpenie, ktoré deti alkoholikov zažívajú.⁹

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že osobu, ktorá pije alkohol vo zvýšenej miere, malo v rodine 14,0 % žiakov základných škôl a 15,8 % stredoškolákov.

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2001 (15,5 %, 2003: 15,1 %, 2009: 13,4 %, 2012: 19,1 %, 2019: 14,9 %) mierne klesol počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí mali v rodine osobu konzumujúcu alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo. Najvyšší počet opýtaných, ktorí boli nútení žiť v rodine s alkoholikom, bol zistený v roku 2012. Zistené dáta potvrdili, že od roku 2001 sa situácia veľmi mierne zhoršila. Vzhľadom na problémy, ktoré spolužitie s alkoholikom prináša, bola zistená situácia hodnotená negatívne.

Postoje rodičov ku konzumácii alkoholu u detí

Postoj dieťaťa a mladého človeka k legálnym drogám je vo veľkej miere formovaný aj postojom jeho rodičov k alkoholu a k fajčeniu tabakových výrobkov. Aby si k nim dieťa vytvorilo negatívny vzťah, je dôležité, aby v rodine prevládal zdravý životný štýl, ktorý alkohol a tabak vo veľkej miere odmieta, maximálne len v malej miere toleruje. Aj keď legislatíva na Slovensku zakazuje predaj a konzumáciu tabakových výrobkov a alkoholických nápojov u osôb mladších než 18 rokov, je zrejme, že tieto zákony sú často porušované. Flaša s alkoholom je skoro všade súčasťou rodinných osláv a stretnutí a stáva sa, že rodičia ponúknu pohárik alkoholu aj pomerne malým deťom. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že len necelé polovice žiakov základných a stredných škôl (42,5 %) nikdy rodičia alkohol neponúkli. Až 53,5 % opýtaných priznalo, že im otcovia alebo matky príležitostne naliali za pohárik alkoholického nápoja (napr. Silvester, narodeniny...), pričom 4,0 % respondentov tento druh nápojov dostali doma pri každej príležitosti.

Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (chlapci: 42,6 %, dievčatá: 42,4 %) doma nikdy žiadny alkohol nedostal. Rodičia občas ponúkli tento druh nápojov skôr dievčatám (55,0 %) než chlapcom (52,0 %), pričom často naliali tento druh nápojov 5,4 % chlapcov a 2,6 % dievčat. Uvedené výsledky ukázali, že rodičia ponúkli alkoholický nápoj vo vyššej miere chlapcom než dievčatám.

Rodičia najčastejšie dovolili piť alkohol najstarším respondentom, pričom zároveň s klesajúcim vekom opýtaných sa znižoval aj počet rodičov, ktorí naliali svojim deťom tento druh nápojov. Tieto údaje sú vzhľadom na vek respondentov považované za alarmujúce a bolo by potrebné, aby si otcovia a matky uvedomili, ako veľmi svojim deťom škodia, keď im sami alkohol ponúkajú.

⁹ Ochaba, R – Rovný, I. – Bielik, I.: Ochrana detí a mládeže. Tabak, alkohol a drogy. Bratislava : Úrad verejného zdravotníctva, 2009. ISBN 978-80-7159-175-7, s. 50.

Tabuľka 53

Ponuka alkoholu od rodičov	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
často	0	1,8	1,8	4,3	4,3	4,9	6,7
občas	5,0	29,5	43,9	50,9	63,8	64,2	69,7
nikdy	95,0	68,7	54,3	44,8	31,9	30,9	23,6

Otcovia a matky ponúkajú alkohol najmä najstarším respondentom, pričom je negatívne hodnotené zistenie, že doma dostane tento druh nápojov asi štvrtina siedmakov, polovica ôsmakov a deviatakov a asi tretina žiakov 1. a 2. ročníkov stredných škôl. Pozitívne je hodnotené zistenie, že najmladší respondenti dostanú doma alkohol v najnižšej miere, avšak zároveň so zvyšujúcim sa vekom opýtaných, stúpa aj počet rodičov, ktorí ponúkajú alkoholický nápoj svojim neploletým deťom.

Tabuľka 54

Ponuka alkoholu od rodičov	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
často	4,7	6,2	5,2	1,8	1,9	3,6
občas	65,6	62,5	69,9	25,4	46,1	47,8
nikdy	29,7	31,3	24,9	72,8	52,0	48,6

Asi 5,8 % žiakov stredných odborných škôl a 4,2 % gymnazistov dostalo doma alkohol často, pričom občas rodičia naliali tento druh nápojov až 70,3 % gymnazistom a 64,3 % žiakom stredných odborných škôl. Len neceléj tretine (29,8 %) žiakov stredných odborných škôl a 25,5 % gymnazistov otcovia a matky alkoholické nápoje neponúkali vôbec. Z uvedených dát je zrejmé, že doma môžu piť alkohol vo vyššej miere gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Zistená štatisticky významná závislosť potvrdila, že svojim deťom ponúkli často alkoholický nápoj otcovia (základné vzdelanie: 25,3 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 4,1 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 2,2 %, vysokoškolské vzdelanie: 4,1 %) a matky (základné vzdelanie: 24,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 5,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 2,3 %, vysokoškolské vzdelanie: 4,7 %), ktorí mali základné vzdelanie. Pri výnimočných príležitostiach naliali synovi alebo dcére alkohol najmä otcovia so stredoškolským vzdelaním bez maturity (61,2 %, základné vzdelanie: 41,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 57,4 %, vysokoškolské vzdelanie: 47,2 %) a matky s úplným stredoškolským vzdelaním (57,2 %, vysokoškolské vzdelanie: 49,6 %, základné vzdelanie: 48,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 53,7 %). Respondenti žijúci v rodinách, kde rodičia absolvovali vysokú školu (otec: 48,7 %, matka: 45,7 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: otec: 40,4 %, matka: 40,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: otec: 34,7 %, matka: 40,8 %, základné vzdelanie: otec: 33,2 %, matka: 28,0 %) sa vo vyššej miere než ostatní priznali, že doma im nikdy nedovolili vypiť ani za pohárik týchto nápojov.

Zo zistených údajov vyplynulo, že najbenevolentnejší boli otcovia a matky so základným vzdelaním, pričom alkohol deťom nedovolili piť najmä rodičia, ktorí dosiahli vysokoškolské vzdelanie. Je zrejmé, že rodičia, ktorí majú vyššie vzdelanie majú aj viac poznatkov o škodlivosti alkoholu pre detský organizmus. Za zaujímavé je považované zistenie, že v tejto oblasti boli prísnejší otcovia než matky.

Alkoholický nápoj doma zakaždým dostali najmä opýtaní žijúci v najmenších obciach a mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Až 57,5 % respondentov s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 uviedlo, že im otcovia a matky pri výnimočných situáciách naliali za pohárik alkoholického nápoja, zatiaľ čo mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 túto skutočnosť priznala iba necelá polovica žiakov základných a stredných škôl. Doma tento druh nápojov nesmeli piť najmä opýtaní žijúci vo veľkých mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Prezentované údaje potvrdili, že otcovia a matky najčastejšie ponúkli za pohárik alkoholu žiakom pochádzajúcim z malých aglomeračných jednotiek s počtom obyvateľov nižším ako 10 000, pričom najlepšia situácia bola zistená u žiakov základných a stredných škôl žijúcich v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 55

Ponuka alkoholu od rodičov	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
často	4,8	2,5	4,9	3,8	3,6
občas	55,4	57,5	53,2	44,2	49,4
nikdy	39,8	40,0	41,9	52,0	47,0

Rodičia často ponúkli pohárik alkoholu najmä respondentom žijúcim v Trenčianskom kraji. Pri výnimočných príležitostiach dali rodičia najčastejšie alkoholický nápoj opýtaným pochádzajúcim z Bratislavského a zo Žilinského kraja. V domácom prostredí nikdy alkohol nepilo až 51,7 % oslovených žiakov s trvalým bydliskom v Banskobystrickom kraji, zatiaľ čo v Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom a v Žilinskom kraji rovnako odpovedala len viac než tretina respondentov. Uvedené údaje potvrdili, že najhoršia situácia bola zistená u opýtaných pochádzajúcich z Bratislavského a z Trenčianskeho kraja, zatiaľ čo v najnižšej miere ponúkli otcovia a matky alkoholický nápoj svojim deťom v Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 56

Ponuka alkoholu od rodičov	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
často	4,8	4,2	6,4	2,9	3,6	4,7	2,6	2,3
občas	59,6	50,6	54,9	57,3	58,2	43,6	52,6	50,9
nikdy	35,6	45,2	38,7	39,8	38,2	51,7	44,8	46,8

Rodičia nikdy nedovolili piť alkohol necelaj polovici opýtaných pochádzajúcich z úplných rodín (44,6 %), v doplnených (37,2 %) a v neúplných rodinách (38,4 %) nedostala nikdy tento druh nápojov iba viac než tretina žiakov základných a stredných škôl. Respondentom, ktorých vychovával nevlastný otec alebo matka, ponúkli doma alkoholický nápoj vždy (doplnené rodiny: 8,7 %, úplné rodiny: 2,5 %, neúplné rodiny: 5,4 %). Výnimočne mohli piť opýtaní pochádzajúci z neúplných rodín (56,2 %, doplnené rodiny: 54,1 %, úplné rodiny: 52,9 %). Zistené údaje ukázali, že najčastejšie dostali alkohol od rodičov respondenti žijúci v doplnených rodinách, pričom najlepšia situácia bola v skupine žiakov základných a stredných škôl vyrastajúcich v úplných rodinách. Alkoholický nápoj doma často dostali najmä opýtaní z rodín, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy (17,3 %, dobré vzťahy: 2,8 %). Žiakom, ktorí si s rodičmi rozumeli, naliali doma alkohol len občas (dobré vzťahy: 54,2 %, zlé vzťahy: 43,6 %), alebo im ho nedovolili vôbec (dobré vzťahy: 43,0 %, zlé vzťahy: 39,1 %).

Zaujímavé je zistenie, že rodičia ponúkli často alkohol najmä respondentom, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom (11,3 %, fajčí občas: 6,8 %, nefajčí: 2,4 %). Príležitostne dostali doma pohárik tohto nápoja opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len niekedy (66,3 %, fajčí denne: 58,5 %, nefajčí: 50,7 %), pričom rodičia nikdy nedali alkoholický nápoj osloveným žiakom, ktorí nefajčili (46,9 %, fajčí denne: 30,2 %, fajčí občas: 28,0 %). Prezentované údaje ukázali, do akej miery ovplyvňuje vzťah rodičov k alkoholu a k tabaku správanie ich detí.

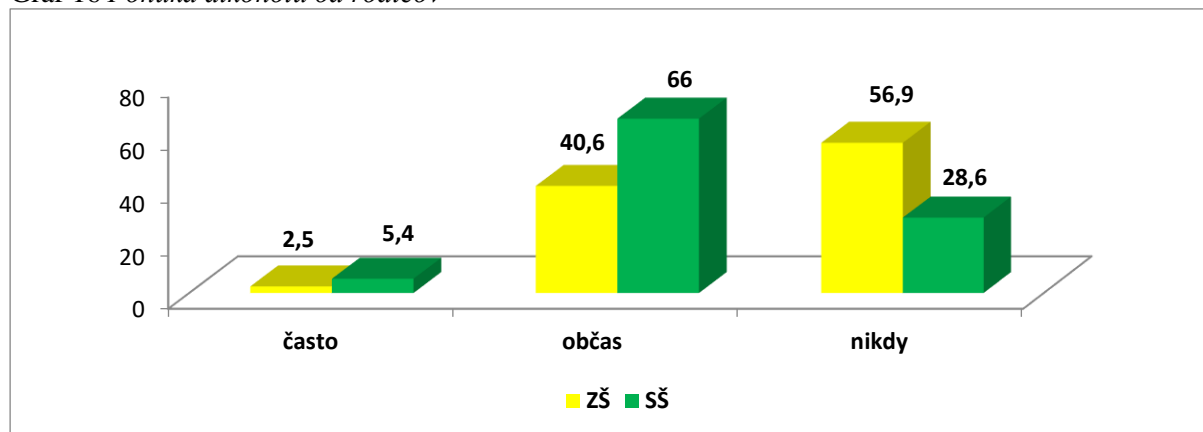
Až necelá štvrtina opýtaných, ktorí pili alkohol často (22,6 %, pije príležitostne: 2,5 %) uviedla, že im rodičia ponúkli tento nápoj vždy. Výnimočne dostali pohárik s týmto druhom nápojov najmä respondenti, ktorí patrili k ich príležitostným konzumentom (72,9 %, pije často: 56,6 %). Len pätina (20,8 %) žiakov základných a stredných škôl, ktorí pili alkohol často a 24,6 % opýtaných, ktorí ho konzumovali občas, sa priznala, že im otcovia a matky vôbec nedovolili piť tento druh nápojov. Z uvedeného vyplynulo, že respondenti, ktorým bol v domácom prostredí alkohol ponúkaný, ho požívali v omnoho vyššej miere než ich rovesníci, ktorým ho rodičia nedovolili.

S ponukou alkoholu v domácom prostredí súvisia aj skúsenosti respondentov s nadmerným požitím týchto nápojov. Ukázalo sa, že v rodinách, kde rodičia ponúkali alkoholický nápoj deťom často (opije sa často: 14,8 %, opije sa občas: 5,9 %, opil sa 1-2-krát v živote: 4,6 %, nikdy sa neopil: 1,3 %), mali opýtaní najväčšie skúsenosti s častým nadmerným požitím týchto nápojov. Respondenti, ktorí od rodičov dostali pohárik alkoholu len niekedy, sa častejšie než ostatní opili raz-dvakrát v živote (68,3 %), alebo občas (67,8 %, opije sa často: 64,8 %, nikdy sa neopil: 20,0 %). V rodinách, kde rodičia nikdy nedali deťom alkohol, bol zistený výrazne vyšší počet respondentov, ktorí ešte nikdy neboli opití (78,7 %, opije sa často: 20,4 %, opije sa občas: 26,3 %, opil sa 1-2-krát v živote: 27,1 %). Prezentované zistenia potvrdili, že deti, ktoré alkohol doma nedostali, mali omnoho menej skúseností s nadmerným požitím týchto nápojov než opýtaní, ktorým otcovia a matky naliali pohárik vždy.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že stredoškólači dostali v domácom prostredí alkoholický nápoj vo vyššej miere nielen často, ale aj občas. Otcovia a matky neponúkli pohárik alkoholu viac než polovici žiakov základných škôl a 38,6 % stredoškólačov. Z uvedených údajov je zrejmé, že stredoškólači boli doma ponúkaní alkoholom častejšie než žiaci základných škôl.

Graf 16 Ponuka alkoholu od rodičov

Porovnanie údajov za roky 2001, 2003, 2009, 2012 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2001 mierne stúpol počet opýtaných, ktorým otcovia a matky ponúkli alkohol vždy a znížil sa počet tých, ktorí dostali od rodičov alkohol pri významnejších príležitostiach. Oproti zisteniam z roku 2001 výraznejšie stúpol počet žiakov základných škôl, ktorým otcovia a matky nedovolili piť žiadne alkoholické nápoje. Zistené údaje ukázali, že od roku 2001 sa situácia mierne zlepšila. V malej miere sa zvýšil počet otcov a matiek, ktorí nalejú deťom alkoholický nápoj vždy, avšak klesol počet rodičov, ktorí im ho ponúkli len niekedy a zároveň vyšší počet rodičov svojim deťom nedovolí piť žiadny alkohol.

Tabuľka 57

Ponuka alkoholu zo strany rodičov	2001	2003	2009	2012	2019
áno, vždy	3,5	3,9	2,0	2,7	4,0
áno, výnimočne	55,9	53,1	63,7	57,8	53,5
nie, nikdy	40,6	43,0	34,3	39,5	42,5

6. Názory žiakov základných a stredných škôl zamerané na problematiku nelegálnych drog

Problematika konzumácie nelegálnych drog a vznik drogových závislostí predstavuje závažný sociálno-patologický jav, ktorý má veľký globálny spoločenský význam. Ako uvádza prof. Ondrejko (2009, s. 268), droga je upravená surovina nerastného, rastlinného alebo živočíšneho pôvodu, ktorá je po vpravení do ľudského organizmu schopná vyvolať psychickú alebo fyzickú závislosť. Jej škodlivosť nespočíva iba vo vzniku závislosti, ale negatívne zasahuje a ovplyvňuje všetky orgány a tkanivá v ľudskom tele.¹⁰

Informovanosť o drogách

Pre vytvorenie správnych názorov a postojov u detí a mládeže je dôležité, aby mali k dispozícii dostatok objektívnych informácií a mohli sa podľa nich rozhodnúť. V tejto oblasti patrí nezastupiteľná úloha nielen škole, ale i rodine, kde okrem množstva a kvality poznatkov ovplyvňuje deti vo veľkej miere aj osobný príklad rodičov a učiteľov. Spokojnosť s množstvom a kvalitou informácií o drogách prejavilo až 59,0 % respondentov, ale poznatky chýbali približne každému desiatemu žiakovi (10,2 %). Zarážajúce je zistenie, že tretina (30,8 %) opýtaných nevedela danú situáciu posúdiť.

Spokojnosť s množstvom a kvalitou informácií o drogách prezentoval približne rovnaký počet respondentov v oboch sledovaných skupinách (chlapci: 58,5 %, dievčatá: 58,6 %). Určitý nedostatok poznatkov pocítovali častejšie chlapci (12,4 %, dievčatá: 8,1 %), pričom dievčatá (33,3 %, chlapci: 29,1 %) vo vyššom počte nedokázali situáciu posúdiť.

O problematike legálnych a nelegálnych drog boli podľa ich názoru, najlepšie informovaní oslovení žiaci vo veku 16 a 18 rokov, pričom poznatky chýbali najčastejšie 15-ročným opýtaným. Situáciu nevedeli posúdiť najmä najmladší žiaci.

¹⁰ Ondrejko, P.: Sociálna patológia. Bratislava : Veda, 2009. ISBN 978-80-224-1074-8, s. 268.

Tabuľka 58

Dostatok poznatkov o drogách	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
áno	37,5	47,7	58,2	52,9	66,9	63,1	66,7
nie	2,5	11,4	11,5	13,8	7,6	9,2	8,1
nevie posúdiť	60,0	40,9	30,3	33,3	25,5	27,7	25,2

Názor, že o drogách sú dostatočne informovaní, deklarovali najmä žiaci 3. ročníkov stredných škôl. Potrebné vedomosti chýbali najčastejšie žiakom 8. ročníkov základných škôl. Na otázku nevedela odpovedať až necelá polovica siedmakov, zatiaľ čo v skupine žiakov 3. ročníkov stredných škôl sa rovnako vyjadrilo len 23,3 % opýtaných. Z uvedeného je zrejmé, že spokojnosť s mierou informovanosti o zakázaných návykových látkach pociťovali najmä tretiaci, pričom potrebné poznatky chýbali najčastejšie ôsmakom.

Tabuľka 59

Dostatok poznatkov o drogách	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
áno	63,2	63,3	68,1	45,9	57,2	55,0
nie	11,8	6,9	8,6	11,3	12,2	11,3
nevie posúdiť	25,0	29,8	23,3	42,8	30,6	33,7

Spokojnosť s mierou informovanosti o drogách prejavili vo vyššom počte gymnazisti (71,3 %, SOŠ: 62,5 %). Žiaci stredných odborných škôl boli častejšie s danou situáciou nespokojní (SOŠ: 9,9 %, G: 6,5 %), prípadne nevedeli na túto otázku odpovedať (SOŠ: 27,6 %, G: 22,2 %). Z výsledkov výskumu vyplynulo, že gymnazisti boli o tejto závažnej problematike omnoho lepšie informovaní než žiaci stredných odborných škôl.

S mierou vedomostí o drogách boli najspokojnejší oslovení žiaci základných a stredných škôl, u ktorých matka (úplné stredoškolské vzdelanie: 60,4 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 58,0 %, základné vzdelanie: 52,0 %, vysokoškolské vzdelanie: 58,3 %), aj otec (úplné stredoškolské vzdelanie: 61,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 59,7 %, základné vzdelanie: 48,1 %, vysokoškolské vzdelanie: 59,8 %) získali úplné stredoškolské vzdelanie. Deficit v potrebných vedomostiach priznali najmä opýtaní, ktorých matky absolvovali stredné odborné školy bez maturity (13,8 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 9,5 %, vysokoškolské vzdelanie: 9,1 %, základné vzdelanie: 10,0 %) a otcovia mali základné vzdelanie (16,5 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 10,9 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 9,8 %, vysokoškolské vzdelanie: 9,1 %). Na otázku nevedeli odpovedať najčastejšie respondenti, ktorí mali otca (základné vzdelanie: 35,4 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 29,4 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 29,3 %, vysokoškolské vzdelanie: 31,1 %), aj matku so základným vzdelaním (38,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 28,2 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 30,1 %, vysokoškolské vzdelanie: 32,6 %). Zo zistených údajov vyplynulo, že najviac poznatkov o drogách mali žiaci základných a stredných škôl, ktorých rodičia absolvovali aspoň strednú školu s maturitou. Na základe zistených údajov možno konštatovať, že rodičia s vyšším vzdelaním venovali viac pozornosti zisteniu názorov a postojov ich detí ku konzumácii legálnych a nelegálnych drog, pričom sa snažili objasniť im čo najviac poznatkov o tejto problematike, aby predišli ich snahám o experimentovanie s týmito nebezpečnými návykovými látkami.

S mierou informovanosti o drogách boli najspokojnejší žiaci žijúci v obciach a v mestách s počtom obyvateľov od 2 001 do 50 000, pričom výraznejší deficit v danej oblasti pociťovali najmä respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 60

Dostatok poznatkov o drogách	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
áno	58,3	61,3	60,3	51,9	59,7
nie	10,3	7,6	12,7	12,7	8,3
nevie posúdiť	31,4	31,1	27,0	35,4	32,0

Dostatok informácií o nelegálnych drogách mali najmä respondenti pochádzajúci z Bratislavského a z Nitrianskeho kraja. Nedostatok poznatkov najviac pociťovali žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trenčianskom a v Banskobystrickom kraji, pričom v Bratislavskom kraji nebolo o týchto látkach dostatočne informovaných len 7,0 % opýtaných. Na otázku nevedeli odpovedať najmä respondenti v Košickom kraji. Zistené údaje ukázali, že o problematike drog boli najlepšie informovaní žiaci základných a stredných škôl žijúci v Bratislavskom a v Nitrianskom kraji, najväčší deficit v danej oblasti pociťovali opýtaní pochádzajúci z Košického kraja.

Tabuľka 61

Dostatok poznatkov o drogách	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	65,4	54,5	58,8	66,4	59,0	55,1	59,9	51,4
nie	7,0	12,4	13,3	8,0	9,6	14,4	8,2	11,0
nevie posúdiť	27,6	33,1	27,9	25,6	31,4	30,5	31,9	37,6

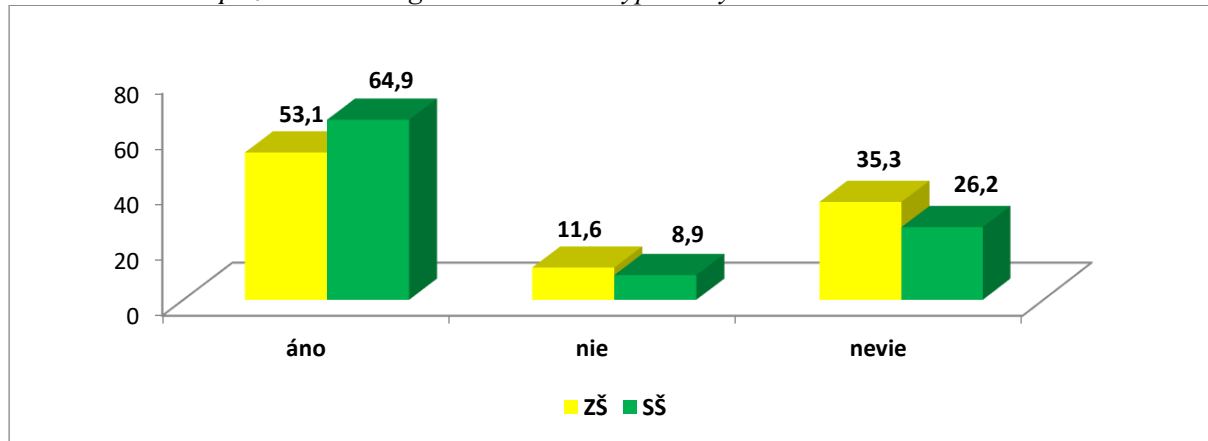
Najviac poznatkov o problematike nelegálnych drog mali respondenti žijúci v úplných rodinách (60,2 %, doplnené rodiny: 57,9 %, neúplné rodiny: 55,0 %), zatiaľ čo nespokojnosť prezentovali najmä žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z doplnených rodín (14,5 %, úplné rodiny: 9,0 %, neúplné rodiny: 10,9 %). Zhodnotiť situáciu nedokázali najčastejšie opýtaní z neúplných rodín (34,1 %, úplné rodiny: 30,8 %, doplnené rodiny: 27,6 %). Z prezentovaných údajov vyplynulo, že o drogách boli najlepšie informovaní respondenti vyrastajúci v úplných rodinách, ale poznatky chýbali najmä žiakom, ktorí mali iba otca alebo matku.

Viac informácií o drogách mali oslovení respondenti žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy (59,3 %, zlé vzťahy: 54,2 %). Opýtaným pochádzajúcim z rodín, kde si rodičia a deti nerozumeli, častejšie potrebné poznatky chýbali (zlé vzťahy: 15,1 %, dobré vzťahy: 9,5 %). Situáciu nedokázal posúdiť približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín (zlé vzťahy: 30,7 %, dobré vzťahy: 31,2 %). Z prezentovaných zistení vyplynulo, že v rodinách, kde sú vytvorené dobré medzilidské vzťahy majú deti väčšiu dôveru k rodičom a rozprávajú sa s nimi aj o takých páľčivých témach ako sú napríklad nelegálne drogy. Pravdivé a objektívne informácie o týchto zakázaných látkach môžu deti neskôr ochrániť pred ich užívaním.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Prezentované zistenia ukázali, že stredoškólači mali výrazne viac poznatkov o drogách než žiaci základných škôl, ktorí častejšie pociťovali určitý deficit v danej oblasti, prípadne nedokázali situáciu posúdiť. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci stredných škôl boli s mierou informácií o drogách omnoho spokojnejší než žiaci základných škôl.

Graf 17 Dostatok poznatkov o drogách vo vzťahu k typu školy

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012 a 2019

Komparácia dát ukázala, že počet opýtaných, ktorí boli dostatočne informovaní o škodlivosti nelegálnych drog sa od roku 2009 nezmenil. Znížil sa počet respondentov, ktorým potrebné poznatky chýbali, avšak stúpol počet oslovených žiakov, ktorí nevedeli danú situáciu posúdiť. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že informovanosť žiakov základných a stredných škôl zameraná na problematiku nelegálnych drog bola v tomto roku horšia než v roku 2009.

Tabuľka 62

Dostatok poznatkov o drogách	2009	2012	2019
áno	59,2	54,2	59,0
nie	14,2	16,3	10,2
nevie posúdiť	26,6	29,5	30,8

Kontakt s osobou užívajúcou drogy

Z praxe je už dlhší čas známe, že drogy na Slovensku predstavujú závažný celospoločenský problém. Úlohou rodičov a pedagógov je pripraviť deti a mladých ľudí na to, ako majú vnímať drogovu závislých ľudí, akceptovať ich a vedieť zvládnuť tento závažný problém i vtedy, ak sa bude týkať niekoho ich blízkeho. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že viac než polovica (51,7 %) opýtaných sa nikdy nedostala do kontaktu s osobou užívajúcou drogy a necelá pätina (18,5 %) respondentov poznala narkomana len z videnia. Až 17,1 % oslovených žiakov sa s toxikomantom kamarátilo a 9,0 % opýtaných sa vyjadrilo, že drogy bral ich spolužiak. V rodinnom prostredí sa s takouto osobou stretlo len 3,7 % respondentov.

Drogovo závislú osobu nepoznalo 52,6 % dievčat a polovica (50,8 %) chlapcov. Dievčatá (19,7 %, chlapci: 17,3 %) vo vyššej miere poznali osobu užívajúcu drogy len z videnia. Chlapci sa s narkomanom častejšie stretli v rovesníckej skupine (chlapci: 18,1 %, dievčatá: 16,2 %) a v triednom kolektíve (chlapci: 9,7 %, dievčatá: 8,2 %).

Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách (chlapci: 4,1 %, dievčatá: 3,3 %) mal v rodine osobu, ktorá užívala nelegálne drogy. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že do kontaktu s drogovou závislým človekom sa častejšie dostali chlapci než dievčatá.

Narkomana nepoznalo asi 70,0 % respondentov vo veku 12 a 13 rokov, pričom v skupine opýtaných vo veku 17 a 18 rokov rovnako odpovedala len viac než tretina oslovených žiakov. Zistené údaje ukázali, že zároveň so zvyšujúcim vekom žiakov základných a stredných škôl sa výrazne znížil počet opýtaných, ktorí s drogovou závislou osobou neboli nikdy v kontakte. Toxikomana poznali len z videnia najmä opýtaní vo veku 17 a 18 rokov. 17-roční respondenti mali častejšie než ostatní rovesníka užívajúceho drogy v triednom kolektíve. Najstarší žiaci ho poznali z partie kamarátov a z rodiny. Z uvedených zistení vyplynulo, že drogovou závislú osobu poznali z rôzneho prostredia najmä respondenti vo veku 17 a 18 rokov, pričom najmenej týchto kontaktov bolo zaznamenaných v skupine žiakov základných škôl vo veku 12 a 13 rokov.

Tabuľka 63

Osobu užívajúcu drogy pozná	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
z rodiny	2,5	2,5	3,1	3,8	4,8	2,5	5,0
z rovesníckej skupiny	10,0	5,0	8,9	10,8	25,4	25,6	27,8
z triedy	5,0	5,7	5,9	5,6	9,0	15,0	12,2
z videnia	12,5	15,8	15,6	19,2	18,6	21,3	20,8
nepozná	70,0	71,0	66,5	60,6	42,2	35,6	34,2

Osobu, ktorá užíva nelegálne drogy, nepoznali najmä žiaci 7. ročníkov základných škôl. Len z videnia mali tieto kontakty žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl. Druháci sa častejšie než ostatní stretli s narkomanom v triede, pričom žiaci 1. ročníkov stredných škôl sa s ním nielen kamarátili, ale mali ho aj v rodine.

Prezentované výsledky výskumu ukázali, že s drogovou závislým človekom boli v kontakte najčastejšie žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, pričom najmenej sa s nimi stretli siedmci a ôsmaci.

Tabuľka 64

Osobu užívajúcu drogy pozná	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
z rodiny	5,3	3,7	4,7	3,5	2,3	2,6
z rovesníckej skupiny	27,7	24,1	26,2	6,4	9,5	8,7
z triedy	8,6	15,7	11,9	5,8	6,6	4,3
z videnia	21,2	18,9	21,0	14,2	16,9	18,8
nepozná	37,2	37,6	36,2	70,1	64,7	65,6

Toxikomana nepoznala až necelá polovica (43,6 %) gymnazistov a 34,5 % žiakov stredných odborných škôl. Žiaci stredných odborných škôl sa s takouto osobou častejšie stretli doma (SOŠ: 4,9 %, G: 3,5 %), v rovesníckej skupine (SOŠ: 27,1 %, G: 22,9 %), prípadne ju poznali len z videnia (SOŠ: 21,2 %, G: 17,7 %). Spolužiakov, ktorí užívali drogy, mal približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov stredných škôl (SOŠ, G: zhodne po 12,3 %). Uvedené zistenia potvrdili, že s drogovou závislou osobou sa častejšie dostali do kontaktu žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.

Osobu, ktorá užíva nelegálne drogy nepoznali najmä respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Len z videnia mali tieto kontakty opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. V rovesníckej skupine sa s narkomanom stretli najčastejšie žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v najmenších obciach a v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Osobu, ktorá užívala drogy, mali v triednom kolektíve opýtaní žijúci v obciach a v mestách s počtom obyvateľov nižším ako 50 000. V rodine žili s narkomanom najčastejšie respondenti pochádzajúci z najväčších miest. Z uvedených zistení vyplynulo, že s konzumentmi drog boli v kontakte najmä žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000.

Tabuľka 65

Osobu užívajúcu drogy pozná	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
z rodiny	3,8	3,2	2,8	4,3	6,0
z rovesníckej skupiny	18,6	16,1	18,5	13,6	17,2
z triedy	9,3	9,5	9,2	7,5	7,7
z videnia	17,2	18,8	20,7	16,8	18,0
nepozná	51,1	52,4	48,8	57,8	51,1

Narkomana nepoznalo viac než 60,0 % opýtaných žijúcich v Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji, pričom v Trenčianskom kraji nemalo tieto kontakty len 35,2 % oslovených žiakov základných a stredných škôl. Z videnia poznali toxikomana najmä respondenti pochádzajúci z Prešovského kraja, zatiaľ čo v rodine ho najčastejšie mali opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji. Žiaci základných a stredných škôl žijúci v Trenčianskom kraji sa vo vyššom počte než ostatní stretli s narkomanom v triednom kolektíve aj v rovesníckej skupine. Z uvedeného je zrejmé, že najviac kontaktov na drogovu závislé osoby mali opýtaní pochádzajúci z Trenčianskeho kraja, pričom najlepšia situácia bola zistená u žiakov základných a stredných škôl z Banskobystrického kraja.

Tabuľka 66

Osobu užívajúcu drogy pozná	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
z rodiny	5,8	3,0	4,8	2,4	2,4	4,7	3,2	2,8
z rovesníckej skupiny	22,1	17,4	24,0	13,9	18,5	12,3	16,8	12,0
z triedy	9,2	8,2	16,3	7,1	11,2	6,4	6,2	9,7
z videnia	16,9	19,2	19,7	14,2	18,9	15,3	22,0	20,7
nepozná	46,0	52,2	35,2	62,4	49,0	61,3	51,8	54,8

Opýtaní, ktorí žili v doplnených rodinách, sa vo vyššej miere než ostatní stretli s osobou užívajúcou drogy doma (doplnené rodiny: 6,6 %, neúplné rodiny: 4,8 %, úplné rodiny: 2,7 %), v rovesníckej skupine (doplnené rodiny: 21,6 %, neúplné rodiny: 20,8 %, úplné rodiny: 15,0 %) a v triednom kolektíve (doplnené rodiny: 11,8 %, neúplné rodiny: 10,9 %, úplné rodiny: 8,0 %).

Narkomana iba z videnia poznali oslovení žiaci základných a stredných škôl vyrastajúci v neúplných rodinách (21,2 %, doplnené rodiny: 14,0 %, úplné rodiny: 19,0 %). s osobou, ktorá užíva drogy, sa vôbec nestretla viac než polovica (55,3 %) opýtaných

žijúcich v úplných rodinách, 46,0 % respondentov z doplnených rodín a 42,3 % žiakov z neúplných rodín. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že s drogovou závislou osobou boli najčastejšie v kontakte opýtaní vyrastajúci v doplnených rodinách, pričom najlepšia situácia bola zistená u respondentov pochádzajúcich z úplných rodín.

Opýtaní, ktorí nemali v rodinách vytvorené dobré medzil'udské vzťahy, sa výrazne častejšie stretli s osobou užívajúcou v drogy v rodine (zlé vzťahy: 7,9 %, dobré vzťahy: 3,3 %), v rovesníckej skupine (zlé vzťahy: 30,3 %, dobré vzťahy: 15,8 %) a v triednom kolektíve (zlé vzťahy: 12,9 %, dobré vzťahy: 8,6 %). Respondenti, ktorí si s rodičmi dobre rozumeli (dobré vzťahy: 18,8 %, zlé vzťahy: 16,3 %), poznali vo vyššej miere narkomana len z videnia, prípadne im tieto skúsenosti chýbali (dobré vzťahy: 53,5 %, zlé vzťahy: 32,6 %). Zistené dáta ukázali, že žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z rodín, kde absentovali dobré medzil'udské vzťahy, sa s toxikomanmi stretli výrazne častejšie než opýtaní, ktorí mali v rodinách zabezpečenú adekvátnu citovú podporu.

Narkomana z rodiny (fajčí denne: 10,7 %, fajčí občas: 2,5 %, nefajčí: 2,6 %), z rovesníckej partie (fajčí denne: 43,0 %, fajčí občas: 28,4 %, nefajčí: 11,0 %) a zo skupiny spolužiakov (fajčí denne: 10,0 %, fajčí občas: 9,3 %, nefajčí: 8,5 %) poznali najmä respondenti, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom. Z videnia mali najčastejšie tieto kontakty opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len niekedy (26,1 %, fajčí denne: 17,3 %, nefajčí: 17,7 %). Osobu, ktorá užíva nelegálne drogy vôbec nepoznalo až 60,2 % nefajčiarov, 33,7 % opýtaných, ktorí fajčili príležitostne a 19,0 % respondentov, ktorí fajčili každý deň.

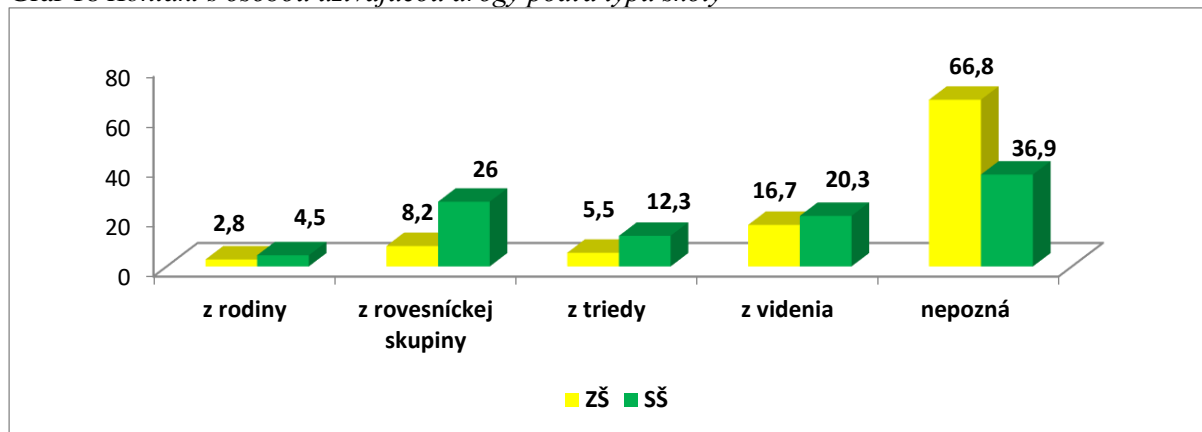
Podobné zistenia boli evidované aj vo vzťahu ku konzumácii alkoholických nápojov, kde sa zistilo, že v rodine (pije často: 10,6 %, pije občas: 3,0 %, nepije: 2,6 %), medzi kamarátmi (pije často: 41,7 %, pije občas: 18,7 %, nepije: 3,6 %) a v triednom kolektíve (pije často: 14,5 %, pije občas: 9,8 %, nepije: 4,6 %) mali narkomana najmä respondenti, ktorí patrili k častým konzumentom alkoholických nápojov. Takúto osobu poznali iba z videnia žiaci, ktorí konzumovali alkohol len príležitostne (21,8 %, pije často: 15,3 %, nepije: 11,7 %). Žiadne kontakty na toxikomanov nemali najmä opýtaní, ktorí patrili k abstinentom (77,5 %, pije občas: 46,7 %, pije často: 17,9 %).

Prezentované zistenia potvrdili, že užívanie nelegálnych drog má veľkú súvislosť s nevhodným prežívaním voľného času. Respondenti, ktorí denne fajčili tabakové výrobky a často pili alkohol, poznali osobu užívajúcu drogy omnoho častejšie než opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len občas alebo pili alkoholické nápoje len niekedy. Najmenej stretnutí s narkomanom uvádzali oslovení žiaci, ktorí boli abstinenti.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že osobu užívajúcu nelegálne drogy nepoznali vo výrazne vyššej miere žiaci základných škôl než stredoškólači. Žiaci stredných škôl sa s konzumentmi návykových látok častejšie stretli v rodine, v triede a v partii kamarátov. Narkomana poznala len z videnia pätina stredoškólačkov a 16,7 % žiakov základných škôl. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že stredoškólači poznali osoby užívajúce drogy vo výrazne vyššom počte než žiaci základných škôl.

Graf 18 Kontakt s osobou užívajúcou drogy podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 stúpol počet opýtaných, ktorí nepoznali žiadnu drogovu závislú osobu, ale zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí s narkomanom priamo žili vo svojej rodine. Klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí toxikomana poznali len z videnia, z rovesníckej skupiny a z triedneho kolektívu. Z uvedeného je zrejmé, že v tomto roku poznali respondenti osoby užívajúce nelegálne drogy v nižšom počte než v roku 2009, čo bolo hodnotené kladne. Závažné je však zistenie, že od roku 2009 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí poznali toxikomana z rodinného prostredia, pretože je známe, že táto situácia negatívne ovplyvňuje osobnosť adolescenta, ktorý zažíva negatíva patriace k životu s takýmto človekom.

Tabuľka 67

Kontakt s osobou užívajúcou nelegálne drogy	2009	2012	2018	2019
v rodine	1,2	2,4	3,2	3,7
v triede	11,5	8,0	10,5	9,0
v rovesníckej skupine	19,2	17,6	17,2	17,1
pozná iba z videnia	21,8	22,3	20,3	18,5
nepozná vôbec	46,3	49,7	48,8	51,7

Osobné skúsenosti respondentov s užívaním nelegálnych drog

Adolescencia je ťažké životné obdobie a drogy sú ľahkým únikom. Niekedy je veľmi ťažké rozlíšiť problémy v správaní, ktoré sú podmienené dospievaním od ťažkostí, ktoré spôsobuje konzumácia nelegálnych drog. Túžba zažiť niečo nové a skvelé, vybočiť z normálneho života, býva často príčinou experimentovania s návykovými látkami. Užívanie návykových látok negatívne vplyva na vývoj mladistvých jedincov a tento proces nielen sťažuje, ale i časovo oneskoruje, zastavuje alebo degraduje.¹¹ Z výsledkov výskumu vyplynulo, že skúsenosti s užívaním nelegálnych drog priznalo 558 (24,9 %) žiakov základných a stredných škôl. Zápornú odpoveď uviedli tri štvrtiny (75,1 %) respondentov.

Prezentované údaje ukázali, že drogy vyskúšalo až 28,1 % chlapcov a 21,9 % dievčat. Najčastejšie s nimi experimentovali opýtaní vo veku 18 rokov (39,2 %, 17 rokov: 37,1 %, 16 rokov: 35,9 %, 15 rokov: 17,9 %, 14 rokov: 13,8 %, 13 rokov: 6,1 %, 12 rokov: 2,1 %).

¹¹ Mahdaličková, J.: Víme o drogách všechno? Praha : Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4, s. 21-22.

12 rokov: 5,0 %). Na základe zistených údajov možno konštatovať, že zároveň so stúpajúcim vekom respondentov sa zvyšoval aj počet opýtaných, ktorí experimentovali s návykovými látkami. Výrazné zvýšenie počtu oslovených žiakov, ktorí vyskúšali drogy, bolo zistené v skupine respondentov vo veku 16 rokov a viac. Nelegálne drogy užili najmä žiaci 1. ročníkov stredných škôl (40,3 %, 2. ročník SŠ: 34,5 %, 3. ročník SŠ: 36,4 %, 7. ročník ZŠ: 8,0 %, 8. ročník ZŠ: 13,6 %, 9. ročník ZŠ: 16,1 %), zatiaľ čo najmenej skúseností s konzumáciou návykových látok mali siedmáci. Drogy užilo až 38,1 % žiakov stredných odborných škôl a 33,5 % gymnazistov.

Najviac skúseností s konzumáciou návykových látok mali žiaci základných a stredných škôl, ktorí mali otca (základné vzdelanie: 45,6 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 27,6 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 24,6 %, vysokoškolské vzdelanie: 20,5 %) a matku so základným vzdelaním (40,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 25,2 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 24,4 %, vysokoškolské vzdelanie: 23,1 %). V najnižšej miere nimi experimentovali respondenti, ktorých rodičia absolvovali vysokú školu. Zakázané látky vyskúšali najmä opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000 (26,8 %) a vo veľkomestách (viac ako 100 000: 26,9 %, od 2 001 do 10 000: 25,1 %, menej než 2 000: 24,6 %).

Najmenej skúseností uvádzali opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 (19,6 %). Viac než tretina oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí užili aspoň jeden druh nelegálnych drog, žila v Bratislavskom (33,1 %), Trenčianskom (32,2 %) a v Žilinskom kraji (31,3 %). V nižšom počte uviedli tieto negatívne skúsenosti aj respondenti s trvalým bydliskom v Trnavskom (23,0 %), Prešovskom (24,6 %) a v Košickom kraji (23,4 %) a v najnižšej miere priznali experimentovanie s nelegálnymi drogami opýtaní pochádzajúci z Nitrianskeho (15,0 %) a z Banskobystrického kraja (17,4 %).

Skúsenosti s užívaním nelegálnych drog mali najmä respondenti pochádzajúci z doplnených (32,8 %) a z neúplných rodín (31,0 %), v najnižšom počte ich konzumovali opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách (21,7 %). Drogy vyskúšala až polovica (50,3 %) žiakov základných a stredných škôl z rodín, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy. V rodinách, kde si rodičia a deti rozumeli, malo tieto skúsenosti 22,8 % oslovených respondentov.

Opýtaní, ktorí už experimentovali s drogami, patrili výrazne častejšie k **fajčiarom**, či už k pravidelným (65,1 %) alebo k príležitostným (44,0 %, nefajčiari: 15,1 %). Respondenti, ktorí konzumovali nelegálne drogy, vyskúšali častejšie fajčenie cigár (užil drogy: 72,3 %, neužil drogy: 27,2 %), elektronických cigariet (užil drogy: 76,3 %, neužil drogy: 33,9 %), aj vodných fajok (užil drogy: 69,7 %, neužil drogy: 23,7 %).

Respondenti, ktorí mali skúsenosti s návykovými látkami, patrili vo vyššej miere k častým (66,8 %) a k príležitostným **konzumentom alkoholu** (26,4 %), zatiaľ čo ich rovesníci, ktorí alkoholické nápoje vôbec nepili, mali skúsenosti s konzumáciou nelegálnych drog len v minimálnej miere (4,8 %). Respondenti, ktorí užili zakázané látky, pili najmä destiláty (34,7 %, neužil drogy: 22,0 %) a rôzne miešané alkoholické nápoje (užil drogy: 1,1 %, neužil drogy: 0,3 %). Oslovení žiaci, ktorí návykové látky nekonzumovali, preferovali víno (neužil drogy: 36,1 %, užil drogy: 32,3 %), pivo (neužil drogy: 30,7 %, užil drogy: 28,7 %) a likéry (neužil drogy: 10,9 %, užil drogy:

3,2 %). Ešte nikdy sa neopilo až 63,7 % opýtaných, ktorí nikdy neužili zakázané látky (užil drogy: 14,1 %). Respondenti, ktorí experimentovali so zakázanými návykovými látkami, sa vo vyššej miere po konzumácii alkoholu opili jednorazovo (užil drogy: 26,3 %, neužil drogy: 21,1 %), občas (užil drogy: 37,5 %, neužil drogy: 11,7 %), alebo často (užil drogy: 22,1 %, neužil drogy: 3,5 %).

Oslovení žiaci základných a stredných škôl, ktorí priznali užívanie nelegálnych drog (21,9 %) mali vo vyššej miere v rodine osobu konzumujúcu v nadmernej miere alkohol než opýtaní, ktorí návykové látky nikdy neužili (12,6 %). Zaujímavé je zistenie, že respondentom, ktorí už vyskúšali nelegálne drogy, ponúkli rodičia vo vyššej miere alkohol či už často (užil drogy: 10,9 %, neužil drogy: 1,7 %), alebo príležitostne (užil drogy: 63,5 %, neužil drogy: 50,0 %). Alkohol doma nedostala až necelá polovica (48,3 %) opýtaných, ktorí nemali skúsenosť s konzumáciou návykových látok, pričom v podsúbore respondentov, ktorí drogy užili, rovnako odpovedala len štvrtina (25,6 %) oslovených žiakov.

Opýtaní, ktorí vyskúšali užívanie **nelegálnych drog**, poznali častejšie drogovu závislú osobu nielen z rodiny (užil drogy: 8,0 %, neužil drogy: 2,2 %), ale i z triedy (užil drogy: 14,3 %, neužil drogy: 7,1 %) a z partie rovesníkov (užil drogy: 44,4 %, neužil drogy: 8,0 %). Opýtaní, ktorí nemali skúsenosti s konzumáciou návykových látok, poznali narkomana vo vyššej miere len z videnia (neužil drogy: 18,9 %, užil drogy: 17,5 %). Oslovení žiaci základných a stredných škôl, ktorí skúsenosti s návykovými látkami nemali (63,8 %, užil drogy: 15,8 %), sa vo výrazne vyššom počte ešte nikdy nedostali do kontaktu s toxikomanom než ich rovesníci, ktorí experimentovali s návykovými látkami.

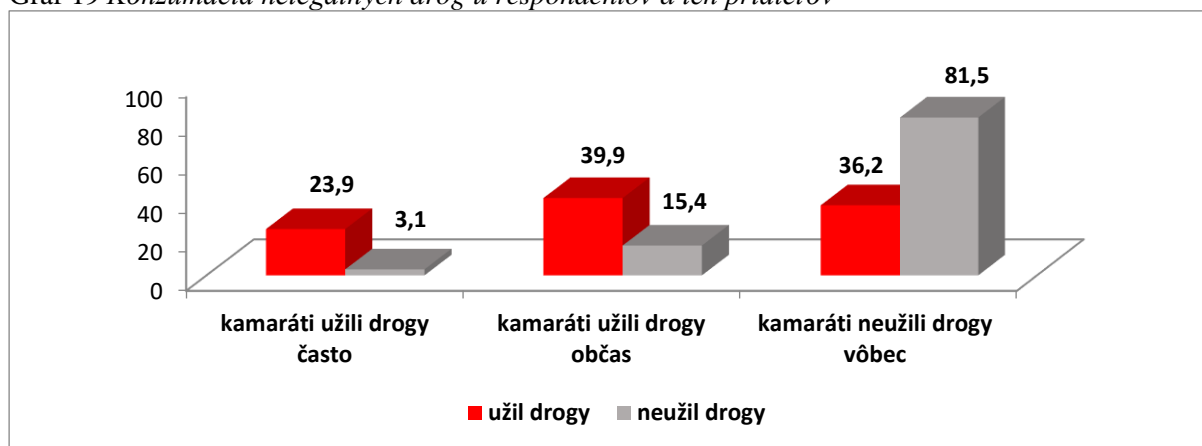
Respondenti, ktoré priznali skúsenosti s konzumáciou nelegálnych drog (66,2 %, neužil drogy: 56,6 %), častejšie uvádzali, že majú o týchto látkach dostatok informácií. Opýtaní, ktorí návykové látky nikdy nevyskúšali, častejšie neboli s mierou informovanosti spokojní (neužil drogy: 12,0 %, užil drogy: 11,0 %), prípadne nevedeli situáciu posúdiť (neužil drogy: 31,4 %, užil drogy: 22,8 %).

Z prezentovaných zistení je zrejmé, že názory žiakov základných a stredných škôl na informovanosť o drogách nemusia byť pravdivé, pretože sú väčšinou postavené na základe ich osobných skúseností s konzumáciou týchto látok. Je potrebné, aby deťom a mladým ľuďom sprostredkovali tieto poznatky učitelia, rodičia alebo odborníci v rámci prednášok a besied, aby bola zabezpečená ich objektívnosť.

Žiaci základných a stredných škôl, ktorí mali skúsenosti s užívaním zakázaných návykových látok, mali vo vyššom počte kamarátov, ktorí tiež brali drogy, či už často (užil drogy: 23,9 %, neužil drogy: 3,1 %), alebo občas (užil drogy: 39,9 %, neužil drogy: 15,4 %). Až 81,5 % opýtaných, ktorí nikdy neužili nelegálne drogy, sa kamarátilo s rovesníkmi, ktorí tiež s drogami nikdy neexperimentovali, pričom v skupine respondentov, ktorí návykové látky užili, rovnako odpovedalo 36,2 % opýtaných.

Uvedené dáta prezentovali výrazný vplyv rovesníckej skupiny a je zrejmé, že mnohí respondenti vyskúšali nelegálne drogy najmä preto, aby sa prispôbili svojim kamarátom alebo spolužiakom.

Graf 19 Konzumácia nelegálnych drog u respondentov a ich priateľov

Opýtaní, ktorí experimentovali s konzumáciou drog, sa častejšie priatelili s osobami, ktorí sa po požití alkoholu opili často (užil drogy: 45,3 %, neužil drogy: 18,6 %), alebo občas (užil drogy: 43,5 %, neužil drogy: 37,8 %). Žiaci, ktorí zakázané látky nikdy neužili, mali viac priateľov, ktorí ešte nikdy neboli opití (neužil drogy: 43,4 %, užil drogy: 11,2 %). Je zaujímavé, že tí, ktorí nemali skúsenosti s nelegálnymi drogami, sa častejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí si cigaretu zapálili len občas (neužil drogy: 37,2 %, užil drogy: 25,0 %), alebo vôbec (neužil drogy: 33,9 %, užil drogy: 6,6 %). Respondenti, ktorí už vyskúšali konzumáciu týchto zakázaných látok, mali vo vyššej miere priateľov, ktorí fajčili každý deň (užil drogy: 68,4 %, neužil drogy: 28,9 %). Podobná situácia bola zistená aj vo vzťahu ku konzumácii alkoholických nápojov.

Opýtaní, ktorí užívali drogy, mali vo vyššom počte priateľov častých konzumentov alkoholu (užil drogy: 52,8 %, neužil drogy: 25,8 %), zatiaľ čo oslovení žiaci základných a stredných škôl, ktorí s návykovými látkami nikdy neexperimentovali, sa viac kamarátili s rovesníkmi, ktorí pili len príležitostne (neužil drogy: 50,3 %, užil drogy: 44,1 %), alebo boli abstinenti (neužil drogy: 23,9 %, užil drogy: 3,1 %). V tejto oblasti zohráva dôležitú úlohu napĺňanie voľného času rôznymi hodnotnými a zmysluplnými záujmovými aktivitami. Rovesníci, ktorí sa stretávajú na ihrisku, v športovom klube alebo v záujmovom krúžku len veľmi ťažko budú tráviť svoj voľný čas v reštauráciách alebo postávať na sídlisku s jediným cieľom zahnať nudu a spestriť si život konzumáciou alkoholu a iných návykových látok.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že nelegálne drogy užilo až 36,9 % stredoškolákov a 12,9 % žiakov základných škôl. Tieto negatívne skúsenosti nemalo 87,1 % žiakov základných škôl a 63,1 % stredoškolákov. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že stredoškoláci vo výrazne vyššej miere vyskúšali užívanie zakázaných látok než žiaci základných škôl.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 mierne klesol počet opýtaných, ktorí užívali aspoň jednu nelegálnu drogu a stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali. Zistené výsledky výskumu poukázali na mierne klesajúci počet konzumentov nelegálnych drog vo veku od 12 do 18 rokov. Výnimkou je rok 2018, kedy bol evidovaný výrazne nižší počet užívateľov návykových látok než v ostatných rokoch.

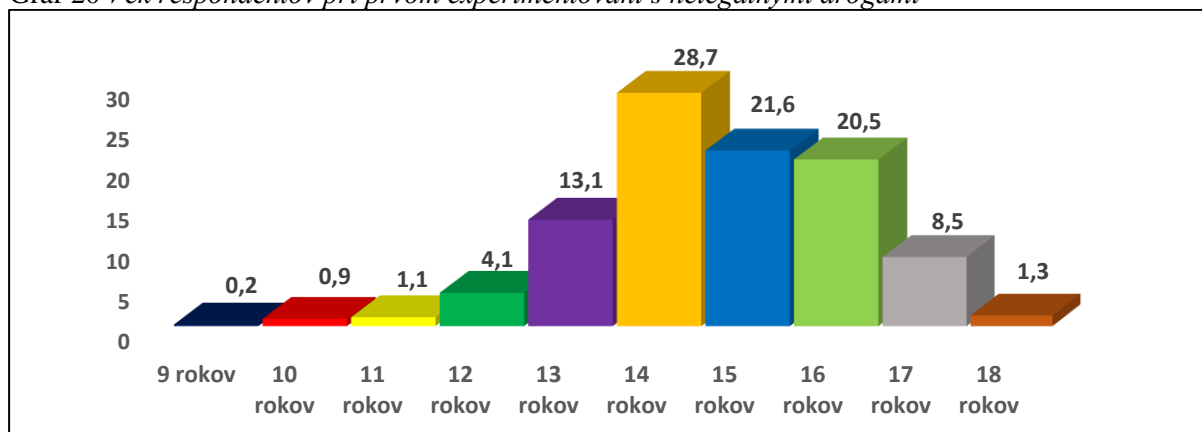
Tabuľka 68

Skúsenosti s užívaním nelegálnych drog	2009	2012	2018	2019
užil drogu	26,6	30,4	14,1	24,9
neužil drogu	71,5	69,0	85,5	75,1
neodpovedal	1,9	0,6	0,4	0

Vek pri prvom experimentovaní s nelegálnymi drogami

V ostatnom čase výskumy ukazujú, že skúsenosti s užívaním drog majú nielen jedinci, ktorí nedokážu iným spôsobom zvládať svoje problémy, ale i určitá časť mladých ľudí, ktorá sa takto snaží vybočiť z normálneho života, nejako si ho spríjemniť. Odborníci však upozorňujú, že čím je vek užívateľov návykových látok nižší, tým je riziko vzniku ich drogovej závislosti vyššie.¹² V roku 2019 užilo nelegálne drogy 558 (24,9 %) opýtaných. Vek, v ktorom s návykovými látkami experimentovali, však uviedlo iba 540 (24,1 %) respondentov, 18 (0,8 %) túto otázku ignorovalo. Z údajov vyplynulo, že najčastejším obdobím, v ktorom žiaci základných a stredných škôl začali s nelegálnymi drogami experimentovať, bol vek 14, 15 a 16 rokov. V nižšej miere užíli návykové látky aj respondenti vo veku 13, 17 a 12 rokov. Najnižším vekom, ktorý opýtaní uviedli, bol vek 9, 10 a 11 rokov. Vo veku 18 rokov užílo prvú drogu 1,3 % oslovených žiakov.

Graf 20 Vek respondentov pri prvom experimentovaní s nelegálnymi drogami

Najčastejšie obdobie, v ktorom respondenti experimentovali s drogami, bol v oboch skupinách vek 14 rokov (chlapci: 27,8 %, dievčatá: 30,0 %). Vo veku 9 rokov užíli návykové látky iba chlapci (0,3 %, dievčatá: 0). Dievčatá vo vyššej miere vyskúšali prvú drogu vo veku 16 (dievčatá: 22,5 %, chlapci: 18,7 %), 17 (dievčatá: 11,3 %, chlapci: 6,4 %) a 18 rokov (dievčatá: 1,6 %, chlapci: 1,0 %). Chlapci častejšie experimentovali so zakázanými látkami vo veku 10 (chlapci: 1,3 %, dievčatá: 0,4 %), 11 (chlapci: 1,7 %, dievčatá: 0,4 %), 12 (chlapci: 5,0 %, dievčatá: 2,9 %), 13 (chlapci: 14,4 %, dievčatá: 11,3 %) a 15 rokov (chlapci: 23,4 %, dievčatá: 19,6 %). Z týchto zistení vyplynulo, že chlapci experimentovali s nelegálnymi drogami v nižšom veku než dievčatá.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že žiaci základných škôl užíli drogy po prvýkrát najmä vo veku 14 rokov, pričom žiaci stredných škôl ich najčastejšie skúšali ako 16-roční. Žiaci základných škôl vo vyššej miere experimentovali s návykovými látkami vo veku

¹² Mahdalíčková, J.: Víme o drogách všechno? Praha : Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4, s. 20.

10 až 13 rokov. Stredoškolyáci získali viac týchto negatívnych skúseností ako 15-roční. Vo veku 9, 16, 17 a 18 rokov užili prvé drogy len stredoškolyáci. Zistené údaje potvrdili, že žiaci základných škôl experimentovali s nelegálnymi drogami najmä vo veku 13 a 14 rokov, zatiaľ čo žiaci stredných škôl skúšali tieto návykové látky vo veku 15 rokov a viac. Na základe týchto zistení možno konštatovať, že stredoškolyáci mali viac skúsenosti s užívaním zakázaných látok než žiaci základných škôl.

Tabuľka 69

Vek pri prvom experimentovaní s drogami	ZŠ	SŠ
9 rokov	0	0,3
10 rokov	2,2	0,5
11 rokov	2,2	0,7
12 rokov	9,0	2,5
13 rokov	32,8	6,6
14 rokov	44,2	23,6
15 rokov	9,6	26,0
16 rokov	0	27,0
17 rokov	0	11,1
18 rokov	0	1,7

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát ukázala, že v roku 2009 respondenti najčastejšie experimentovali s návykovými látkami vo veku 15 rokov, pričom v rokoch 2012, 2018 a 2019 získali respondenti skúsenosti s primárnymi drogami najmä ako 14-roční. Oproti zisteniam z roku 2009 bol zaznamenaný vyšší počet oslovených žiakov, ktorí vyskúšali nelegálne drogy vo veku 9, 10, 14, 16 a 17 rokov. Klesol počet opýtaných, ktorí vyskúšali zakázané návykové látky vo veku 11, 12, 13, 15 a 18 rokov. Iba v rokoch 2018 a 2019 užili respondenti primárne drogy vo veku 9 rokov, v rokoch 2012 a 2019 ich konzumovali ako 10-roční. Len v rokoch 2009 a 2019 experimentovali opýtaní s návykovými látkami vo veku 18 rokov. Prezentované údaje ukázali, že od roku 2009 sa síce znížila veková hranica pre prvé experimentovanie detí s primárnymi drogami z 15 na 14 rokov, avšak väčšinou bol zaznamenaný vzostup ich konzumácie. Tieto zistenia poukázali na pretrvávajúcu potrebu realizácie primárnej prevencie ešte na 1. stupni základných škôl, pričom je dôležité, aby boli o týchto problémoch informovaní aj rodičia detí.

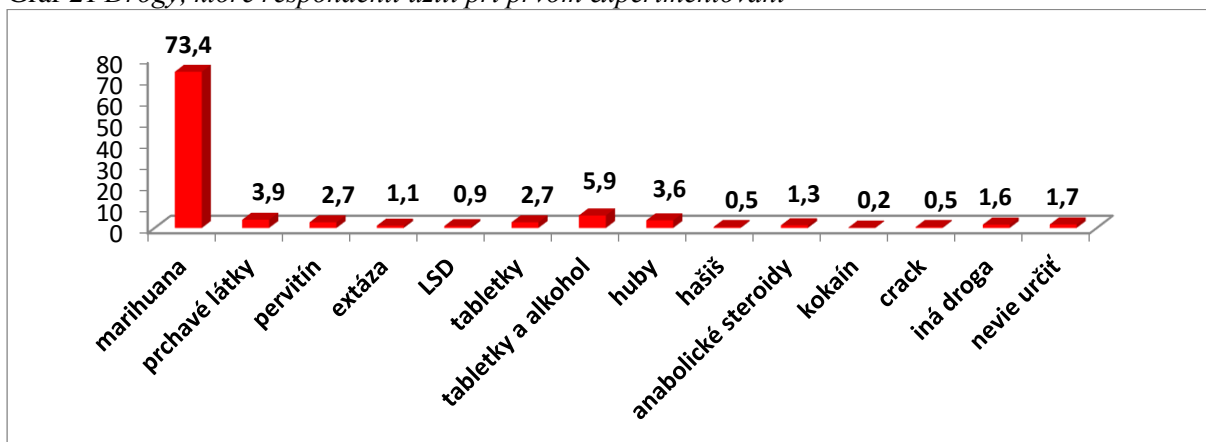
Tabuľka 70

Vek pri prvom experimentovaní s drogami	2009	2012	2018	2019
9 rokov	0	0	0,4	0,2
10 rokov	0	1,4	0	0,9
11 rokov	1,8	1,6	1,3	1,1
12 rokov	7,2	10,7	5,3	4,1
13 rokov	14,8	16,8	14,2	13,1
14 rokov	20,3	24,7	31,0	28,7
15 rokov	27,2	21,7	26,1	21,6
16 rokov	19,2	15,9	14,6	20,5
17 rokov	7,6	7,2	7,1	8,5
18 rokov	1,9	0	0	1,3

Drogy užívané pri prvom experimentovaní

Výsledky výskumu potvrdili, že pri prvom experimentovaní so zakázanými látkami vyskúšali opýtaní až 13 druhov nelegálnych drog. Z odpovedí žiakov základných a stredných škôl vyplynulo, že pri prvom experimentovaní fajčili najmä marihuanu, ktorá je vo všeobecnosti považovaná za tzv. vstupnú alebo startovaciu drogu. Je zrejmé, že väčšina osôb, ktorí sa liečia z drogovej závislosti začínala práve fajčením marihuany a neskôr prešla k iným, tvrdším drogám. Respondenti v omnoho nižšom počte užívali tabletky spolu s alkoholom, vdychovali prchavé látky, konzumovali huby, skúšali pervitín a tabletky, anabolické steroidy, extázu a LSD. Len malý počet opýtaných fajčil hašiš, užíval crack, prípadne vyskúšal kokaín. Približne rovnaký počet oslovených žiakov priznal konzumáciu iného druhu nelegálnych drog (napr. durman, šalvia, herba a pod.), prípadne nevedel určiť druh návykovej látky, ktorú vyskúšal.

Graf 21 Drogy, ktoré respondenti užívali pri prvom experimentovaní

Obidve skupiny respondentov, avšak častejšie chlapci (76,3 %, dievčatá: 69,9 %) užívali v najvyššej miere marihuanu. Iba chlapci experimentovali s fajčením hašiša (1,0 %, dievčatá: 0), zatiaľ čo len dievčatá vyskúšali kokaín (dievčatá: 0,4 %, chlapci: 0). Dievčatá vo vyššom počte než chlapci konzumovali anabolické steroidy (chlapci: 1,9 %, dievčatá: 0,4 %) a iné, bližšie neurčené drogy (chlapci: 1,9 %, dievčatá: 1,2 %). Dievčatá pri získavaní prvých skúseností preferovali prchavé látky (dievčatá: 4,5 %, chlapci: 3,5 %), tabletky spolu s alkoholom (dievčatá: 8,5 %, chlapci: 3,8 %), tabletky, pervitín (zhodne po dievčatá: 3,3 %, chlapci: 2,2 %), extázu (dievčatá: 1,6 %, chlapci: 0,6 %) a taktiež vo vyššom počte nevedeli určiť druh nelegálnej drogy, ktorú užívali (dievčatá: 2,4 %, chlapci: 1,3 %). Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách vyskúšal ako primárnu drogu huby (dievčatá: 3,3 %, chlapci: 3,7 %), LSD (dievčatá: 0,8 %, chlapci: 1,0 %) a crack (dievčatá: 0,4 %, chlapci: 0,6 %).

Všetci opýtaní, avšak najmä mladí obyvatelia Košického kraja najčastejšie fajčili marihuanu. Respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji mali viac skúseností s užívaním tabletiiek, tabletiiek spolu s alkoholom a s konzumáciou iných, bližšie nešpecifikovaných drog. Opýtaní pochádzajúci z Banskobystrického kraja experimentovali najmä s pervitínom, prchavými látkami a s crackom. Kokaín užívali len oslovení žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji, zatiaľ čo respondenti žijúci v Prešovskom kraji viac preferovali konzumáciu húb. Určiť druh návykovej látky, ktorú vyskúšali, nevedeli najmä opýtaní pochádzajúci

z Nitrianskeho kraja. Skúsenosti s fajčením hašiša mali len respondenti v Trnavskom, Žilinskom a v Bratislavskom kraji, pričom s anabolickými steroidmi experimentovali najmä žiaci žijúci v Trnavskom, Žilinskom, Nitrianskom, Bratislavskom a v Košickom kraji. Extázu užíli iba respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom, Košickom a v Prešovskom kraji, zatiaľ čo opýtaní pochádzajúci z Trnavského, Banskobystrického, Trenčianskeho a z Prešovského kraja častejšie než ostatní konzumovali LSD.

Tabuľka 71

Drogy užíte pri prvom experimentovaní	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
marihuana	75,5	75,5	81,7	68,3	64,5	64,0	72,1	84,2
prchavé látky	3,4	2,6	9,2	4,9	2,5	12,8		
tabletky s alkoholom	6,7	3,8	2,6	7,3	8,9	5,1	6,7	3,9
tabletky	2,2	2,6	1,3	4,9	5,1	2,6	1,9	2,0
pervitín	1,1	2,6	1,3	7,3	2,5	7,7	1,9	2,0
hašiš	1,1	1,3			1,3			
huby	3,4	5,1			3,8		9,6	
anabolické steroidy	1,1	2,6		2,4	2,5			2,0
extáza					3,8		1,0	3,9
LSD		2,6	1,3			2,6	1,0	
kokaín			1,3					
crack	1,1		1,3			2,6		
iná droga	2,2	1,3			3,8		2,9	
nevie určiť	2,2			4,9	1,3	2,6	2,9	2,0

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Obe skupiny respondentov, najmä však stredoškóľáci najčastejšie experimentovali s fajčením marihuany. Žiaci základných škôl viac konzumovali tabletky, tabletky spolu s alkoholom, huby, anabolické steroidy alebo fajčili hašiš. Častejšie než stredoškóľáci užíli iný, bližšie nešpecifikovaný druh návykovej látky, prípadne nevedeli určiť druh nelegálnej drogy, ktorú vyskúšali. Stredoškóľáci vo vyššej miere experimentovali s pervitínom a na rozdiel od žiakov základných škôl pri prvých drogových skúsenostiach konzumovali aj extázu, LSD a kokaín. Približne rovnaký počet opýtaných v oboch skupinách vyskúšal vdychovanie prchavých látok a užívanie cracku.

Tabuľka 72

Drogy užíte pri prvom experimentovaní	ZŠ	SŠ
marihuana	64,1	79,7
prchavé látky	2,7	2,6
tabletky s alkoholom	5,9	4,6
tabletky	4,9	1,9
pervitín	1,2	2,2
hašiš	1,4	0,2
huby	7,7	2,2
anabolické steroidy	2,1	1,0
extáza	0	1,4
LSD	0	1,2
kokaín	0	0,2
crack	0,4	0,2
iná droga	2,1	1,4
nevie určiť	7,5	1,2

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát ukázala, že pri získavaní prvých skúseností u žiakov základných a stredných škôl od roku 2009 výraznejšie kleslo vdychovanie prchavých látok a vo vyššom počte stúplo konzumovanie húb. Vo vzťahu k zisteniam z roku 2009 sa len mierne znížil počet opýtaných, ktorí fajčili marihuanu, hašiš, konzumovali tabletky spolu s alkoholom a tabletky. Oproti tomu bol u žiakov základných a stredných škôl zaznamenaný vzostup experimentovania s pervitínom a stúpol aj počet opýtaných, ktorí užili crack, kokaín, vyskúšali iný druh návykovej látky, prípadne nedokázali určiť typ nelegálnej drogy, ktorú užili. Za sledované obdobie sa nezmenil počet respondentov, ktorí experimentovali s anabolickými steroidmi, extázou a s LSD.

V roku 2012 experimentovali respondenti pri získavaní prvých skúseností aj s crackom a inými druhmi drog (napr. durman, šalvia a pod.). V roku 2018 pribudli opýtaní, ktorí mali skúsenosti s kokaínom, čo v rokoch 2009 a 2012 nikto pri prvom experimentovaní neuvádzal. Z uvedeného je zrejmé, že súčasná situácia pri zisťovaní primárnych drog bola horšia než v roku 2009, pretože opýtaní siahli po vyššom počte zakázaných látok. Zistené výsledky výskumu tak ukázali, že najfrekvencovanejšou nelegálnou drogou za 10 rokov bola marihuana. V roku 2009 patrilo druhé miesto prchavým látkam, v rokoch 2012 a 2018 ich vystriedali tabletky a v roku 2019 tabletky spolu s alkoholom, ktoré boli v rokoch 2009 a 2012 na treťom mieste. V rokoch 2018 a 2019 boli treťou najčastejšie užívanou návykovou látkou prchavé látky. Prezentované údaje potvrdili, že druhy primárnych návykových látok sa u detí a mládeže veľmi nemenia. Výraznejšie stúpajúci trend bol evidovaný iba u húb a iných, bližšie nešpecifikovaných druhov návykových látok, čo môže znamenať príchod nových, najmä syntetických drog, na drogovú scénu.

Tabuľka 73

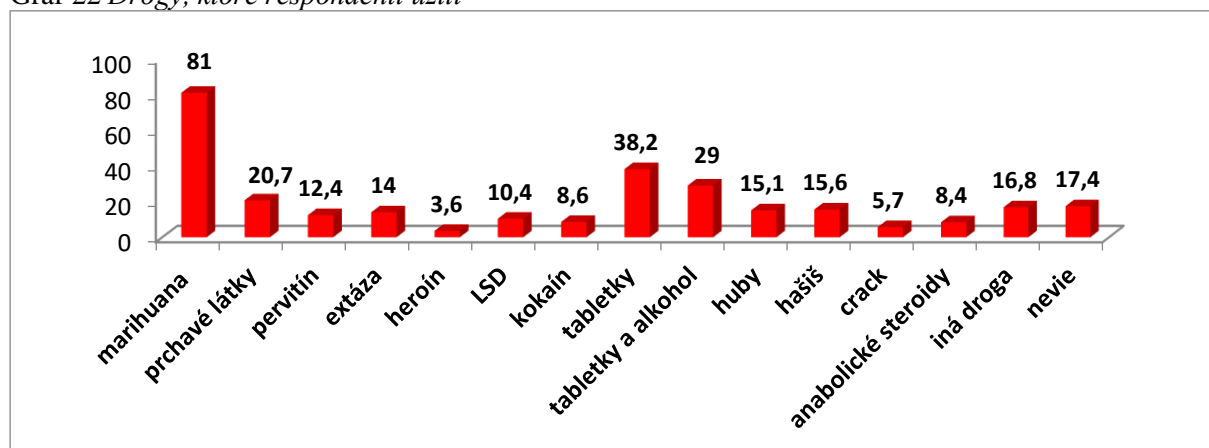
Drogy užívané pri prvom experimentovaní	2009	2012	2018	2019
marihuana	74,9	69,9	75,9	73,4
prchavé látky	7,2	6,2	2,8	3,9
tabletky s alkoholom	6,1	6,4	2,5	5,9
tabletky	3,2	7,7	5,7	2,7
pervitín	1,9	0,8	2,1	2,7
hašiš	1,3	0,6	1,4	0,5
huby	1,3	0,6	1,4	3,6
anabolické steroidy	1,3	3,0	1,8	1,3
extáza	1,3	0,5	1,1	1,1
LSD	0,8	1,2	1,1	0,9
crack	0	0,5	0	0,5
kokaín	0	0	1,4	0,2
iné druhy (durman, šalvia...)	0	0,8	0	1,6
nevie určiť	0,7	1,8	2,8	1,7

Nelegálne drogy, ktoré respondenti užili

Drogová scéna nie je stabilná. Aktuálne trendy sú charakterizované širokou škálou nových látok, agresívnym marketingom produktov, ktoré nie sú úmyselne označované, rastúcim využívaním internetu na ich šírenie a rýchlosťou, akou výrobcovia reagujú na všetky kontrolné opatrenia. Výročná správa Európskeho monitorovacieho centra pre drogy a drogovú závislosť (EMCDDA) identifikovala tieto hlavné trendy v konzumácii

návykových látok: stabilizovaný trend užívania nelegálnych drog, avšak na relatívne vysokej úrovni, pokles užívania kanabisu a to dokonca medzi mladými ľuďmi, situácia v oblasti užívania kokaínu a heroínu sa nezlepšuje a významným problémom sú užívatelia viacerých nelegálnych drog súčasne.¹³ Z celkového počtu 2 243 žiakov základných a stredných škôl 558 (24,9 %) opýtaných priznalo skúsenosti s konzumáciou aspoň jednej nelegálnej drogy. Od týchto respondentov sme získali až 1 657 (296,9 %) odpovedí, kde uvádzali konkrétny druh zakázanej látky, ktorú užili. Medzi najčastejšie skúšané drogy patrila jednoznačne marihuana. Opýtaní vo výrazne nižšom počte uvádzali aj užívanie tabletiiek, tabletiiek spolu s alkoholom, prchavých látok, hašiša, húb, extázy, pervitínu a LSD. Menej než 10,0 % oslovených žiakov vyskúšalo kokaín, anabolické steroidy, crack a heroín. Približne pätina žiakov základných a stredných škôl užila inú zakázanú návykovú látku (napr. durman, šalviu divotvornú, herbu a pod.), avšak až 17,4 % opýtaných nevedelo určiť druh nelegálnej drogy, ktorú užili. Široké spektrum návykových látok, ktoré konzumovali žiaci základných a stredných škôl, poukazuje na veľmi nepriaznivú skutočnosť veľkej dostupnosti nelegálnych drog, ku ktorým sa bez väčších problémov dostanú aj žiaci základných a stredných škôl.

Graf 22 Drogy, ktoré respondenti užili

Jednorazové skúsenosti s konzumáciou nelegálnych drog priznalo 221 respondentov. Najčastejšie fajčili marihuanu, ale v pomerne vysokej miere skúšali aj tabletky, tabletky spolu s alkoholom, prchavé látky, hašiš, huby, pervitín, extázu, LSD, kokaín a anabolické steroidy. V nižšej miere experimentovali opýtaní aj s crackom a s heroínom. Až tretina žiakov základných a stredných škôl nevedela bližšie špecifikovať druh zakázanej návykovej látky, ktorú užili a štvrtina (25,3 %) respondentov priznala konzumáciu inej nelegálnej drogy.

Opakované skúsenosti s užívaním zakázaných návykových látok priznalo 337 opýtaných, pričom v tejto skupine oslovených žiakov bolo tiež zistené výrazné fajčenie marihuany. Nižší počet opýtaných užil tabletky, tabletky spolu s alkoholom, fajčil hašiš a vdychoval prchavé látky, konzumoval huby a extázu, pervitín, LSD, kokaín, anabolické steroidy, crack a heroín. 11,3 % oslovených žiakov vyskúšalo iný druh nelegálnej drogy a 8,6 % respondentov nevedelo bližšie určiť typ zakázanej látky, ktorú konzumovali.

¹³ Sejščová, E.: Mladí v sieti závislostí. Bratislava : Album, 2011. ISBN 978-80-969908-4-9, s. 17.

Tabuľka 74

Druh drogy	Jednorazovo		Opakovane		Spolu	
prchavé látky	71	32,1	45	13,3	116	20,7
marihuana	156	70,6	296	87,8	452	81,0
pervitín	40	18,1	29	8,6	69	12,4
extáza	34	15,4	44	13,1	78	14,0
heroín	11	5,0	9	2,7	20	3,6
LSD	32	14,5	26	7,7	58	10,4
kokaín	23	10,4	25	7,4	48	8,6
tabletky	92	41,6	121	35,9	213	38,2
tabletky a alkohol	86	38,9	76	22,6	162	29,0
huby	40	18,2	44	13,1	84	15,1
hašiš	42	19,0	45	13,4	87	15,6
crack	14	6,3	18	5,3	32	5,7
anabolické steroidy	22	9,9	25	7,4	47	8,4
iný druh drogy	56	25,3	38	11,3	94	16,8
nevie určiť	68	30,8	29	8,6	97	17,4
spolu	787	356,1	870	258,2	1 657	296,9
počet respondentov	221		337		558	

Obidve skupiny opýtaných mali najviac skúseností s fajčením marihuany. Dievčatá vo vyššom počte užili tabletky aj spolu s alkoholom. Zároveň experimentovali s inými druhmi drog a nedokázali určiť, akú návykovú látku užili. Chlapci vo vyššej miere konzumovali LSD, heroín, huby, hašiš, anabolické steroidy a crack. Okrem toho častejšie užili aj kokaín, pervitín, extázu a prchavé látky. V oboch skupinách respondentov boli najčastejšie užívanými zakázanými látkami marihuana, tabletky a tabletky aj spolu s alkoholom, prchavé látky a hašiš. Chlapci častejšie užili aj pervitín, extázu, heroín, LSD, kokaín, huby, crack a anabolické steroidy, zatiaľ čo dievčatá skôr dali prednosť iným drogám alebo neznámym návykovým látkam.

Tabuľka 75

Drogy, ktoré respondenti užili	Chlapci	Dievčatá
prchavé látky	21,3	20,0
marihuana	83,9	76,4
pervitín	13,2	11,2
extáza	15,8	11,6
heroín	5,2	1,6
LSD	13,9	6,0
kokaín	9,4	7,6
tabletky	34,8	41,6
tabletky s alkoholom	25,2	33,6
huby	19,0	9,6
hašiš	19,0	11,2
crack	7,1	3,6
anabolické steroidy	12,3	3,6
iné drogy	16,1	17,6
nevie určiť	15,5	19,6

Obidve skupiny respondentov najčastejšie fajčili marihuanu. Žiaci stredných odborných škôl vo vyššom počte užili pervitín, heroín, LSD, tabletky, huby, anabolické steroidy a hašiš. Gymnazisti vo vyššej miere vdychovali prchavé látky a vyskúšali kokaín.

Obidve skupiny opýtaných v približne rovnakej miere užili extázu, tabletky v kombinácii s alkoholom a crack. Žiaci stredných odborných škôl okrem toho vo vyššom počte konzumovali iné druhy návykových látok a častejšie nevedeli určiť druh drogy, ktorú užili.

Z uvedeného je zrejmé, že najčastejšie užívanými drogami v oboch typoch škôl bola marihuana, lieky a tabletky spolu s alkoholom. Žiaci stredných odborných škôl vyskúšali omnoho viac druhov nelegálnych látok než gymnazisti a s väčšinou mali aj viac skúseností.

Tabuľka 76

Drogy, ktoré respondenti užili	SOŠ	G
prchavé látky	20,4	22,1
marihuana	87,9	85,6
pervitín	14,3	8,7
extáza	16,6	17,3
heroín	4,1	1,9
LSD	12,1	11,5
kokain	9,6	10,6
tabletky	37,9	35,6
tabletky s alkoholom	30,9	31,7
huby	15,6	13,5
hašiš	18,5	15,4
crack	5,4	5,8
anabolické steroidy	9,6	2,9
iné drogy	18,8	13,5
nevie určiť	19,4	11,5

Všetci opýtaní, najmä mladí obyvatelia Košického, Trenčianskeho a Trnavského kraja najčastejšie fajčili marihuanu. Respondenti v Bratislavskom kraji vo vyššej miere než ostatní konzumovali tabletky, hašiš, crack a iné druhy návykových látok. Opýtaní s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji častejšie konzumovali LSD, pričom v Nitrianskom kraji nemal tieto negatívne skúsenosti nikto. Žiaci žijúci v Banskobystrickom kraji preferovali viac než ostatní prchavé látky a extázu. Skúsenosti s konzumáciou húb mali najmä respondenti pochádzajúci z Prešovského kraja, zatiaľ čo opýtaní s trvalým bydliskom v Košickom kraji uvádzali konzumáciu tabletiiek spolu s alkoholom. Anabolické steroidy užívali najmä respondenti žijúci v Bratislavskom, Trnavskom a v Žilinskom kraji, pričom oslovení žiaci pochádzajúci z Trenčianskeho a z Košického kraja vyskúšali heroín. Skúsenosti s kokaínom mali najmä respondenti žijúci v Bratislavskom a v Banskobystrickom kraji, zatiaľ čo opýtaní pochádzajúci z Trnavského a z Košického kraja konzumovali pervitín. Určiť návykovú látku, ktorú vyskúšali, nevedeli najčastejšie oslovení žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Trnavského kraja.

Zistené údaje ukázali, že najhoršia situácia bola zaznamenaná v skupine opýtaných s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji, pričom najnižší počet druhov nelegálnych drog a najmenej skúseností s nimi uvádzali žiaci základných a stredných škôl žijúci v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 77

Drogy, ktoré respondenti užili	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
prchavé látky	23,3	23,7	25,0	24,4	10,1	43,9	11,4	15,7
marihuana	80,0	85,5	86,8	75,6	73,4	78,0	77,1	88,2
pervitín	15,6	17,1	9,2	7,3	10,1	9,8	10,5	17,6
extáza	16,7	17,1	13,2	2,4	11,4	22,0	12,4	13,7
heroín	4,4	2,6	5,3	2,4	2,5	2,4	2,9	5,9
LSD	14,4	5,3	10,5	0	16,5	12,2	8,6	9,8
kokaín	14,4	7,9	6,6	0	7,6	14,6	6,7	7,8
tabletky	54,4	32,9	25,0	23,0	34,2	34,1	48,6	33,3
tabletky s alkoholom	28,9	28,9	22,4	19,5	24,1	29,3	33,3	39,2
huby	17,8	14,5	10,5	2,4	19,0	7,3	21,0	13,7
hašiš	21,1	14,5	14,5	7,3	16,5	14,6	12,4	19,6
crack	12,2	5,3	3,9	2,4	1,3	9,8	4,8	3,9
anabolické steroidy	11,1	11,8	7,9	2,4	11,4	2,4	5,7	9,8
iné drogy	22,2	15,8	10,5	9,8	21,5	12,2	16,2	19,6
nevie určiť	20,0	25,0	13,2	7,3	19,0	9,8	17,1	17,6

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Obidve skupiny respondentov, ale stredoškooláci výrazne častejšie fajčili predovšetkým marihuanu. Žiaci základných škôl užili vo vyššej miere tabletky a anabolické steroidy. Stredoškooláci častejšie vyskúšali pervitín, extázu, heroín, kokaín, tabletky spolu s alkoholom, hašiš a LSD. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl vdychoval prchavé látky, užil huby a crack. Častejšie vyskúšali aj iný druh nelegálnej drogy, prípadne nevedeli určiť druh zakázanej návykovej látky, ktorú konzumovali.

Uvedené zistenia potvrdili, že žiaci stredných škôl mali viac skúseností s konzumáciou nelegálnych drog než žiaci základných škôl. Avšak aj pomerne široké spektrum drog, ktoré vyskúšali žiaci základných škôl dokazuje, že na Slovensku v súčasnosti nie je problém získať tieto zakázané látky ani pre deti, ktoré ešte navštevujú základnú školu.

Tabuľka 78

Drogy, ktoré respondenti užili	ZŠ	SŠ
prchavé látky	20,1	20,8
marihuana	60,4	87,3
pervitín	10,4	12,9
extáza	5,6	16,7
heroín	1,2	3,6
LSD	5,6	12,0
kokaín	4,9	9,8
tabletky	39,6	37,3
tabletky s alkoholom	22,2	31,1
huby	14,6	15,1
hašiš	9,0	17,7
crack	6,3	5,5
anabolické steroidy	9,7	7,9
iné drogy	14,6	17,5
nevie určiť	16,7	17,5

Porovnanie zistení za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia údajov ukázala, že v roku 2019 sa zvýšila konzumácia všetkých druhov nelegálnych drog, okrem marihuany, kde bola evidovaná určitá stagnácia. Od roku 2009 výrazne stúplo vdychovanie prchavých látok, konzumovanie LSD, tabletiiek, pervitínu, extázy, heroínu, kokaínu, cracku, tabletiiek spolu s alkoholom, húb, hašiša a anabolických steroidov. Zároveň bol zistený výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí užili iný, bližšie neurčený druh nelegálnej drogy, prípadne nedokázali určiť, ktorú zakázanú návykovú látku vyskúšali. V roku 2009 medzi najfrekventovanejšie drogy patrili marihuana, tabletky spolu s alkoholom, hašiš, huby a prchavé látky, pričom v rokoch 2012 a 2019 boli najčastejšie užívanými zakázanými návykovými látkami marihuana, tabletky, tabletky a alkohol, prchavé látky a huby.

Z prezentovaných zistení vyplynulo, že medzi najfrekventovanejšie nelegálne drogy na Slovensku patria okrem marihuany aj tabletky, prchavé látky, tabletky spolu s alkoholom. Okrem toho bolo zaznamenané výraznejšie zvýšenie počtu respondentov, ktorí užili inú bližšie neurčenú drogu a vo väčšej miere stúpol aj počet opýtaných, ktorí nevedeli špecifikovať, aký druh návykovej látky konzumovali.

Tabuľka 79

Rok	2009		2012		2018		2019	
	počet	%	počet	%	počet	%	počet	%
prchavé látky	68	12,9	73	15,6	37	13,0	116	20,7
marihuana	425	80,6	344	73,5	236	83,1	452	81,0
pervitín	43	8,2	35	7,5	13	4,6	69	12,4
extáza	46	8,7	28	6,0	29	10,2	78	14,0
heroín	6	1,1	7	1,5	8	2,8	20	3,6
LSD	21	4,0	27	5,8	14	4,9	58	10,4
kokaín	18	3,4	13	2,8	16	5,6	48	8,6
tabletky	57	10,8	153	32,7	64	22,5	213	38,2
tabletky a alkohol	133	25,2	115	24,6	56	19,7	162	29,0
huby	70	13,3	68	14,5	27	9,5	84	15,1
hašiš	77	14,6	47	10,0	25	8,8	87	15,6
crack	7	1,3	6	1,3	6	2,1	32	5,7
anabol. steroidy	31	5,9	33	7,1	12	4,2	47	8,4
iná droga	0	0	20	4,3	5	1,8	94	16,8
nevie určiť	24	4,6	46	9,8	21	7,4	97	17,4

Počet druhov drog, ktoré respondenti užili

U niektorých mladých ľudí konzumujúcich drogy bolo zaznamenané kombinované užívanie viacerých typov návykových látok. Príčinou môže byť snaha zvýrazniť účinky základnej drogy, potreba zmierniť abstinenčné príznaky pri jej nedostatku, snaha dosiahnuť viac účinkov alebo tlmenie tých nežiaducich. Pri závislých konzumentoch je niekedy ťažké určiť, ktoré drogy sú pre nich najdôležitejšie, alebo na ktoré je vytvorená silnejšia patologická väzba. V týchto prípadoch sa používa termín polymorfné závislosti (polytoxikomániu) a môže ísť o rôzne kombinácie návykových látok.¹⁴ V súbore žiakov základných a stredných škôl, ktorí priznali konzumáciu nelegálnych drog, vyskúšalo až 39,4 % opýtaných jeden druh zakázanej látky. Skúsenosti s dvomi nelegálnymi drogami

¹⁴ Kolibáš, E. – Novotný, V.: Alkohol, drogy, závislosti. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007. ISBN 978-80-223-2315-4, s. 224.

uviedla viac než pätina (22,3 %) respondentov a 12,7 % oslovených žiakov užilo tri druhy návykových látok. Asi 7,8 % opýtaných vyskúšalo štyri druhy nelegálnych drog, päť a viac druhov zakázaných látok konzumovalo až 17,8 % respondentov.

Jeden druh nelegálnych drog užilo 42,8 % chlapcov a 35,5 % dievčat. Dievčatá vo vyššej miere priznali konzumáciu dvoch (dievčatá: 24,2 %, chlapci: 20,3 %), troch (dievčatá: 16,1 %, chlapci: 10,0 %) a štyroch (dievčatá: 10,1 %, chlapci: 6,1 %) druhov zakázaných návykových látok. Skúsenosti s piatimi a vyšším počtom nelegálnych drog mali najmä chlapci (20,8 %, dievčatá: 14,1 %).

Jeden druh návykových látok vyskúšala viac než polovica siedmakov, zatiaľ čo v skupine ôsmakov a prvákov rovnako odpovedala len viac než tretina opýtaných. Žiaci 8. ročníkov základných škôl skúšali vo vyššej miere dva druhy nelegálnych drog. Deviataci častejšie než ostatní vyskúšali tri typy týchto zakázaných látok. Žiaci 1. ročníkov stredných škôl vo vyššom počte užili štyri a päť a viac druhov nelegálnych drog. Najvyšší počet druhov návykových látok vyskúšali žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, pričom najlepšia situácia bola zistená u siedmakov a ôsmakov.

Tabuľka 80

Počet druhov drog	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
1	32,1	43,5	39,7	53,6	32,7	44,8
2	26,3	18,1	17,3	28,6	32,7	23,9
3	10,2	13,8	13,5	7,1	14,3	14,9
4	10,2	5,1	9,0	3,6	6,1	9,0
5 a viac	21,2	19,5	20,5	7,1	14,2	7,4

Gymnazisti častejšie než žiaci stredných odborných škôl konzumovali jeden (G: 42,7 %, SOŠ: 36,9 %) a štyri druhy (G: 9,7 %, SOŠ: 7,6 %) nelegálnych drog. Žiaci stredných odborných škôl častejšie vyskúšali dva (SOŠ: 21,0 %, G: 18,4 %), tri (SOŠ: 13,4 %, G: 9,7 %), päť a viac typov (SOŠ: 21,0 %, G: 19,5 %) návykových zakázaných látok. Zistené dáta potvrdili, že žiaci stredných odborných škôl experimentovali s vyšším počtom drog než gymnazisti.

Jeden druh návykových látok užili najmä opýtaní žijúci v najmenších obciach. Dva druhy návykových látok vyskúšali najčastejšie respondenti pochádzajúci z veľkomiest. Najviac skúseností s tromi druhmi nelegálnych drog mali opýtaní s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Oslovení žiaci základných a stredných škôl žijúci v najväčších mestách častejšie než ostatní užili štyri a päť a viac druhov návykových látok. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že najviac druhov nelegálnych drog konzumovali opýtaní pochádzajúci z najväčších miest, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine oslovených žiakov s trvalým bydliskom v najmenších obciach.

Tabuľka 81

Počet druhov drog	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
1	47,1	45,6	31,6	41,1	24,2
2	17,9	19,7	25,2	23,2	30,6
3	12,1	14,3	14,8	10,7	6,5
4	5,7	8,2	7,1	10,7	11,3
5 a viac	17,1	12,2	21,3	14,3	27,4

Iba jednu nelegálnu drogu vyskúšalo až 61,0 % opýtaných žijúcich v Nitrianskom kraji, pričom v Bratislavskom kraji rovnako odpovedala len necelá tretina opýtaných. Žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Bratislavského kraja konzumovali častejšie než ostatní dva a päť a viac druhov zakázaných návykových látok. Opýtaní s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji vo vyššej miere priznali skúsenosti s tromi druhmi nelegálnych drog, pričom štyri druhy návykových látok užili najmä respondenti žijúci v Banskobystrickom kraji. Prezentované zistenia potvrdili, že najviac druhov zakázaných látok vyskúšali opýtaní pochádzajúci z Bratislavského kraja, pričom najlepšia situácia bola zistená u respondentov s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 82

Počet druhov drog	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
1	27,0	37,2	50,0	61,0	36,7	35,0	41,4	35,3
2	29,2	16,7	25,0	19,5	24,1	25,0	16,3	25,5
3	7,9	19,2	7,9	7,3	17,7	5,0	16,3	13,7
4	10,1	7,7	1,3	4,9	6,3	17,5	9,7	7,8
5 a viac	25,8	19,2	15,8	7,3	15,2	17,5	16,3	17,7

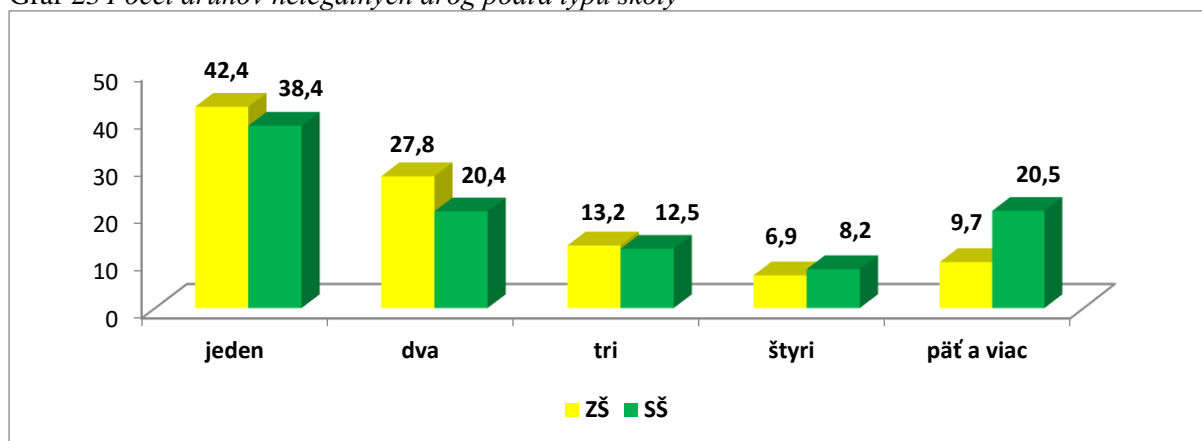
Respondenti z úplných rodín častejšie než ostatní užili jeden (úplné rodiny: 46,0 %, doplnené rodiny: 30,6 %, neúplné rodiny: 29,2 %) a dva druhy zakázaných látok (úplné rodiny: 23,3 %, doplnené rodiny: 19,0 %, neúplné rodiny: 22,9 %). Opýtaní z doplnených rodín (13,2 %, úplné rodiny: 12,5 %, neúplné rodiny: 11,5 %) vo vyššej miere priznali skúsenosti s tromi druhmi drog. Štyri (neúplné rodiny: 10,3 %, doplnené rodiny: 8,3 %, úplné rodiny: 7,5 %), päť a viac druhov nelegálnych drog (neúplné rodiny: 30,1 %, doplnené rodiny: 28,9 %, úplné rodiny: 10,7 %) užili najmä žiaci základných a stredných škôl vyrastajúci v neúplných rodinách. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že respondenti žijúci v neúplných rodinách častejšie než ostatní experimentovali s vyšším počtom zakázaných látok, pričom v najnižšom počte uviedli tieto negatívne skúsenosti opýtaní pochádzajúci z úplných rodín.

Opýtaní žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy častejšie vyskúšali jeden (dobré vzťahy: 42,1 %, zlé vzťahy: 26,7 %), alebo dva druhy nelegálnych drog (dobré vzťahy: 23,5 %, zlé vzťahy: 16,7 %). Približne rovnaký počet respondentov v oboch skupinách užil tri (dobré vzťahy: 12,6 %, zlé vzťahy: 13,3 %) a štyri druhy návykových látok (dobré vzťahy: 7,7 %, zlé vzťahy: 7,8 %), pričom päť a viac druhov drog (dobré vzťahy: 14,1 %, zlé vzťahy: 13,3 %) vyskúšali vo výrazne vyššom počte respondenti vyrastajúci v rodinách, kde si rodičia a deti navzájom nerozumeli. Zistené údaje potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl, ktorí vo svojich rodinách nenašli pozitívne citové zázemie, experimentovali omnoho častejšie s vyšším počtom návykových látok než ich rovesníci, ktorí mali v rodinách vybudované dobré vzájomné medziľudské vzťahy.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že žiaci základných škôl vo vyššej miere užili jeden a dva druhy nelegálnych drog. Približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov škôl vyskúšal tri druhy návykových látok. Stredoškoláci vo vyššom počte uvádzali skúsenosti so štyrmi, prípadne piatimi a vyšším počtom drog. Prezentované zistenia ukázali, že stredoškoláci mali omnoho viac skúsenosti s vyšším počtom návykových látok než žiaci základných škôl.

Graf 23 Počet druhov nelegálnych drog podľa typu školy

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí užili iba jeden druh nelegálnych drog. Mierne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí užili dva a tri druhy návykových látok.

Oproti zisteniam z roku 2009 vzrástol počet respondentov, ktorí užili štyri druhy nelegálnych drog a výrazne sa zvýšil počet opýtaných, ktorí vyskúšali päť a viac druhov návykových zakázaných látok.

Klesajúci počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí experimentovali len s jednou drogou a výrazne stúpajúci počet respondentov, ktorí mali skúsenosti s vyšším počtom drog ako päť poukazuje na skutočnosť, že súčasná situácia je omnoho horšia než bola v roku 2009.

Tabuľka 83

Počet druhov drog, ktoré respondenti užili	2009	2012	2018	2019
jeden	55,6	50,2	61,6	39,4
dva	20,3	22,0	20,1	22,3
tri	11,2	13,5	5,9	12,7
štyri	4,4	4,7	4,9	7,8
päť a viac	8,5	9,6	7,5	17,8

Prevalencia užívania nelegálnych drogy za obdobie 30 dní

Ako uvádza Zábranský (2003, s. 41) prevalencia predstavuje údaj vyjadrujúci proporciu osôb, ktoré v danom časovom intervale vykazujú skúmaný jav.¹⁵ Zo zistených údajov vyplynulo, že v skupine žiakov základných a stredných škôl, ktorí mali skúsenosti s konzumáciou nelegálnych drog, až 57,3 % opýtaných v období ostatného mesiaca pred realizáciou výskumu (jún 2019) nekonzumovali žiadne zakázané látky a necelá tretina (26,9 %) respondentov ich užila menej než päťkrát. Častejšie ako päťkrát si zobralo nelegálnu drogu 10,7 % oslovených žiakov základných a stredných škôl, pričom 5,1 % opýtaných nevedelo určiť frekvenciu konzumácie návykových látok za sledované obdobie.

¹⁵ Zábranský, T.: Drogová epidemiologie. In: Kalina, K a kol.: Drogry a drogové závislosti. Mezioborový prístup. Praha : Úrad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6, s. 40.

Za stanovené obdobie (jún 2019) neužilo žiadnu drogu 62,7 % dievčat a 53,4 % chlapcov. Chlapci vo vyššom počte konzumovali zakázané návykové látky menej než päťkrát (chlapci: 28,0 %, dievčatá: 25,3 %) a viac než päťkrát (chlapci: 13,5 %, dievčatá: 6,8 %) za mesiac. Približne rovnaký počet respondentov z oboch skupín nevedel určiť prevalenciu konzumácie návykových látok (dievčatá: 5,2 %, chlapci: 5,1 %) za uvedený časový úsek. Z uvedeného je zrejmé, že chlapci užívali nelegálne drogy častejšie než dievčatá.

Najvyšší počet opýtaných, ktorí v danom období nekonzumovali návykové látky ani raz, bol zistený v skupine 15-ročných žiakov. Menej než päťkrát užili nelegálne drogy najmladší respondenti. Viac než päťkrát vyskúšali zakázané látky v najvyššej miere respondenti vo veku 17 rokov. Určiť prevalenciu užívania nelegálnych drog za dané obdobie nevedeli najmä oslovení žiaci základných a stredných škôl vo veku 15 rokov.

Z uvedeného je zrejmé, že zakázané návykové látky najčastejšie konzumovali 17-roční opýtaní, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine najmladších žiakov.

Tabuľka 84

Prevalencia užívania drog	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
ani raz	50,0	58,8	60,0	67,9	51,2	51,1	62,7
menej ako 5	50,0	17,6	27,3	18,5	31,2	30,7	23,9
viac ako 5	0	17,6	10,9	6,2	12,0	13,9	7,7
nevie	0	6,0	1,8	7,4	5,6	4,3	5,7

V máji 2019 s návykovými vôbec neexperimentovali najmä siedmci. Žiaci 1. ročníkov stredných škôl konzumovali vo vyššej miere nelegálne drogy nielen menej než päťkrát, ale i viac ako päťkrát. Prevalenciu užívania návykových látok za sledovaný čas nevedeli uviesť najmä žiaci 9. ročníkov základných škôl.

Z uvedeného je zrejmé, že nelegálne drogy najčastejšie konzumovali žiaci 1. ročníkov stredných škôl, pričom najlepšia situácia bola zistená u žiakov 7. a 9. ročníkov základných škôl.

Tabuľka 85

Prevalencia užívania drog	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ
ani raz	48,2	57,6	61,7	64,3	61,2	61,2
menej ako 5	30,7	27,3	26,2	21,4	24,5	22,4
viac ako 5	16,8	9,4	7,8	10,7	12,2	6,0
nevie	4,3	5,7	4,3	3,6	2,1	10,4

Za sledované obdobie (jún 2019) neužilo žiadnu drogu až 62,1 % gymnazistov a viac než polovica (53,7 %) žiakov stredných odborných škôl. Žiaci stredných odborných škôl vo vyššej miere experimentovali s návykovými látkami menej než päťkrát (SOŠ: 29,2 %, G: 25,2 %) a viac než päťkrát (SOŠ: 12,4 %, G: 7,8 %). Určiť prevalenciu užívania nelegálnych drog za daný časový úsek nevedel približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov stredných škôl (SOŠ: 4,7 %, G: 4,9 %).

Z uvedeného je zrejmé, že žiaci stredných odborných škôl konzumovali zakázané návykové látky vo vyššej miere než gymnazisti.

Ani raz za sledované obdobie neužili návykové látky opýtaní žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000. Menej než päťkrát vyskúšali nelegálne drogy najmä respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. Viac ako päťkrát za dané obdobie konzumovali zakázané látky opýtaní s trvalým bydliskom v najväčších mestách, pričom určiť prevalenciu užívania drog nedokázali najmä mladí obyvatelia najmenších obcí.

Z prezentovaných údajov vyplynulo, že s návykovými látkami najčastejšie experimentovali opýtaní pochádzajúci z najväčších miest, pričom najlepšia situácia bola zistená v skupine oslovených žiakov základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000.

Tabuľka 86

Prevalencia užívania drog	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
ani raz	61,0	63,3	54,2	53,6	46,8
menej ako 5	21,3	28,6	29,7	26,8	27,4
viac ako 5	8,5	3,4	13,5	14,3	22,6
nevie	9,2	4,7	2,6	5,3	3,2

Za dané obdobie nevyskúšalo žiadnu nelegálnu drogu až 80,5 % opýtaných žijúcich v Nitrianskom kraji, pričom v Trnavskom kraji rovnako odpovedala len necelá polovica respondentov. Menej než päťkrát užili zakázané látky najmä žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z Trnavského kraja. Opýtaní s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a v Bratislavskom kraji vo výrazne vyššej miere než ostatní priznali prevalenciu konzumácie nelegálnych drog vyššiu než päťkrát za mesiac. Respondenti žijúci v Trenčianskom kraji nedokázali určiť koľkokrát za dané obdobia užili návykové látky.

Prezentované zistenia potvrdili, že nelegálne drogy najčastejšie konzumovali mladí obyvatelia Trnavského, Bratislavského a Banskobystrického kraja, pričom najlepšia situácia bola zistená u respondentov žijúcich v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 87

Prevalencia užívania drog	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
ani raz	52,8	44,9	53,9	80,5	63,3	57,5	62,9	51,0
menej ako 5	25,8	42,3	28,9	10,2	24,1	22,5	23,8	29,4
viac ako 5	16,9	7,7	9,2	2,0	8,9	17,5	8,6	13,7
nevie	4,5	5,1	8,0	7,3	3,7	2,5	4,7	5,9

Zo zistených údajov je zrejmé, že prevalencia užívania nelegálnych drog úzko súvisí s počtom druhov návykových látok, ktoré respondenti užili. Ukázalo sa, že opýtaní, ktorí vyskúšali iba jeden druh drogy najčastejšie za dané obdobie s týmito látkami vôbec neexperimentovali. Zároveň so zvyšujúcim sa počtom zakázaných látok klesal počet opýtaných, ktorí ich za dané obdobie vôbec neužili. Menej ako päťkrát konzumovali nelegálne drogy žiaci, ktorí vyskúšali štyri alebo päť a viac druhov týchto zakázaných látok. Respondenti, ktorí mali skúsenosti s najvyšším počtom drog, ich vyskúšali viac ako päťkrát, prípadne nevedeli určiť prevalenciu ich konzumácie za sledovaný časový úsek.

Z uvedeného možno konštatovať, že návykové látky najčastejšie užívali respondenti, ktorí vyskúšali najviac typov návykových látok, čiže prechádzali z jednej drogy na druhú.

Tabuľka 88

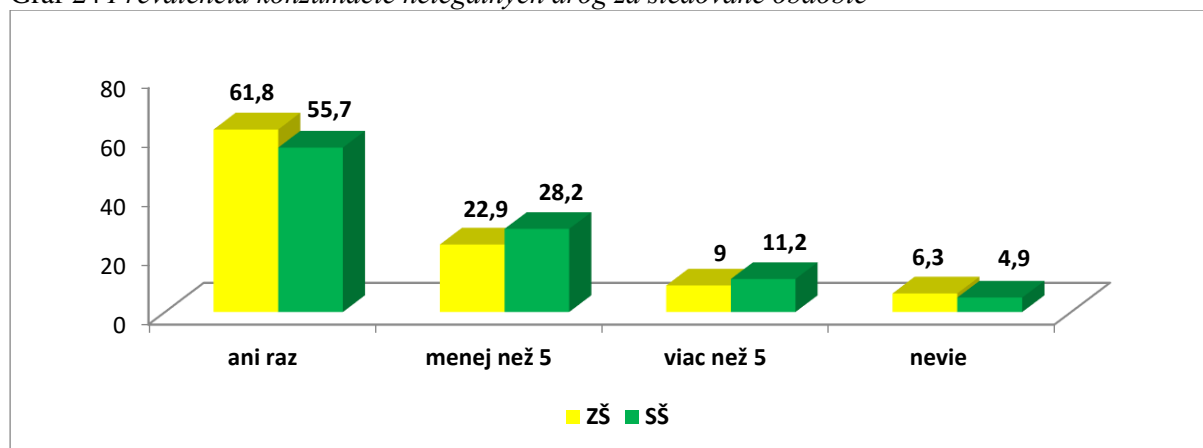
Prevalencia užívania drog	1 droga	2 drogy	3 drogy	4 drogy	5 drog a viac
ani raz	74,2	56,0	62,0	45,5	23,0
menej ako 5	19,5	30,4	28,2	33,6	33,0
viac ako 5	2,7	8,0	5,6	15,9	33,0
nevie	3,6	5,6	4,2	5,0	11,0

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že za sledované obdobie neužili žiadnu nelegálnu drogu vo vyššej miere žiaci základných škôl než stredoškóľáci. Žiaci stredných škôl vo vyššej miere konzumovali návykové látky menej než päťkrát a viac než päťkrát. Žiaci základných škôl častejšie nevedeli určiť prevalenciu užívania nelegálnych drog za dané obdobie.

Z prezentovaných údajov je zrejmé, že s návykovými látkami experimentovali vo vyššom počte stredoškóľáci, než žiaci základných škôl.

Graf 24 Prevalencia konzumácie nelegálnych drog za sledované obdobie

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012, 2018 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 sústavne klesal počet opýtaných, ktorí za sledované obdobie neužili drogy ani raz a znížil sa aj počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí nevedeli určiť frekvenciu konzumácie týchto zakázaných látok. Stúpol počet respondentov, ktorí užili návykové látky menej než päťkrát a častejšie než päťkrát.

Zo zistených údajov vyplynulo, že od roku 2009 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí užívali nelegálne drogy najmä vo vyšších frekvenciách, pričom klesol počet žiakov, ktorí ich za dané obdobie nekonzumovali vôbec, prípadne si na danú situáciu nevedeli spomenúť.

Tabuľka 89

Prevalencia konzumácie drog za sledované obdobie	2009	2012	2018	2019
ani raz	67,4	66,9	60,8	57,3
menej ako päť	18,8	15,2	20,1	26,9
viac ako päť	7,2	9,4	6,6	10,7
nevie	6,6	8,5	12,5	5,2

Informovanosť rodičov o tom, že ich dieťa vyskúšalo nelegálne drogy

Žiaci základných škôl priznali konzumáciu nelegálnych drog v nižšom počte než fajčenie tabakových výrobkov alebo nadmernú konzumáciu alkoholu. Keďže z predchádzajúcich otázok vyplynulo, že rodičia často nevedeli o tom, že ich dieťa fajčí alebo že sa opilo, bolo zaujímavé zistiť, do akej miery mali poznatky o tom, že ich syn alebo dcéra užili aj nelegálne drogy. Na otázku odpovedali opýtaní, ktorí priznali konzumáciu nelegálnych drog. Z ich odpovedí vyplynulo, že len 14,1 % otcov a matiek zistilo, že ich syn alebo dcéra mali tieto negatívne skúsenosti. Respondenti uvádzali, že rodičia sa na nich veľmi hnevali, kričali na nich, vyhrážali sa kontrolou na drogy u lekára a oznámením tejto situácie na políciu.

Z prezentovaných zistení vyplynulo, že rodičia najhoršie reagovali na skutočnosť, že ich syn alebo dcéra experimentovali s návykovými látkami. Túto situáciu ani jeden z rodičov nebral na ľahkú váhu ako to bolo pri fajčení tabakových výrobkov alebo pri nadmernej konzumácii alkoholu.

O skutočnosti, že syn alebo dcéra užili nelegálne drogy boli častejšie informovaní rodičia chlapcov (15,4 %) než dievčat (12,4 %). Najviac poznatkov mali otcovia a matky najstarších respondentov (3. ročník SŠ: 18,4 %, 2. ročník SŠ: 10,8 %, 1. ročník SŠ: 14,6 %, 7. a 8. ročník ZŠ: zhodne po 14,3 %, 9. ročník ZŠ: 10,4 %), pričom najmenej boli informovaní rodičia druhákov a deviatakov. Zaujímavé je zistenie, že o tom, že syn alebo dcéra užili návykovú látku, vedelo 19,4 % rodičov gymnazistov a 13,0 % rodičov žiakov stredných odborných škôl.

Dôležité poznatky o tom, že deti experimentovali s návykovými látkami, mali najmä otcovia (základné vzdelanie: 27,8 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 9,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 12,3 %, vysokoškolské vzdelanie: 17,0 %) a matky so základným vzdelaním (40,0 %, stredoškolské vzdelanie bez maturity: 8,5 %, úplné stredoškolské vzdelanie: 11,5 %, vysokoškolské vzdelanie: 20,0 %). Najmenej informovaní boli rodičia, ktorí mali stredoškolské vzdelanie bez maturity.

O týchto negatívnych skúsenostiach svojich detí sa dozvedeli najmä otcovia a matky žiakov základných a stredných škôl pochádzajúci z najväčších miest (viac ako 100 000: 17,7 %, od 50 001 do 100 000: 12,5 %, od 10 001 do 50 000: 16,1 %, od 2 001 do 10 000: 11,2 %, menej než 2 000: 10,1 %), zatiaľ čo v najnižšom počte získali tieto závažné informácie rodičia opýtaných žijúci v najmenších obciach. Fakt, že dieťa má skúsenosti s drogami, zistili najčastejšie otcovia a matky respondentov pochádzajúcich z Banskobystrického (20,0 %) a z Trenčianskeho kraja (19,7 %, Bratislavský kraj: 16,9 %, Trnavský kraj: 7,7 %, Žilinský kraj: 11,4 %, Prešovský kraj: 13,3 %, Košický kraj: 17,6 %). V najnižšom počte disponovali týmito poznatkami rodičia žiakov základných škôl s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji (2,4 %).

Najviac informácií o tom, že syn alebo dcéra konzumovali návykové látky mali otcovia a matky žiakov žijúcich v neúplných rodinách (20,8 %, doplnené rodiny: 17,4 %), pričom najmenej poznatkov mali rodičia respondentov vyrastajúcich v úplných rodinách (10,7 %). O skutočnosti, že dieťa užilo nelegálne drogy boli častejšie informovaní otcovia a matky opýtaných, ktorí žili v rodinách, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy (18,9 %, dobré vzťahy: 13,0 %).

O týchto negatívnych skúsenostiach svojich detí sa dozvedeli najmä otcovia a matky žiakov základných a stredných škôl, ktorí vyskúšali 5 a viac druhov nelegálnych drog (33,0 %, 4 druhy: 13,6 %, 3 druhy: 14,1 %, 2 druhy: 12,0 %, 1 druh: 6,8 %), zatiaľ čo tieto závažné informácie získali v najnižšom počte rodičia opýtaných, ktorí s drogami len experimentovali jednorazovo. Tieto zistenia korešpondujú s údajmi o tom, že najviac informácií o konzumácii drog u svojich synov a dcér mali otcovia a matky respondentov, ktorí v máji 2019 (za obdobie 30 dní) užili návykové látky 5-krát a viac (41,7 %, menej ako 5-krát: 15,2 %, ani raz: 3,4 %, nevie: 9,3 %).

Z uvedených zistení je zrejmé, že počet druhov nelegálnych drog a vyššia prevalencia ich konzumácie patria medzi najdôležitejšie faktory, ktoré upozornia rodičov na túto negatívnu skutočnosť. Aj z týchto výsledkov výskumu je zrejmé, že nielen respondenti, ale aj ich rodičia vo veľkej miere podcenili nebezpečenstvo, ktoré užívanie nelegálnych drog predstavuje a je potrebné, aby boli o tom všetci v dostatočnej miere informovaní.

Starostliví rodičia by mali vedieť, ako sa dá zistiť, či dieťa niektoré drogy užíva, mali by poznať účinky drogy na ľudský organizmus a správny postup v prípade, že dieťa je pod vplyvom týchto látok. Okrem toho je z praxe známe, že medzi najčastejšie príčiny experimentovania detí s nelegálnymi drogami patria: nedostatočná výchova a starostlivosť zo strany rodičov, kontakt s partiou rovesníkov užívajúcou drogy a nevhodný spôsob prežívania voľného času.

Medzi najefektívnejšie spôsoby eliminácie v školskom prostredí patrí realizácia preventívneho programu v škole, kde majú žiaci možnosť zoznámiť sa so všetkými rizikami, ktoré im konzumácia drog prináša. Eliminovať danú situáciu pomôže aj orientácia na partiu rovesníkov prežívajúcu voľný čas aktívnym rozvojom záujmov a väčšia starostlivosť zo strany rodičov. Malo by byť úplne prirodzené, že sa otcovia a matky zaujímajú o spôsob prežívania voľného času svojich detí, že vedia, s kým a kde trávajú svoj voľný čas a majú základné poznatky aj o užívaní drog, aby mohli včas zistiť, či ich dieťa s drogami experimentovalo. Zároveň je dôležité, aby vedeli, čo majú v tejto situácii robiť a na koho sa môžu obrátiť s prosbou o radu a pomoc. Nedostatok poznatkov o drogách u rodičov a snaha zakryť skutočnosť, že ich dieťa drogy užíva, patria k veľkým negatívam rodičovskej starostlivosti.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia dát potvrdila, že viac poznatkov o tom, že ich syn alebo dcéra užili nelegálne drogy mali rodičia stredoškôľakov (14,6 %) než žiakov základných škôl (10,5 %).

Z prezentovaných údajov je zrejmé, že otcovia a matky žiakov stredných škôl viac sledujú svoje deti a snažia sa zistiť, či náhodou neexperimentovali s nelegálnymi drogami. U žiakov základných škôl si veľa rodičov ani nepripustí, že ich syn alebo dcéra by sa mohli k týmto návykovým látkam dostať a vyskúšať ich.

Porovnanie údajov za roky 2009, 2012 a 2019

Komparácia dát ukázala, že od roku 2009 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorých rodičia sa o tom, že vyskúšali drogy dozvedeli a klesol počet respondentov, ktorých otcovia a matky tieto závažné poznatky nemali. I keď počet rodičov je výrazne vyšší než v roku 2009, predsa je možné celkovú situáciu hodnotiť ako veľmi zlú, pretože ešte stále nemá potrebné poznatky až 85,9 % rodičov.

Tabuľka 90

Informovanosť rodičov o tom, že ich dieťa užilo drogy	2009	2012	2019
áno	4,3	9,4	14,1
nie	95,7	90,6	85,9

Porovnanie zistení ukázalo, že najviac informácií o konzumácii legálnych a nelegálnych drog u svojich detí mali rodičia v prípade nadmerného požitia alkoholu (51,7 %, fajčenie tabakových výrobkov: 30,7 %), pričom najmenej poznatkov mali o tom, že ich syn alebo dcéra užili nelegálne drogy (14,1 %).

Z výsledkov výskumu je zrejmé, že veľmi často danú situáciu podceňujú, stavajú sa k fajčeniu cigariet a pitiu alkoholu veľmi benevolentne a sú pre svoje deti negatívnym vzorom. Rodina býva pomerne častým miestom, kde sa dieťa po prvýkrát stretne s alkoholom a jeho nadmerným užitím. Niektoré deti na rodinných oslavách pijú alkoholické nápoje spolu s rodičmi, ktorí to nielen tolerujú, ale často sa na tom aj zabávajú. Skutočnosť, že dieťa užilo nelegálne drogy však brali otcovia a matky vážne a vzniknutú situáciu riešili nielen vlastnými silami, dohovorom alebo zákazom, ale pomoc hľadali aj u psychológov alebo lekárov.

ZÁVERY

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že:

Rodinné prostredie respondentov

V úplnej rodine žilo 68,9 % opýtaných a 14,0 % respondentov vychovával iba otec alebo matka. V doplnenej rodine vyrastalo 16,3 % žiakov základných a stredných škôl a necelé percento respondentov žilo v náhradnej rodine, u pestúnov, starých rodičov alebo u starších súrodencov.

S vlastnými rodičmi vyrastali najmä dievčatá, respondenti vo veku 13 rokov, žiaci 7. a 9. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a respondenti s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji. V neúplných rodinách žili častejšie dievčatá, najmladší opýtaní, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z najväčších miest a opýtaní s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji. Nevlastného otca alebo matku mali častejšie chlapci, respondenti vo veku 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000 a respondenti žijúci v Trenčianskom kraji.

Od roku 2001 sústavne klesal počet opýtaných žijúcich v úplných rodinách a zvyšoval sa počet respondentov, ktorí vyrastali v doplnených a v neúplných rodinách. Na približne rovnakej úrovni zostal počet žiakov základných a stredných škôl, ktorých vychovávali náhradní rodičia. Zvyšujúci sa počet respondentov z doplnených a z neúplných rodín odzrkadľuje súčasnú demografickú situáciu na Slovensku.

Až 91,5 % žiakov hodnotilo *vzťahy s rodičmi* kladne, pričom 8,0 % opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky. Z uvedených zistení vyplynulo, že respondenti v tomto životnom období majú tendenciu porovnávať názory a postoje dospelých s uznávanými normami svojich rovesníkov. Aj keď je vplyv kamarátov v tomto období dôležitý, je zrejmé, že rodičia by mali byť pre každého jedinca v tomto veku oporou pri riešení problémov a situácií, s ktorými si nevedia sami poradiť.

Zhoršené medzil'udské vzťahy boli vo vyššej miere zistené u chlapcov, respondentov vo veku 16 rokov, žiakov 1. ročníkov stredných škôl, žiakov stredných odborných škôl, u opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, u mladých obyvateľov Trenčianskeho kraja a u respondentov žijúcich v doplnených rodinách.

Od roku 2001 klesol počet žiakov, ktorí si s rodičmi rozumeli a zvýšil sa počet opýtaných, ktorí nemali doma vytvorenú potrebnú citovú podporu. I keď za celé sledované obdobie považovala výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl rodinné vzťahy za dobré, aj ich mierne zníženie je hodnotené negatívne. Najlepšia situácia bola evidovaná v rokoch 2003 a 2012, pričom v roku 2012 bol zaznamenaný najvyšší počet opýtaných, ktorí si s rodičmi nerozumeli. Toto zistenie je hodnotené negatívne, pretože výsledky výskumu potvrdili, že významným faktorom ovplyvňujúcim postoje detí k legálnym a nelegálnym drogám je kvalita vzťahov v rodine a osobný príklad rodičov.

Postoje kamarátov k fajčeniu tabakových výrobkov, konzumácii alkoholu a k užívaniu nelegálnych drog

Zistené údaje potvrdili, že respondenti sa najčastejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí fajčili tabakové výrobky, pili alkoholické nápoje, prípadne sa po ich konzumácii opili, pričom v najnižšej miere udržiavali priateľské vzťahy s osobami, ktoré užívali nelegálne drogy.

S rovesníkmi, ktorí fajčili tabakové výrobky, konzumovali alkoholické nápoje, opíjali sa a užívali návykové látky, sa výrazne častejšie kamarátili chlapci, respondenti vo veku 17 a 18 rokov, žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl a mladí obyvatelia Bratislavského a Trenčianskeho kraja. S osobami, ktoré neužívali žiadne legálne a nelegálne drogy, sa v omnoho nižšej miere priatelili dievčatá, respondenti vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl, gymnazisti a respondenti žijúci v Trnavskom, Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji.

Z uvedených dát zároveň vyplynulo, že opýtaní, ktorí mali skúsenosti s konzumáciou legálnych a nelegálnych drog, sa najčastejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí tieto látky užívali rovnako ako oni. Opýtaní, ktorí s tabakovými výrobkami, alkoholom a návykovými látkami nikdy neexperimentovali, si najčastejšie budovali priateľské

vzťahy s rovesníkmi, ktorí tieto skúsenosti tiež nemali. Výsledky výskumu ukázali, veľkú dostupnosť legálnych a nelegálnych drog pre žiakov základných a stredných škôl, ako aj časté porušovanie platnej legislatívy, ktorá zakazuje predaj alkoholu a tabakových výrobkov osobám mladším než 18 rokov.

Fajčenie tabakových výrobkov

V súbore žiakov základných a stredných škôl **denne fajčilo** 13,5 % respondentov a občas si zapálilo cigaretu 10,8 % opýtaných. K nefajčiarom patrili asi tri štvrtiny oslovených žiakov. K pravidelným fajčiarom patrili najmä chlapci, respondenti vo veku 18 rokov, žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v obciach s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000 a v najväčších mestách, respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji, žiaci žijúci v neúplných rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré vzájomné vzťahy.

Občas si zapálili cigaretu najmä respondenti vo veku 16 a 18 rokov, žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, respondenti pochádzajúci zo Žilinského kraja, žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde absentovali dobré medziľudské vzťahy.

K **nefajčiarom** patrili skôr dievčatá, respondenti vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja, respondenti z úplných rodín a z rodín, kde mali rodičia a deti vybudované dobré medziľudské vzťahy.

Od roku 2001 mierne stúpol počet opýtaných, ktorí fajčili každý deň. Zároveň bolo zistené zníženie počtu respondentov, ktorí si cigaretu zapálili len príležitostne. Za sledované obdobie sa len veľmi mierne zvýšil počet nefajčiarov. Komparácia tohtoročných výsledkov so zisteniami z predchádzajúcich rokov ukázala, že súčasná situácia je len o málo lepšia než bola v roku 2001.

Žiaci základných a stredných škôl, ktorí fajčili denne, uvádzali najfrekvencovanejšiu **spotrebu** 5 a 10 cigariet. Opýtaní, ktorí si cigaretu zapálili len občas, vyfajčili najčastejšie 2, 5, 6 alebo 10 cigariet týždenne. Až 14,9 % respondentov vo veku od 12 do 18 rokov vyfajčilo denne 15 až 20 cigariet, čo je vzhľadom na ich vek považované za alarmujúce zistenie, pretože sa dá predpokladať, že i v tomto pomerne nízkom veku majú vytvorenú závislosť od nikotínu.

Najnižší zistený vek pri experimentovaní s cigaretami bol 6 rokov, pričom respondenti najčastejšie skúšali fajčenie vo veku 12, 13, 14 a 16 rokov. Preto odporúčame zamerať preventívne aktivity najmä na tento rizikový vek. Za celé sledované obdobie bol najčastejším vekom, v ktorom respondenti začínali experimentovať s fajčením, vek 12 rokov.

Viac než tretina opýtaných mala skúsenosti s **fajčením cigár a vodných fajok**, pričom až necelá polovica respondentov experimentovala s fajčením **elektronických cigariet**. Alternatívne spôsoby fajčenia tabaku lákali výrazne častejšie chlapcov a respondentov vo veku 17 a 18 rokov. Po daných produktoch siahli vo vyššej miere aj žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci vo veľkých mestách a vo veľkomestách, respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji a žiaci

stredných škôl. Zistené údaje ukázali, že tieto negatívne skúsenosti častejšie uvádzali aj respondenti vyrastajúci v doplnených a v neúplných rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy. Okrem toho bol výraznejší nárast žiakov, ktorí mali skúsenosti s fajčením cigár, elektronických cigariet a vodných fajok zistený aj u opýtaných, ktorí fajčili bežné tabakové výrobky.

Od roku 2012 výrazne stúpol počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí vyskúšali elektronické cigarety. Zároveň sa znížil počet opýtaných, ktorí už niekedy fajčili cigary a vodné fajky. Porovnanie údajov za roky 2018 a 2019 však poukázalo na stúpajúci trend vo fajčení všetkých alternatívnych tabakových výrobkov. Prezentované zistenia zároveň potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl si najviac obľúbili fajčenie elektronických cigariet. Najnovšie výskumy však ukazujú, že fajčenie týchto alternatívnych výrobkov nie je až také zdravé, ako si mnohí mladí ľudia myslia. Problém predstavuje aj objednávanie náplní do elektronických cigariet prostredníctvom internetu, pretože nie každý predajca vie presne popísať ich zloženie.

Žiaci základných a stredných škôl najčastejšie **siahli po cigarete zo zvedavosti**. Už v nižšom počte sa snažili touto činnosťou prispôsobiť svojim kamarátom, vo fajčení videli únik z problémov, prípadne si cigaretu zapálili z nudy alebo chceli upútať pozornosť. Iba veľmi malý počet opýtaných uviedol inú možnosť, pričom najčastejšie sa týmto konaním snažili eliminovať stres alebo zbaviť sa nadváhy.

Oproti zisteniam z roku 2009 výrazne stúpol počet respondentov, ktorí považovali za dôvod pre experimentovanie s cigaretami únik z problémov a snahu prispôsobiť sa kamarátom. Zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorí chceli fajčením eliminovať nudu, upútať pozornosť svojho okolia, alebo si zapálili prvé cigarety zo zvedavosti. Za sledované obdobie stúpol aj počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí uviedli inú možnosť, pričom najčastejšie sa snažili eliminovať nervozitu a stres.

O tom, že syn alebo dcéra fajčí, bolo informovaných len 30,7 % **rodičov** a až 69,3 % otcov a matiek tento fakt nezistilo. O fajčení svojich detí boli častejšie informovaní rodičia dievčat, najstarších respondentov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl. Tieto poznatky získali najmä otcovia a matky so základným vzdelaním, rodičia respondentov pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, opýtaní žijúci v Bratislavskom kraji, otcovia a matky respondentov vyrastajúcich v doplnených rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy a rodičia opýtaných, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom.

Zistené údaje potvrdili, že už od roku 2009 mala približne tretina otcov a matiek poznatky o tom, že ich dieťa experimentuje s fajčením tabakových výrobkov, pričom až dve tretiny rodičov túto skutočnosť nezistili. Toto zistenie je hodnotené negatívne, pretože ich úlohou bolo upozorniť svoje dieťa na škodlivosť fajčenia a v prípade, že zistili, že syn alebo dcéra už majú tieto skúsenosti, bolo ich úlohou dohliadať na to, aby dieťa tieto experimenty zanechalo skôr ako sa u neho prejaví závislosť.

Len viac než pätina opýtaných žila v **rodinách, kde nikto nefajčil**. Žiaci základných a stredných škôl mali najčastejšie fajčiara otca a 17,8 % respondentov priznalo, že u nich doma fajčí matka. Respondenti mali v nižšom počte fajčiarov starých rodičov (starý otec, stará matka), súrodencov alebo iných vzdialenejších príbuzných.

Najviac fajčiarov mali v rodinách dievčatá, respondenti vo veku 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní s trvalým bydliskom v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, respondenti pochádzajúci z Bratislavského kraja a oslovení žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách.

Výsledky výskumu potvrdili, že rodičia, súrodenci a starí rodičia, ktorí fajčili, dávali zlý príklad svojim deťom, čo sa neskôr prejavilo v tom, že začali fajčiť aj oni. Najnižší počet fajčiacich blízkych príbuzných bol zistený v skupine nefajčiarov.

Zo zistených údajov je zrejmé, že situácia v rodinách, kde patrili k fajčiarom dospelí sa od roku 2009 mierne zlepšila.

V skupine respondentov, ktorí mali v blízkej rodine fajčiara, bolo *pasívnemu fajčeniu* vystavovaných 38,1 % žiakov základných škôl, pričom väčšina opýtaných žila v prostredí, kde príbuzní brali na nich ohľad a v ich prítomnosti si cigaretu nezapálili.

Pasívnemu fajčeniu boli vo svojich rodinách častejšie vystavené dievčatá, respondenti vo veku 18 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní, ktorí mali rodičov so základným vzdelaním, respondenti žijúci v najväčších mestách, mladí obyvatelia Bratislavského a Košického kraja, pravidelní fajčiari, opýtaní z doplnených a z neúplných rodín a žiaci základných a stredných škôl, ktorí si s rodičmi nerozumeli.

Od roku 2012 sa len veľmi mierne znížil počet opýtaných, ktorí doma dýchali vzduch znečistený tabakovým dymom. Odborníci upozorňujú na skutočnosť, že osoby patriace k tzv. pasívnym fajčiarom sú nikotínom a inými škodlivými splodinami ohrozené v rovnakej miere ako fajčiari. Na túto skutočnosť by nemali zabúdať rodičia, starí rodičia, súrodenci fajčiari aj v prítomnosti detí, ktoré sú potom nútené tento znečistený vzduch dýchať. Pomerne veľkú úlohu v tejto oblasti má šírenie osvedy a upozorňovanie na nebezpečenstvo, ktoré fajčenie predstavuje. Avšak považujeme za potrebné venovať tejto otázke ešte väčšiu pozornosť než doteraz a pôsobiť najmä na rodičov, ktorí sú nielen negatívnym vzorom pre svoje deti, ale pasívnym fajčením aj priamo ohrozujú ich zdravie.

V *miestnosti, kde sa fajčí*, sa len v minimálnej miere zdržiavalo 38,9 % opýtaných, pričom výnimočne sa v tomto prostredí pohybovalo 37,4 % respondentov. Viackrát týždenne patrilo k pasívnym fajčiarom 15,3 % žiakov základných a stredných škôl a 8,4 % opýtaných sa priznalo, že v miestnosti, kde bol cigaretový dym, sa zdržiavali denne. V tomto prípade predpokladáme, že pobyt žiakov základných a stredných škôl v miestnosti, kde sa fajčí, je založený na dobrovoľnosti a že na týchto miestach prežívajú opýtaní určitú časť svojho voľného času.

Denne v zafajčených priestoroch trávili svoj voľný čas najmä chlapci, respondenti vo veku 16 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní z najmenších obcí, oslovení žiaci pochádzajúci z Bratislavského kraja, respondenti žijúci v neúplných rodinách a v rodinách, kde nie sú vybudované dobré medziľudské vzťahy, pravidelní fajčiari a opýtaní, ktorí sú vystavení pasívnemu fajčeniu aj v domácom prostredí.

Od roku 2001 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí sa takmer nikdy nezdržovali v miestnostiach, v ktorých sa fajčilo. Zároveň klesol počet respondentov, ktorí tieto priestory navštívili výnimočne, viackrát týždenne alebo denne. Z uvedeného vyplynulo, že v súčasnosti prežívali žiaci základných a stredných škôl omnoho menej času v miestnostiach znečistených cigaretovým dymom než v roku 2001, čo je považované za pozitívne zistenie. Domnievame sa, že zlepšenie situácie bolo zapríčinené opatreniami vyplývajúcimi z novely zákona o ochrane nefajčiarov, ktorá vymedzuje podmienky ochrany nefajčiarov na verejných miestach, v reštauráciách, nákupných centrách a pod.

Konzumácia alkoholických nápojov

Alkoholické nápoje často pilo 10,5 % oslovených žiakov základných a stredných škôl a až 63,4 % respondentov ich konzumovalo príležitostne. Alkohol vôbec nepila len necelá tretina opýtaných. Problematika právnych aspektov kontroly alkoholu je na Slovensku obsiahnutá vo viacerých zákonoch. Najdôležitejší je zákon č. 163/2018 Z. z. o ochrane pred zneužívaním alkoholu, ktorým sa mení a dopĺňa zákon NR SR č. 219/1996 v znení neskorších predpisov. Prezentované údaje však jednoznačne dokumentujú časté porušenie tohto zákona.

Medzi častých konzumentov alkoholu patrili chlapci, najstarší respondenti, žiaci 2. a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní pochádzajúci z najväčších miest, respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom kraji, žiaci žijúci v neúplných rodinách, opýtaní, ktorí s rodičmi nevyhádzali dobre a pravidelní fajčiari. V omnoho nižšej miere konzumovali alkohol dievčatá, respondenti vo veku 12 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, opýtaní žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, respondenti pochádzajúci z Banskobystrického kraja, nefajčiari, žiaci žijúci v úplných rodinách a v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy.

Oslovení žiaci, ktorí patrili ku konzumentom alkoholických nápojov, sa najčastejšie kamarátili s rovesníkmi, ktorí tento druh nápojov pili, často alebo príležitostne. Opýtaní, ktorí alkoholické nápoje nepožívali vôbec, si najčastejšie vybudovali kamarátske vzťahy s rovesníkmi, ktorí rovnako patrili k abstinentom. Zistené údaje opäť dokumentovali vplyv rovesníckej skupiny na jedinca a jeho snahu prispôbiť sa kolektívu.

Komparácia dát za roky 2009, 2012, 2018 a 2019 ukázala výrazný vzostup počtu respondentov, ktorí pili alkohol často. Zároveň sa znížil počet opýtaných, ktorí tento druh nápojov konzumovali občas a zvýšil sa aj počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí alkoholické nápoje nepili vôbec. Z podrobnejšej analýzy údajov vyplynulo, že v rokoch 2009, 2012 a 2019 patril najvyšší počet opýtaných k príležitostným konzumentom alkoholu, zatiaľ čo v roku 2018 najviac respondentov nepilo tento druh nápojov vôbec.

Zistené údaje poukázali na skutočnosť, že od roku 2012 výraznejšie stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí požívali alkoholické nápoje často a znížil sa počet opýtaných, ktorí patrili k príležitostným konzumentom týchto nápojov a k abstinentom. Z prezentovaných zistení je zrejmé, že súčasná situácia je omnoho horšia než bola v roku 2009. Považujeme za dôležité, aby bola tomuto problému venovaná

väčšia pozornosť nielen pri realizácii preventívnych programov v školách, ale i v médiách, aby boli na následky požívania alkoholu u detí a mládeže upozornení najmä rodičia, ktorí často tento problém bagatelizujú.

Viac ako tretina opýtaných **pila najčastejšie víno a pivo**. Len 26,0 % respondentov si obľúbilo destiláty. Likéry pilo iba 8,5 % opýtaných a len veľmi málo oslovených žiakov dávalo prednosť inému druhu, napríklad rôznym miešaným alkoholickým nápojom.

Oproti zisteniam z roku 2001 stúpol vo veľkej miere počet opýtaných, ktorým chutili destiláty a zvýšil sa aj počet respondentov, ktorí si obľúbili pivo. Klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí pili najmä víno, likéry a rôzne miešané alkoholické nápoje. Hlbšia analýza zistených dát potvrdila, že v rokoch 2001 a 2019 bolo najobľúbenejším nápojom respondentov víno, avšak rokoch 2003, 2009, 2012 a 2018 dávali opýtaní prednosť najmä pivu. Zistené údaje ukázali, že za sledované obdobie najvýraznejšie stúpol počet oslovených žiakov, ktorí pili rôzne druhy destilátov.

Viac než polovica opýtaných sa ešte **nikdy neopila**. Jednorazové skúsenosti s nadmernou konzumáciou alkoholu malo 22,4 % žiakov základných a stredných škôl. Občas sa po požití alkoholu opilo 18,1 % respondentov a 8,2 % opýtaných sa priznalo, že bývajú pod vplyvom alkoholu často. Tieto zistenia sú vo vzťahu k veku respondentov považované za negatívne, pretože z praxe je známe, že deti a mladí ľudia sa pod vplyvom alkoholu veľmi často stávajú nielen páchatelmi, ale aj obeťami trestnej činnosti.

Po konzumácii alkoholu sa najčastejšie opili chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní žijúci vo veľkomestách, mladí obyvatelia Bratislavského kraja, respondenti vyrastajúci v neúplných rodinách a v rodinách, kde chýbali dobré vzájomné vzťahy. Zvýšená nadmerná konzumácia alkoholických nápojov bola zistená aj u pravidelných fajčiarov, u častých konzumentov alkoholických nápojov a u opýtaných, ktorí pili najmä destiláty.

Ešte nikdy sa neopili najmä dievčatá, najmladší opýtaní, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000, opýtaní s trvalým bydliskom v Nitrianskom a v Banskobystrickom kraji, žiaci pochádzajúci z úplných rodín a z rodín, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy. Najmenej skúseností s nadmernou konzumáciou alkoholu mali aj nefajčiar a opýtaní, ktorí nepili žiadne alkoholické nápoje, prípadne respondenti, ktorí si obľúbili likéry.

Oproti zisteniam z roku 2009 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí neboli ešte nikdy opití. Výrazne klesol počet respondentov, ktorí sa po požití alkoholických nápojov opili občas. Zvýšil sa počet oslovených žiakov, ktorým sa táto nepríjemná situácia stala raz alebo dvakrát v živote a často. Prezentované výsledky výskumu ukázali, že situácia sa oproti zisteniam z roku 2009 zlepšila a žiaci základných a stredných škôl sa po konzumácii alkoholu opili v nižšom počte než predtým. Avšak z uvedených dát je zrejmé, že platná legislatíva, ktorá zakazuje predaj a požívanie alkoholických nápojov osobám mladších ako 18 rokov sa veľmi často porušuje a bolo by treba, aby sa táto situácia riešila i naďalej.

O tom, že sa *syn alebo dcéra opili, bolo informovaných* asi 51,7 % rodičov a 48,3 % otcov a matiek tento závažný fakt nezistilo. Zistený údaj je vzhľadom na vek respondentov považovaný za negatívny. Podľa vyjadrenia respondentov boli reakcie rodičov na skutočnosť, že sa ich deti opili rôzne, pričom najčastejšie sa im snažili dohovoriť, prípadne im nadávali a hnevali sa. Niektorí otcovia a matky použili rôzne druhy trestov, najmä zákaz vychádzok, zníženie alebo úplné odobratie vreckového, zákaz používania mobilného telefónu a pomerne zriedkavo sa vyskytol aj telesný trest. Len malý počet respondentov sa priznal, že rodičia sa neskôr na ich správaní zabávali a vysmievali sa im.

O tom, že sa dieťa po požití alkoholu opilo, boli častejšie informovaní rodičia chlapcov, najstarších respondentov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl. Tieto poznatky získali najmä otcovia a matky so základným vzdelaním, rodičia gymnazistov, respondentov pochádzajúcich z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, opýtaných žijúcich v Bratislavskom kraji, rodičia žiakov vyrastajúcich v neúplných rodinách, rodičia opýtaných, ktorí pili alkohol vo zvýšenej miere a často sa im stalo, že sa po konzumácii alkoholu aj opili.

Oproti zisteniam z roku 2009 sa výrazne zvýšil počet rodičov, ktorí vedeli o tom, že sa ich syn alebo dcéra opili. Toto zistenie je hodnotené pozitívne, avšak ešte stále však existuje pomerne vysoký počet otcov a matiek, ktorí o tejto závažnej situácii neboli informovaní. Uvedené údaje dokumentujú, že mnohí rodičia danú situáciu podcenili a bolo by dobré, aby svojim deťom študujúcim v základných alebo stredných školách venovali viac pozornosti. Je dôležité, aby boli o nadmernej konzumácii alkoholických nápojov u svojich detí informovaní, pretože býva spojená s veľkým rizikom, ako sú napríklad konzumácia nelegálnych drog, nechránený sex, prejavy agresivity, úrazy, násilie a dopravné nehody často s fatálnymi následkami.

Asi 14,9 % žiakov základných a stredných škôl priznalo spolužitie s *osobou, ktorá vo zvýšenej miere pije alkohol*. Alkoholika v rodine nemalo až 85,1 % respondentov. V skupine oslovených žiakov, ktorí odpovedali na danú otázku kladne, patrilo k problémovým konzumentom alkoholu najčastejšie otec. Opýtaní vo výrazne nižšom počte označili za alkoholika aj starého otca, strýka a iných vzdialenejších príbuzných, mamu, súrodencov, nevlastného otca a starú matku. Až 9,1 % respondentov priznalo, že v ich rodine vo zvýšenej miere požívajú alkoholické nápoje obaja rodičia. Problematike spolužitia s alkoholikom v rodine by bolo potrebné venovať väčšiu pozornosť, pretože je známe, že poškodzuje fyzické aj psychické zdravie ostatných členov rodiny. Je zrejmé, že tieto deti si dôsledky tohto spolužitia nesú v sebe po celý život.

Človeka, konzumujúceho alkohol v takej miere, že to ostatným vadilo, mali v rodine častejšie dievčatá, respondenti vo veku 16 a 18 rokov, žiaci 1. a 2. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti, ktorých rodičia získali len základné vzdelanie, opýtaní pochádzajúci z najväčších miest, žiaci z Trenčianskeho a z Bratislavského kraja, respondenti žijúci v neúplných rodinách a v rodinách, kde nie sú vytvorené dobré vzájomné vzťahy, opýtaní, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom a k častým konzumentom alkoholických nápojov a žiaci, ktorí sa tiež po požití alkoholu často opili.

Zistené dáta potvrdili, že od roku 2001 sa situácia veľmi mierne zhoršila. Vzhľadom na problémy, ktoré spolužitie s alkoholikom prináša, bola zistená situácia hodnotená negatívne.

Len 42,5 % žiakov základných a stredných škôl **nikdy rodičia alkohol neponúkli**. Až 53,5 % opýtaných priznalo, že im otcovia alebo matky niekedy naliali za pohárik alkoholického nápoja (napr. Silvester, narodeniny...), pričom 4,0 % respondentov tento druh nápojov dostalo doma pri každej príležitosti.

Rodičia ponúkli alkohol vždy najmä chlapcom, najstarším respondentom, žiakom 2. ročníkov stredných škôl, žiakom stredných odborných škôl, opýtaným pochádzajúcim z najmenších obcí a z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, respondentom z Trenčianskeho kraja, opýtaným vyrastajúcim v doplnených rodinách a v rodinách, kde nie sú vytvorené dobré vzájomné vzťahy, žiakom základných a stredných škôl, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom, k častým konzumentom alkoholických nápojov a opýtaným, ktorí sa po požití týchto nápojov často opili.

Od roku 2001 mierne stúpol počet opýtaných, ktorým otcovia a matky ponúkli alkohol vždy a znížil sa počet respondentov, ktorí dostali od rodičov alkohol pri významnejších príležitostiach. Oproti zisteniam z roku 2001 výraznejšie stúpol počet žiakov základných škôl, ktorým otcovia a matky nedovolili piť žiadne alkoholické nápoje. Zistené údaje ukázali, od roku 2001 sa situácia mierne zlepšila. Z výsledkov výskumu je zrejmé, že pri prevencii drogových závislostí by bolo potrebné nielen v školskom a v rodinnom prostredí, ale i prostredníctvom masmédií venovať väčšiu pozornosť fajčeniu tabakových výrobkov a konzumácii alkoholu najmä u detí a mladých ľudí. Zníženie vysokej spoločenskej tolerancie, získanie objektívnych informácií o ich škodlivosti, propagovanie zdravého životného štýlu a kladný príklad dospelých prezentovaný aj v masmédiách, by pomohli vytvoriť ešte negatívnejší postoj žiakov základných a stredných škôl k týmto momentálne veľmi dostupným a spoločensky akceptovaným legálnym drogám.

Konzumácia nelegálnych drog

Spokojnosť s množstvom a kvalitou informácií o drogách prejavilo až 59,0 % respondentov, pričom poznatky chýbali približne každému desiatemu žiakovi. Zarážajúce je zistenie, že tretina opýtaných nevedela danú situáciu posúdiť.

S mierou informovanosti o drogách boli najspokojnejší respondenti vo veku 16 a 18 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní, ktorí mali rodičov s úplným stredoškolským vzdelaním, respondenti pochádzajúci z obcí s počtom obyvateľov od 2 001 do 10 000, žiaci žijúci v Bratislavskom a v Nitrianskom kraji, opýtaní z úplných rodín a z rodín, kde existujú dobré medziľudské vzťahy. Poznatky o drogách chýbali najmä chlapcom, respondentom vo veku 15 rokov, žiakom 8. ročníkov základných škôl, žiakom stredných odborných škôl, opýtaným, ktorí mali rodičov so stredoškolským vzdelaním bez maturity, žiakom z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, respondentom pochádzajúcim z Banskobystrického a z Trenčianskeho kraja, opýtaným z doplnených rodín a z rodín, kde rodičia a deti spolu dobre nevyhádzali.

Počet opýtaných ktorí boli dostatočne informovaní o škodlivosti nelegálnych drog sa od roku 2009 v podstate nezmenil. Znížil sa počet respondentov, ktorým potrebné poznatky chýbali, avšak stúpol počet oslovených žiakov, ktorí nevedeli danú situáciu posúdiť. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že informovanosť žiakov základných a stredných škôl zameraná na problematiku nelegálnych drog bola v tomto roku horšia než v roku 2009.

Asi 51,7 % opýtaných sa **nikdy nedostalo do kontaktu s osobou užívajúcou drogy** a necelá pätina respondentov poznala narkomana len z videnia. Až 17,1 % oslovených žiakov sa s toxikomantom kamarátilo a 9,0 % opýtaných sa vyjadrilo, že drogy bral ich spolužiak. V rodinnom prostredí sa s takouto osobou stretlo len 3,7 % respondentov.

Najviac kontaktov na drogovo závislé osoby mali chlapci, opýtaní vo veku 16 a 17 rokov, žiaci 1. a 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti pochádzajúci z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja, opýtaní pochádzajúci z doplnených rodín, žiaci žijúci v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy, opýtaní, ktorí patrili k pravidelným fajčiarom a k častým konzumentom alkoholických nápojov.

Od roku 2009 stúpol počet opýtaných, ktorí nepoznali žiadnu drogovo závislú osobu, avšak zároveň sa zvýšil počet respondentov, ktorí s narkomanom žili priamo vo svojej rodine. Klesol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí toxikomana poznali len z videnia, rovesníckej skupiny a z triedneho kolektívu. Z uvedeného je zrejmé, že v tomto roku poznali respondenti osoby užívajúce nelegálne drogy v nižšom počte než v roku 2009, čo bolo hodnotené kladne. Za závažné považujeme však zistenie, že od roku 2009 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí poznali osobu užívajúcu nelegálne drogy z rodinného prostredia, pretože je známe, že táto situácia negatívne ovplyvňuje osobnosť adolescenta, ktorý zažíva negatíva patriace k životu s narkomanom.

Skúsenosti s užívaním nelegálnych drog priznalo 558 (24,9 %) žiakov základných a stredných škôl. Zápornú odpoveď uviedli asi tri štvrtiny respondentov. Viac drogových skúseností mali chlapci, najstarší respondenti, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní, ktorí mali rodičov so základným vzdelaním, respondenti žijúci v mestách s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000, mladí obyvatelia Bratislavského, Trenčianskeho a Žilinského kraja, žiaci základných a stredných škôl pochádzajúci z doplnených a z neúplných rodín a z prostredia, kde neexistovali dobré medziľudské vzťahy. Títo respondenti patrili vo vyššom počte k pravidelným fajčiarom a k častým konzumentom alkoholických nápojov, chutili im najmä destiláty, vo vyššom počte sa po požití alkoholu opili a mali v rodine osobu, ktorá požívala alkohol v nadmernom množstve. Toxikomana poznali najmä z rodiny, triedy a z partie rovesníkov.

Zistené výsledky potvrdili, že medzi významné faktory ovplyvňujúce užívanie nelegálnych drog u žiakov základných a stredných škôl patrilo najmä citové zázemie v rodine a kontakty na rovesníkov, ktorí nefajčili, nepili alkoholické nápoje a nekonzumovali zakázané látky.

Od roku 2009 mierne klesol počet opýtaných, ktorí užili aspoň jednu nelegálnu drogu a stúpol počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali. Zároveň sa znížil aj počet respondentov, ktorí na túto otázku neodpovedali. Zistené výsledky výskumu poukázali na mierne klesajúci počet konzumentov nelegálnych drog vo veku od 12 do 18 rokov.

Najčastejším obdobím, v ktorom žiaci základných a stredných škôl začali s nelegálnymi drogami experimentovať, bol vek 14 až 16 rokov. V nižšej miere užili návykové látky aj respondenti vo veku 12, 13, 17 a 18 rokov. Najnižším vekom, ktorý opýtaní uviedli, bol vek 9 až 11 rokov.

V roku 2009 bol najčastejším obdobím, v ktorom respondenti experimentovali s návykovými látkami vek 15 rokov, pričom v rokoch 2012, 2018 a 2019 získali opýtaní skúsenosti s primárnymi drogami najmä ako 14-roční. Od roku 2009 sa síce znížila veková hranica pre prvé experimentovanie detí s primárnymi drogami z 15 na 14 rokov, avšak vo väčšine údajov bol zaznamenaný vzostup ich konzumácie. Tieto zistenia poukázali na pretrvávajúcu potrebu realizácie primárnej prevencie ešte na 1. stupni základných škôl, pričom je dôležité, aby boli o týchto problémoch informovaní aj rodičia detí.

Až tri štvrtiny opýtaných fajčili ***pri prvom experimentovaní*** najmä marihuanu. Respondenti v omnoho nižšom počte užili tabletky spolu s alkoholom, vdychovali prchavé látky, konzumovali huby, skúšali pervitín a tabletky, anabolické steroidy, extázu a LSD. Len malý počet opýtaných fajčil hašiš, užil crack, prípadne vyskúšal kokaín. Približne rovnaký počet oslovených žiakov priznal konzumáciu iného druhu nelegálnych drog (napr. durman, šalvia, herba a pod.), prípadne nevedel určiť druh návykovej látky, ktorú vyskúšal.

Od roku 2009 pri získavaní prvých skúseností u žiakov základných a stredných škôl výraznejšie kleslo vdychovanie prchavých látok a vo vyššom počte stúplo konzumovanie húb. Vo vzťahu k zisteniam z roku 2009 sa len mierne znížil počet opýtaných, ktorí fajčili marihuanu, hašiš, konzumovali tabletky spolu s alkoholom a tabletky. Oproti tomu bol u žiakov základných a stredných škôl zaznamenaný vzostup experimentovania s pervitínom a stúpol aj počet opýtaných, ktorí užili crack, kokaín, iný druh návykovej látky, prípadne nedokázali určiť typ nelegálnej drogy, ktorú vyskúšali. Za sledované obdobie sa nezmenil počet respondentov, ktorí experimentovali s anabolickými steroidmi, extázou a s LSD.

Súčasná situácia v oblasti zisťovania primárnych drog bola horšia než v roku 2009, pretože opýtaní siahli vo vyššom počte po zakázaných látkach. Zistené výsledky výskumu tak ukázali, že za obdobie 10 rokov bola najfrekventovanejšou nelegálnou drogou marihuana. Prezentované údaje zároveň potvrdili, že druhy primárnych návykových látok sa u detí a mládeže veľmi nemenia. Výraznejšie stúpajúci trend bol evidovaný iba u húb a iných, bližšie nešpecifikovaných druhov návykových látok, čo môže znamenať príchod nových, najmä syntetických drog na drogovú scénu.

Medzi ***najčastejšie skúšané drogy*** patrila jednoznačne marihuana. Opýtaní vo výrazne nižšom počte uvádzali aj užívanie tabletiiek, tabletiiek spolu s alkoholom, prchavých látok, hašiša, húb, extázy, pervitínu a LSD. Menej než 10,0 % oslovených žiakov vyskúšalo kokaín, anabolické steroidy, crack a heroín. Približne pätina žiakov

základných a stredných škôl užila inú zakázanú návykovú látku, avšak až 17,4 % opýtaných nevedelo určiť druh nelegálnej drogy, ktorú užili. Široké spektrum návykových látok, ktoré žiaci základných a stredných škôl konzumovali, poukázalo na veľmi nepriaznivú skutočnosť veľkej dostupnosti nelegálnych drog, ku ktorým sa bez väčších problémov dostanú aj žiaci základných a stredných škôl.

Jednorazové skúsenosti s konzumáciou nelegálnych drog priznalo 221 respondentov. Najčastejšie fajčili marihuanu, ale v pomerne vysokej miere skúšali aj tabletky, tabletky spolu s alkoholom, prchavé látky, hašiš, huby, pervitín, extázu, LSD, kokaín a anabolické steroidy. V nižšej miere experimentovali aj s crackom a s heroínom. Až tretina žiakov základných a stredných škôl nevedela bližšie špecifikovať druh zakázanej návykovej látky, ktorú užili a štvrtina respondentov priznala konzumáciu inej nelegálnej drogy.

Opakované skúsenosti s užívaním zakázaných návykových látok priznalo 337 opýtaných, pričom v tejto skupine oslovených žiakov bolo tiež zistené výrazné fajčenie marihuany. Nižší počet opýtaných užil tabletky, tabletky spolu s alkoholom, fajčil hašiš a vdychoval prchavé látky, konzumoval huby a extázu, pervitín, LSD, kokaín, anabolické steroidy, crack a heroín. Asi 11,3 % oslovených žiakov vyskúšalo iný druh nelegálnej drogy a 8,6 % respondentov nevedelo bližšie určiť typ zakázanej látky, ktorú konzumovali.

V roku 2019 sa zvýšila konzumácia všetkých druhov nelegálnych drog, okrem marihuany, kde bola evidovaná určitá stagnácia. Od roku 2009 v skupine žiakov základných a stredných škôl výrazne stúplo vdychovanie prchavých látok, konzumovanie LSD, tabletiiek, pervitínu, heroínu, kokaínu, cracku, tabletiiek spolu s alkoholom, húb, hašiša a anabolických steroidov. Zároveň bol zistený výrazne vyšší počet opýtaných, ktorí užili iný, bližšie neurčený druh nelegálnej drogy, prípadne nedokázali určiť, ktorú zakázanú návykovú látku vyskúšali.

Medzi najfrekvencovanejšie nelegálne drogy na Slovensku patria okrem marihuany aj tabletky, prchavé látky, tabletky spolu s alkoholom. Okrem toho bolo zaznamenané výraznejšie zvýšenie počtu respondentov, ktorí užili inú bližšie neurčenú drogu a vo väčšej miere stúpol aj počet opýtaných, ktorí nevedeli špecifikovať, aký druh návykovej látky konzumovali.

Jeden druh zakázanej látky vyskúšalo až 39,4 % opýtaných. Skúsenosti s dvomi nelegálnymi drogami uviedla viac než pätina respondentov a 12,7 % oslovených žiakov užilo tri druhy návykových látok. Asi 7,8 % opýtaných vyskúšalo štyri druhy nelegálnych drog, pričom päť a viac druhov zakázaných látok konzumovalo až 17,8 % respondentov.

Od roku 2009 klesol počet opýtaných, ktorí užili iba jeden druh nelegálnych drog. Mierne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí užili dva a tri druhy návykových látok. Oproti zisteniam z roku 2009 vzrástol počet respondentov, ktorí užili štyri druhy nelegálnych drog a výrazne sa zvýšil počet opýtaných, ktorí vyskúšali päť a viac druhov návykových zakázaných látok. Klesajúci počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí experimentovali len s jednou drogou a výrazne stúpajúci počet respondentov, ktorí mali skúsenosti s vyšším počtom drog ako päť poukazuje na skutočnosť, že súčasná situácia je omnoho horšia než bola v roku 2009.

Až 57,3 % opýtaných v období ostatného mesiaca pred realizáciou výskumu (jún 2019) **nekonsumovalo žiadne zakázané látky** a necelá tretina respondentov ich užila menej než päťkrát. Častejšie ako päťkrát si zobralo nelegálnu drogu 10,7 % oslovených žiakov základných a stredných škôl, pričom 5,1 % opýtaných nevedelo určiť frekvenciu konzumácie návykových látok za sledované obdobie.

Prevalencia užívania nelegálnych drog úzko súvisí s počtom druhov návykových látok, ktoré respondenti užili. Ukázalo sa, že opýtaní, ktorí vyskúšali iba jeden druh drogy najčastejšie za dané obdobie s týmito látkami vôbec neexperimentovali. Zároveň so zvyšujúcim sa počtom zakázaných látok klesal počet opýtaných, ktorí ich za dané obdobie vôbec neužili. Menej ako päťkrát konzumovali nelegálne drogy žiaci, ktorí vyskúšali štyri alebo päť a viac druhov týchto zakázaných látok. Respondenti, ktorí mali skúsenosti s najvyšším počtom drog, ich vyskúšali viac ako päťkrát, prípadne nevedeli určiť prevalenciu ich konzumácie za sledovaný časový úsek. Z uvedeného vyplynulo, že návykové látky najčastejšie užívali respondenti, ktorí vyskúšali najviac typov návykových látok, čiže prechádzali z jednej drogy na druhú.

Od roku 2009 sústavne klesal počet opýtaných, ktorí za sledované obdobie neužili drogy ani raz a znížil sa aj počet oslovených žiakov základných a stredných škôl, ktorí nevedeli určiť frekvenciu konzumácie týchto zakázaných látok. Stúpol počet respondentov, ktorí užili návykové látky menej než päťkrát a častejšie než päťkrát. Zo zistených údajov vyplynulo, že od roku 2009 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí užívali nelegálne drogy najmä vo vyšších frekvenciách, pričom klesol počet žiakov, ktorí ich za dané obdobie nekonsumovali vôbec, prípadne si na danú situáciu nevedeli spomenúť.

Len 14,1 % **otcov a matiek zistilo, že ich syn alebo dcéra mali tieto negatívne skúsenosti**. Respondenti uvádzali, že rodičia sa na nich veľmi hnevali, kričali na nich, vyhrážali sa kontrolou na drogy u lekára a oznámením tejto situácie na políciu. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že rodičia najhoršie reagovali na skutočnosť, že ich syn alebo dcéra experimentovali s návykovými látkami. Túto situáciu ani jeden z rodičov nebral na ľahkú váhu ako to bolo pri fajčení tabakových výrobkov alebo pri nadmernej konzumácii alkoholu.

O tom, že sa dieťa užilo drogy, boli častejšie informovaní rodičia chlapcov, najstarších respondentov, žiakov 3. ročníkov stredných škôl. Tieto poznatky získali najmä otcovia a matky so základným vzdelaním, rodičia gymnazistov, respondentov pochádzajúcich z najväčších miest, opýtaných žijúcich v Banskobystrickom a v Trenčianskom kraji, otcovia a matky respondentov vyrastajúcich v neúplných rodinách a rodičia opýtaných, ktorí vyskúšali päť a viac druhov návykových látok.

Zistené výsledky výskumu potvrdili, že medzi najčastejšie príčiny experimentovania detí s nelegálnymi drogami patrila nedostatočná citová podpora zo strany rodičov a kontakt s partiou rovesníkov užívajúcou drogy. Medzi najefektívnejšie spôsoby eliminácie užívania drog je tak možné zaradiť realizáciu dlhodobého preventívneho programu v škole, kde majú žiaci možnosť zoznámiť sa so všetkými rizikami, ktoré konzumácia návykových látok prináša, propagácia zdravého životného štýlu, orientácia na partiu rovesníkov prežívajúcu voľný čas aktívnym rozvojom svojich záujmov a snaha o silnejšie porozumenie zo strany rodičov.

Výsledky výskumu potvrdili, že fajčenie tabakových výrobkov, konzumácia alkoholu a nelegálnych drog patria k závažným sociálno-patologickým javom. Pre zníženie ich výskytu **odporúčame**:

- poskytnúť žiakom základných a stredných škôl dostatok informácií o škodlivosti fajčenia, alkoholu a nelegálnych drog a naučiť ich zvládať rizikové situácie s nimi spojené;
- venovať pozornosť prevencii užívania legálnych a nelegálnych drog už počas štúdia budúcich pedagógov a dôslednejšie ich pripraviť na realizáciu týchto opatrení v praxi;
- pri prevencii venovať v základných a v stredných školách pozornosť nielen realizácii preventívnych aktivít, ale zamerať sa aj na propagovanie zdravého životného štýlu a vytvorenie podmienok pre zmysluplné využívanie voľného času detí a mládeže;
- prostredníctvom masmédií vplývať na verejnú mienku s cieľom upozorniť občanov na negatívne následky fajčenia, pitia alkoholu a užívania drog;
- omnoho dôslednejšie kontrolovať zákaz predaja alkoholu a cigariet osobám mladším než 18 rokov a v prípade porušenia pristupovať k sankciám;
- v masmédiách predložiť deťom a mladým ľuďom dostatok pozitívnych vzorov preferujúcich zdravý životný štýl bez alkoholu, cigariet a drog;
- v rodinnom prostredí vplývať na zmenu postojov rodičov ku konzumácii legálnych a nelegálnych drog s cieľom uvedomiť si, že sú pre svoje deti príkladom.

LITERATÚRA

- HARDY, M. – MUHLPACHER, P. – DUDÁŠOVÁ, T.: *Sociální patologie rodiny*. Brno : Institut mezioborových studií, 2011. ISBN 978-80-87182-17-8
- HUPKOVÁ, I. – LIBERČANOVÁ, K.: *Drogové závislosti a ich prevencia*. Trnava : Trnavská univerzita, 2012. ISBN 978-80-8082-563-8
- KOLIBÁŠ, E. – NOVOTNÝ, V.: *Alkohol, drogy, závislosti*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2007. ISBN 978-80-223-2315-4
- MAHDALÍČKOVÁ, J.: *Víme o drogách všechno?* Praha : Wolters Kluwer, 2014. ISBN 978-80-7478-589-4
- NEŠPOR, K. – CSÉMY, L.: *Alkohol, drogy a vaše děti. Jak problému předcházet, jak je včas rozpoznat a jak je zvládat*. Praha : Sportprag, 2003. ISBN 80-260-3873-8
- NIELSEN SOBOTKOVÁ, V. a kol.: *Rizikové a antisociální chování v adolescenci*. Praha : Grada Publishing, 2014. ISBN 978-80-247-4042-3
- OCHABA, R. – ROVNÝ, I. – BIELIK, I.: *Ochrana dětí a mládeže Tabak, alkohol a drogy*. Bratislava : Úrad verejného zdravotníctva, 2009. ISBN 978-80-7159-175-7
- ONDREJKOVIČ, P.: *Sociálna patológia*. Bratislava : Veda, 2009. ISBN 978-80-224-1074-8
Pasívne fajčenie a jeho nástrahy. In: www.ludsketelo.sk/101-pasivne-fajcenie
- PÉTIOVÁ, M.: *Pohľad žiakov základných a stredných škôl na užívanie legálnych a nelegálnych drog. Záverečná správa z výskumu*. Bratislava : CVTI SR, 2019.
- PEŠEK, R. – NEČESANÁ, K.: *Prevence užívání tabáku, alkoholu a jiných drog u dospívajících*. Praha : Ministerstvo zdravotnictví České republiky v rámci projektu Podpory zdraví, 2009. ISBN 978-80-254-5971-3
- PROCHÁZKA, M.: *Sociální pedagogika*. Praha : Grada publishing, 2012. ISBN 978-80-247-3470-5
- SEJČOVÁ, E.: *Mladí v sieti závislostí*. Bratislava : Album, 2011. ISBN 978-80-969908-4-9
- ŠAVRNOCHOVÁ, M.: *Deti alkoholikov si vyžadujú individuálny prístup*. In: *Sociálna patológia rodiny. Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Bratislava : VŠZSP Svätej Alžbety, 2011. ISBN 978-80-8132-0002
- ZÁBRANSKÝ, T.: *Drogová epidemiologie*. In: Kalina, K. a kol.: *Drogy a drogové závislosti. Mezioborový přístup*. Praha : Úrad vlády české republiky, 2003. ISBN 80-86734-05-6

Názov: **Vplyv legálnych a nelegálnych drog na život žiakov základných
a stredných škôl**
Autor: **PhDr. Marianna Pétiová, PhD.**
Technická spolupráca: **Mgr. Dávid Pellošjan**
Vydalo: **Centrum vedecko-technických informácií SR, Bratislava**
Rok vydania: **2019**
Tlač: **CVTI SR, Bratislava**
ISBN 978-80-89965-34-2